



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

**«ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ:
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΜΒΑΘΥΝΣΗΣ
ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»**

Αθηνά Νικολάκη

Πειραιάς, 2013

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

**«ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ:
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΜΒΑΘΥΝΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»**

Αθηνά Νικολάκη

Περίληψη

Αμέσως μετά τη σύσταση του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ) από τη Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ, το Μπαχρέιν, το Κατάρ, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και το Ομάν, το 1981, αναδύθηκε η ανάγκη εγκαθίδρυσης στενών σχέσεων και σύναψης Συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών (ΣΕΕ) με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), προκειμένου για την πιο αποτελεσματική εξυπηρέτηση των αμοιβαίων οικονομικών και στρατηγικών τους συμφερόντων. Προς την κατεύθυνση αυτή, το 1988 συνήφθη Συμφωνία Συνεργασίας και το 1990 άρχισαν διαπραγματεύσεις για τη σύναψη ΣΕΕ.

Ωστόσο, έκτοτε οι διαπρατεύσεις για τη ΣΕΕ δεν έχουν ολοκληρωθεί, ενώ και τα αποτελέσματα της Συμφωνίας Συνεργασίας δεν ήταν αυτά που αναμένονταν από τα δύο μέρη, λόγω των εμποδίων στις σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ που κυμαίνονται από τις διαρθρωτικές ανεπάρκειες των συνασπισμών και τα πολιτικά αιτήματα περί δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προβάλλονται από την ΕΕ ως τις ανισορροπίες που δημιουργούνται από την κρίση χρέους της Ευρωζώνης και τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης.

Είναι γεγονός, ωστόσο, παρά τις όποιες αγκιλώσεις στην εμβάθυνση των σχέσεων των δύο συνασπισμών, ότι η συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ έχει εξελιχθεί από μια αδύναμη οικονομική σχέση σε μία εκτεταμένη διαπεριφερειακή συνεργασία σε διάφορους τομείς για την εξυπηρέτηση των καθιερωμένων οικονομικών, πολιτικών και στρατηγικών τους συμφερόντων.

Με σκοπό την εκ νέου δρομολόγηση των σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ σε νέα, ισχυρότερη βάση, είναι σημαντικό να προσδιοριστούν το πρόβλημα και οι επιπτώσεις του. Προκειμένου να ξεπεραστεί η όποια παράλυση στη σχέση ΕΕ-ΣΣΚ για την εμβάθυνση της μεταξύ τους συνεργασίας, απαιτείται η λήψη μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης σε πολυτομεακό επίπεδο σε θέματα τόσο υψηλής όσο και χαμηλής πολιτικής, μέσω της ενίσχυσης του πολιτικού διαλόγου. Ο χρόνος μπορεί να έχει ωριμάσει για μια ποιοτικά διαφορετική αμοιβαία δέσμευση μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ.

Σημαντικοί όροι: Ευρωπαϊκή Ένωση, Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου, Οικονομικές Σχέσεις, Συνεργασία, Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	1
Κατάσταση Πινάκων.....	5
Κατάσταση Διαγραμμάτων	6
Συνοτομογραφίες	7
1 Εισαγωγή.....	8
2 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ) εντός του ευρύτερου περιφερειακού πλαισίου.....	9
2.1 Σημασία και ρόλος περιοχής της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (MENA) για την ΕΕ.....	9
2.2 Ο ρόλος του ΣΣΚ στην περιοχή της MENA	11
2.2.1 Το ΣΣΚ: Θεσμικά και πολιτικά ζητήματα.....	11
2.2.2 Η σχετική ισχύς του ΣΣΚ στην ευρύτερη περιοχή της MENA – Ο περιφερειακός της ρόλος.....	13
2.2.3 Η σχετική ισχύς του ΣΣΚ στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη	15
2.3 Η σημασία του ΣΣΚ για το ρόλο της ΕΕ στην ευρύτερη περιοχή της MENA .	16
3 Η εξέλιξη των σχέσεων ΕΕ και ΣΣΚ.....	19
3.1 Οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ πριν και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80	19
3.2 Η Συμφωνία 1989/147	19
3.3 Η διαμόρφωση των σχέσεων τη δεκαετία '90: Οι διαπραγματεύσεις για τη ΣΕΕ και το κρίσιμο 1995	20
3.3.1 Οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ μέχρι το 1995 και η αποτυχία των διαπραγματεύσεων για τη ΣΕΕ.....	20
3.3.2 Η βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των συνασπισμών το 1995	21
3.4 Η διαμόρφωση των σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ τον 21ο αιώνα	22

4	Το υφιστάμενο πλαίσιο συνεργασίας ΕΕ-ΣΣΚ.....	25
4.1	Η Συμφωνία 1989	27
4.2	Το Κοινό Πρόγραμμα Δράσης για τα έτη 2010-2013.....	29
4.3	Το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων και ο Μηχανισμός για τις Εκβιομηχανισμένες Χώρες και τις Χώρες Υψηλού Εισοδήματος.....	29
5	Η Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου.....	31
5.1	Στόχος και πορεία των διαπραγματεύσεων.....	31
5.2	Τα Εμπόδια στις διαπραγματεύσεις και τη σύναψη της ΣΕΕ/την ενισχυμένη συνεργασία.....	33
5.2.1	Τα θεσμικά, λειτουργικά και πολιτικά εμπόδια από την πλευρά του ΣΣΚ...33	
5.2.2	Τα θεσμικά, λειτουργικά και πολιτικά εμπόδια από την πλευρά της ΕΕ.....36	
5.3	Τα αίτια και τα οφέλη από τη σύναψη της ΣΕΕ: Ο οικονομικός της αντίκτυπος στις σχέσεις των μερών.....	37
5.3.1	Τα οφέλη για την ΕΕ.....	38
5.3.2	Τα οφέλη για το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου	38
6	Το πλέγμα των οικονομικών σχέσεων και ανταλλαγών ΕΕ – ΣΣΚ	41
6.1	Εμπόριο	41
6.2	Ενέργεια	49
6.3	Επενδύσεις	55
6.3.1	Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις της ΕΕ στο ΣΣΚ	56
6.3.2	Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις του ΣΣΚ στην ΕΕ	61
7	Η επιρροή των γεγονότων της επικαιρότητας στις σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ: Η Αραβική Άνοιξη και η Κρίση της Ευρωζώνης	64
7.1	Η Αραβική Άνοιξη.....	64
7.2	Η κρίση στην Ευρωζώνη	68

8	Αξιολόγηση και προοπτικές για ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ-ΣΣΚ.....	72
8.1	Προτάσεις για την ενίσχυση της συνεργασίας	72
8.2	Αξιολόγηση-Συμπεράσματα.....	74
	Βιβλιογραφικές αναφορές.....	78

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Κατάσταση Πινάκων

	Σελίδα
Πίνακας 1: Κατάταξη εισαγωγών του ΣΣΚ (2011) – GCC's Trade with Main Partners, The Major Imports Partners	42
Πίνακας 2: Εμπόριο του ΣΣΚ με την ΕΕ (2008-2011) – GCC Trade with the EU	43
Πίνακας 3: Οι τρεις κύριες πηγές προέλευσης των εισαγωγών φυσικού αερίου στην ΕΕ-27, 2002-2010 (% των εισαγωγών από Ρωσία, Νορβηγία, Αλγερία, Κατάρ)	53

Κατάσταση Διαγραμμάτων

	Σελίδα
Διάγραμμα 1: Το εμπόριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το ΣΣΚ σε χιλιάδες ευρώ (2008-2012)	42
Διάγραμμα 2: Οι εξαγωγές της ΕΕ στο ΣΣΚ ανά τομέα (2012) – European Union Exports to GCC by SITC Section	44
Διάγραμμα 3: Οι εισαγωγές στην ΕΕ από το ΣΣΚ ανά τομέα (2012) – European Union Imports from GCC by SITC Section	45
Διάγραμμα 4: Οι εξαγωγές του ΣΣΚ ανά περιοχή προορισμού (1980-2006) – GCC Exports by region of destination	47
Διάγραμμα 5: Οι εισαγωγές του ΣΣΚ ανά περιοχή προέλευσης (1980-2006) – GCC Imports by region of origin	48
Διάγραμμα 6: Οι κύριες πηγές προέλευσης των εισαγωγών πετρελαίου στην ΕΕ-27, 2002-2012 (% των εισαγωγών από Ρωσία, Νορβηγία, Λιβύη & Σαουδική Αραβία)	51
Διάγραμμα 7: Οι κύριες πηγές προέλευσης των εισαγωγών πετρελαίου στην ΕΕ-27, 2002-2012 (% των εισαγωγών από Ρωσία, Νορβηγία, Λιβύη & ΣΣΚ)	52
Διάγραμμα 8: GCC FDI Stocks	56
Διάγραμμα 9: GCC FDI Flows	57
Διάγραμμα 10: Oil price GCC FDI stocks comparison	58
Διάγραμμα 11: GCC FDI stocks comparison	59
Διάγραμμα 12: Top ten EU-FDI stocks in Gulf states	60

Συντομογραφίες

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
b/d	barrel per day
ΔΟΕ	Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας / International Energy Agency (IEA)
ΕγΜ	Ένωση για τη Μεσόγειο / Union for the Mediterranean (UfM)
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση / European Union (EU)
ΕΠΓ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας
ΗΑΕ	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ΙCΙ	Industrialized and High-Income Countries Instrument
ΜΕΝΑ	Middle East and North Africa / περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών / Organization of the Petroleum Exporting Countries , (OPEC)
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΣΓΠ	Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων
ΣΕΕ	Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου
ΣΣΚ	Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου / Gulf Cooperation Council (GCC)

1 Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς και αντικείμενό της είναι η μελέτη των οικονομικών σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ), με σκοπό να παρέχει στον αναγνώστη μια σφαιρική εικόνα των πολλαπλών επιπέδων αυτής της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση και η αναλυτική παρουσίαση της πολυεπίπεδης οικονομικής συνεργασίας των δύο συνασπισμών, με απώτερο στόχο να αξιολογηθούν οι τυχόν δυνατότητες και προοπτικές για την ενίσχυση και εμβάθυνση των οικονομικών σχέσεων προς όφελος και των δύο μερών.

Πιο συγκεκριμένα, αρχικά διερευνάται ο διαδραστικός ρόλος της ΕΕ και του ΣΣΚ εντός του ευρύτερου περιφερειακού πλαισίου της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής και μελετάται η ιστορική εξέλιξη των σχέσεων των δύο μερών, καθώς και τα εκάστοτε εμπόδια που αποτέλεσαν τροχοπέδη στην εν λόγω εξέλιξη. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται αναλυτικά το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις των μερών σε διαπεριφερειακό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα αξιολογείται και ο ρόλος του στην περαιτέρω εμβάθυνση και βελτίωση της υφιστάμενης συνεργασίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη μελέτη των στοιχείων που αφορούν στη Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών (ΣΕΕ), με την παράθεση της πορείας και των σταδίων των εν εξελίξει διαπραγματεύσεων, καθώς και την κριτική αξιολόγηση των αμοιβαίων κλυματών, θεσμικών, λειτουργικών και πολιτικών, που καθυστερούν την επιτυχή ολοκλήρωση της διαδικασίας. Όπως θα αναλυθεί, πρόκειται για Συμφωνία που θα ωφελούσε πολλαπλά και τους δύο συνασπισμούς.

Στη συνέχεια, μελετάται σε βάθος το πλέγμα των οικονομικών σχέσεων της ΕΕ και του ΣΣΚ, ενώ πιο διεξοδικά παρουσιάζεται το επίπεδο των σχέσεων τους στους τομείς των εμπορικών συναλλαγών, του ενεργειακού εφοδιασμού και των επενδύσεων, όπως τεκμηριώνουν τα σχετικά στατιστικά στοιχεία. Η μελέτη λαμβάνει επίσης υπόψη της και διερευνά την επιρροή των γεγονότων της επικαιρότητας, ήτοι την Αραβική Άνοιξη και την κρίση χρέους στην Ευρωζώνη, καθώς συνιστούν παράγοντες ικανούς να διαμορφώσουν τις οικονομικές σχέσεις των μερών.

Η σε βάθος μελέτη των στοιχείων που αφορούν στη διαμόρφωση της διαπεριφερειακής οικονομικής σχέσης της ΕΕ και του ΣΣΚ, αλλά και η σωστά δομημένη και με σαφή προσανατολισμό καταγραφή που επιχειρεί να προσφέρει η παρούσα εργασία, οδηγεί στην αποδοτικότερη αξιολόγηση των παραγόντων που μπορούν να συμβάλλουν στην περαιτέρω ενίσχυση των σχέσεων ΕΕ και ΣΣΚ. Τέλος, παρέχει σειρά συστάσεων για διεύρυνση της προοπτικής συνεργασιών, προκειμένου για την αποτελεσματικότερη επίτευξη των αμοιβαίων συμφερόντων, δεδομένου ότι και οι δύο πλευρές έχουν μακροχρόνια καθιερωμένα συμφέροντα που θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν καλύτερα από μια πιο προωθημένη συνεργασία.

2 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ) εντός του ευρύτερου περιφερειακού πλαισίου

2.1 Σημασία και ρόλος περιοχής της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (MENA) για την ΕΕ

Η περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (Middle East and North Africa, εν συντομία «περιοχή MENA» ή «MENA»), η οποία καλύπτει μια ευρεία - πλούσια σε αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου- περιοχή που εκτείνεται από το Μαρόκο ως το Ιράν, περιλαμβάνοντας την πλειοψηφία των χωρών της Βόρειας Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου, είναι ιδιαίτερα σημαντική για την οικονομική σταθερότητα της ΕΕ, όχι μόνο λόγω της γεωγραφικής της εγγύτητας, αλλά και λόγω της ζωτικής της σημασίας για τον ενεργειακό εφοδιασμό της δεύτερης. Ως εκ τούτου, όπως διατυπώνεται στα διάφορα πολιτικά έγγραφα της ΕΕ αναφορικά με την περιοχή MENA, η σταθερότητα της εν λόγω περιοχής αποτελεί βασικό μέλημα, με την προώθηση των οικονομικοπολιτικών μεταρρυθμίσεων να θεωρείται ως βασική προϋπόθεση για την εξασφάλιση της σταθερότητας.

Η Ευρώπη έχει ασχοληθεί με την περιοχή της MENA υιοθετώντας σιωπηρά έναν τριπλό υπο-περιφερειακό καταμερισμό μεταξύ Βορείου Αφρικής, Ανατολής και Κόλπου. Παρά τη χάραξη πολιτικών και οικονομικών σχέσεων με τη MENA μέσω συλλογικών διπλωματικών πλαισίων, είτε πολυμερών (όπως η Διαδικασία της Βαρκελώνης του 1995, «Barcelona process») ή διμερών συμφωνιών (όπως η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας,¹ European Neighborhood Policy), η Ένωση δεν έχει αναπτύξει μια πλήρως ανεπτυγμένη στρατηγική εμπλοκή με την περιοχή, αλλά έχει καλλιεργήσει μερικώς συμπληρωματικούς και μερικώς αλληλοαναιρούμενους στόχους πολιτικής (όπως η ταυτόχρονη προώθηση της δημοκρατίας και της ασφάλειας).²

Η Ανατολική Μεσόγειος, αναμφισβήτητα ένας από τους πιο σημαντικούς οικονομικούς εταίρους της ΕΕ, αποτελεί μαζί με τη Ρωσία, την πιο σημαντική πηγή ενεργειακού εφοδιασμού και μεταφορών για την Ένωση. Το 50% των εξαγωγών των χωρών αυτών είναι προς την ΕΕ, ενώ την ίδια στιγμή, οι χώρες της ΕΕ είναι ο πρώτος προορισμός των μεταναστών, νόμιμων και παράνομων, που προέρχονται από την ανατολική περιοχή της Μεσογείου. Η ΕΕ είναι η κύρια πηγή τουρισμού και ο μεγαλύτερος πάροχος οικονομικής ενίσχυσης προς τα κράτη αυτά. Αυτή η ενίσχυση

¹ European Union External Action, European External Action Service (EEAS), "European Neighbourhood Policy (ENP) Overview." <http://eeas.europa.eu/enp/> (accessed November 25, 2013).

² Santini, Ruth Hanau. "The Arab Spring and Europaralysis in the Levant and the Gulf." *Swiss Political Science Review*, The Brookings Institution, Vol. 18, no. 1, (2011): 120–123.

λαμβάνει τη μορφή δανείων και επιχορηγήσεων ως εργαλείο για την ενίσχυση των ξένων επενδύσεων προς αυτές τις χώρες.

Οι σχέσεις της ΕΕ με τις ανατολικο-μεσογειακές χώρες πλαισιώνονται από τη Διαδικασία της Βαρκελώνης,³ τη Στρατηγική της Λισαβόνας⁴ και την Ένωση για τη Μεσόγειο.⁵

Κύριος στόχος της Διαδικασίας της Βαρκελώνης (Barcelona Process) ήταν να μετατρέψει τη Μεσόγειο σε μια ζώνη ειρήνης, σταθερότητας και ευημερίας. Η οικονομική συνεργασία είχε τεθεί στο επίκεντρο της Διαδικασίας της Βαρκελώνης, αποτελώντας τον κινητήρα της ευρωμεσογειακής συνεργασίας, με στόχο τη δημιουργία, μέχρι το 2010, μιας από τις μεγαλύτερες στον κόσμο ζώνης ελεύθερων συναλλαγών, με σκοπό την άρση των εμποδίων στο εμπόριο και τις επενδύσεις μεταξύ της ΕΕ και των χωρών της Μεσογείου, αλλά και των χωρών της Μεσογείου μεταξύ τους.

Το Πρόγραμμα Εργασίας της Βαρκελώνης⁶ (Barcelona's Work Program), συμπληρωματικό προς τις Ευρωμεσογειακές Συμφωνίες, συστήνει μέτρα για την προώθηση της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, την αύξηση των επενδύσεων κεφαλαίου και την ανάπτυξη των υποδομών, καθώς και το συγχρονισμό της διαχείρισης των κοινών πόρων, όπως της ενέργειας, του νερού και των περιβαλλοντικών κινδύνων.⁷

Το 2008, οι συμφωνίες συνεργασίας, που ήταν παλαιότερα γνωστές ως Διαδικασία της Βαρκελώνης, ξεκίνησαν εκ νέου ως η Ένωση για τη Μεσόγειο (ΕγΜ, Union for the Mediterranean, UfM). Η επανεκκίνηση ήταν μια ευκαιρία να καταστούν οι σχέσεις πιο συγκεκριμένες και ορατές με την έναρξη των νέων περιφερειακών και υποπεριφερειακών έργων/project, σχετικών με την οικονομία, το περιβάλλον, την ενέργεια, την υγεία, τη μετανάστευση και τον πολιτισμό.

Μέλη της Ένωσης για τη Μεσόγειο είναι, μαζί με τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, τα 16 κράτη της νοτίου Μεσογείου, της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής: η Αλβανία, η Αλγερία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Κροατία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ, η Ιορδανία, ο Λίβανος, η Μαυριτανία, το Μονακό, το Μαυροβούνιο, το Μαρόκο, η Παλαιστινιακή Αρχή, η Συρία, η Τυνησία και η Τουρκία.

³ Euro-Mediterranean Conference, Barcelona Declaration adopted, 27-28 November 1995.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/july/tradoc_124236.pdf (accessed November 22, 2013).

⁴ European Parliament, Lisbon European Council, Presidency Conclusions, 23-24 March 2000.

http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (accessed November 23, 2013).

⁵ European Parliament, Resolution on the Union for the Mediterranean, 20 May 2010

(2009/2215(INI)). <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2010-0192+0+DOC+PDF+V0//EN> (accessed November 23, 2013).

⁶ EUROMED, Barcelona's Five Year Work Programme.

http://eeas.europa.eu/euromed/summit1105/five_years_en.pdf (accessed November 23, 2013).

⁷ Βλέπε για την εξέλιξη αυτή Kottari, Maria. "European Investment Bank's activities in East – Mediterranean: Contributing on the economic transitions." Working Paper for European Studies Group for Young Researchers (E.N.E.E.S.), Political Science Montesquieu University / Political Studies Institute. Bordeaux, France, July 2010.

Η Ένωση για τη Μεσόγειο προωθεί την οικονομική ολοκλήρωση και τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις στις ανωτέρω 16 γειτονικές χώρες, με στόχο τη δημιουργία ενός κοινού χώρου ειρήνης, σταθερότητας και κοινής ευημερίας στην ευρωμεσογειακή περιοχή.⁸

Η ανάγκη για διάλογο και βαθύτερες μορφές συνεργασίας με την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου είναι αναμφισβήτητη και οι σχετικές πρωτοβουλίες έχουν σίγουρα συμβάλει θετικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Ωστόσο, οι δύσκολες πολιτικές συνθήκες στην εν λόγω περιοχή αντισταθμίζουν τα θετικά βήματα προς εμβάθυνση των σχέσεων, η οποία δεν εξελίσσεται όπως αναμένεται ή απαιτείται.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις του 2001, ο πόλεμος στο Ιράκ, αλλά και τα πρόσφατα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης προκαλούν ανησυχία στην ΕΕ για την επισφαλή πολιτική και κοινωνικοοικονομική κατάσταση των χωρών της επίμαχης περιοχής. Οι υπάρχουσες συνθήκες συνιστούν δυνητική απειλή για την ασφάλεια της ΕΕ, η οποία, διευρύνοντας την πολιτική γειτονίας της, έχει επικεντρώσει εκ νέου το ενδιαφέρον της στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, με στόχο την επίτευξη των διαδικασιών μεταρρύθμισης.⁹

2.2 Ο ρόλος του ΣΣΚ στην περιοχή της MENA

2.2.1 Το ΣΣΚ: Θεσμικά και πολιτικά ζητήματα

Το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (Gulf Cooperation Council, GCC) αποτελεί περιφερειακή οργάνωση που ιδρύθηκε τον Μάιο του 1981 από το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, το Ομάν, το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Τα μέλη της συνεργάζονται σε τομείς όπως η οικονομία, η πολιτική, η ασφάλεια, η ενέργεια, η βιομηχανία, η γεωργία, η υγεία, η εκπαίδευση και ο πολιτισμός. Τα έξι κράτη του ΣΣΚ είναι όλα μέλη του Αραβικού Συνδέσμου, ενώ το Κατάρ, η Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα είναι μέλη του ΟΠΕΚ.

Κύριος σκοπός του ΣΣΚ είναι η ενίσχυση του συντονισμού, της ενότητας και της ολοκλήρωσης μεταξύ των κρατών μελών του, με βάση τους κοινούς τους στόχους και την παρόμοια πολιτική και πολιτιστική τους ταυτότητα, που έχουν τις ρίζες τους στις ισλαμικές πεποιθήσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Καταστατικού του ΣΣΚ,¹⁰ ο Συνασπισμός δημιουργήθηκε για να ενισχύσει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών του και να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ των πολιτών των χωρών. Ο συντονισμός και η συνεργασία για μια κοινή εξωτερική πολιτική έχει παραδοσιακά εξελιχθεί γύρω

⁸ European Union External Action (European External Action Service –EEAS). “Euromediterranean Partnership (EUROMED).” http://eeas.europa.eu/euromed/index_en.htm (accessed August 20, 2013).

⁹ Kottari Maria, ό.π., σ. 12.

¹⁰ Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, The Charter of the Gulf Cooperation Council, 25 May 1981. <http://www.gcc-sg.org/eng/indexfc7a.html?action=Sec-Show&ID=1> (accessed November 23, 2013).

από τρεις βασικούς στόχους: την ισλαμική αλληλεγγύη, τον παναραβισμό και την ασφάλεια. Ως εκ τούτου, το ΣΣΚ τονίζει την υπεροχή του Ισλάμ και τις στρατηγικές συμμαχίες με κυρίαρχες δυτικές δυνάμεις για ασφάλεια.

Ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων του ΣΣΚ, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Καταστατικού, είναι το Ανώτατο Συμβούλιο (Supreme Council), το οποίο συνέρχεται σε ετήσια βάση και συγκροτείται από τους επικεφαλής των κρατών μελών. Οι αποφάσεις του Ανώτατου Συμβουλίου εγκρίνονται με ομόφωνη απόφαση (άρθρο 9 του Καταστατικού).

Τα κράτη μέλη του ΣΣΚ έχουν μια θεσμοποιημένη μορφή προσωποποιημένης - πατριαρχικής ή πατρογονικής- εξουσίας πάνω στις ορθολογικές νομικές υποδομές. Ως εκ τούτου, η εκτελεστική εξουσία είναι ιδιαίτερα εξατομικευμένη, αλλά ταυτόχρονα ελέγχεται από την οικογένεια που εξουσιάζει εκτεταμένα, η οποία με τη σειρά της συχνά υποστηρίζεται από το ανώτερο μέλος επιφανών οικογενειών και το περιφερειακό κατεστημένο.¹¹

Αναφορικά με την πολιτική οργάνωση και θεσμική συγκρότηση των κρατών μελών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, παρατίθενται τα κάτωθι στοιχεία:¹²

Το **Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας** είναι μοναρχία, της οποίας το νομικό σύστημα βασίζεται στον ισλαμικό νόμο (Σαρία) και το Βασικό Νόμο (Basic Law) του 1992. Η χώρα δεν έχει γραπτό σύνταγμα. Από τον Αύγουστο του 2005, βασιλιάς της είναι ο Abdullah bin Abdel-Aziz al-Saud που έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα να νομοθετεί με βασιλικό διάταγμα. Το Συμβούλιο των Υπουργών με επικεφαλής τον βασιλιά συγκροτείται από μέλη της βασιλικής οικογένειας που έχουν διοριστεί από τον βασιλιά. Είναι συμβουλευτικό όργανο, αρμόδιο να εκδίδει ψηφίσματα, τα οποία μπορούν να καταστούν νόμοι μόνο με βασιλικό διάταγμα. Τα πολιτικά κόμματα δεν επιτρέπονται στο Βασίλειο.

Το **Βασίλειο του Μπαχρέιν** είναι συνταγματική μοναρχία, του οποίου το νομικό σύστημα βασίζεται στο Σύνταγμα που αναθεωρήθηκε το 2002 και έχει ως επικεφαλής τον βασιλιά Shaikh Hamad bin Isa Al Khalifa. Η χώρα έχει δύο νομοθετικά σώματα: τη Βουλή των Αντιπροσώπων που αποτελείται από 40 μέλη, τα οποία εκλέγονται με καθολική ψηφοφορία και το βασιλικό διορισμένο Συμβούλιο Shura που αποτελείται και αυτό από 40 μέλη. Τα πολιτικά κόμματα δεν επιτρέπονται, οι πολιτικές ομάδες ωστόσο νομιμοποιήθηκαν το 2001.

Το κράτος του **Κουβέιτ** είναι συνταγματικό εμιράτο με επικεφαλής τον Εμίρη Sheikh Sabah al-Ahmed al-Jabr al-Sabah. Το νομικό του σύστημα βασίζεται στο Σύνταγμα του 1962, όπως αυτό έχει αναθεωρηθεί και ανασταλεί με διατάγματα του Εμίρη. Η Εθνοσυνέλευση αποτελείται από 50 μέλη, εκλέγεται άμεσα με καθολική ψηφοφορία

¹¹ Trulsson, Asa. "The EU's interregional relationship with the GCC-an assessment of the current cooperation". Working Paper, Lund University, Department of Political Science, (2010): 11.

¹² European External Action Service (EEAS). "EU Delegation to GCC countries, The Gulf & the EU." http://eeas.europa.eu/delegations/gulf_countries/eu_gulf_countries/index_en.htm (accessed August 22, 2013)

και διαθέτει νομοθετικές εξουσίες. Η κυβέρνηση συγκροτείται από το Συμβούλιο των Υπουργών που είναι υπόλογο στον εμίρη και την Εθνοσυνέλευση. Τα πολιτικά κόμματα δεν επιτρέπονται, αν και υπάρχουν διάφορες πολιτικές ομάδες στην Εθνοσυνέλευση.

Το **Σουλτανάτο του Ομάν** είναι μοναρχία με επικεφαλής του κράτους και της κυβέρνησης τον Σουλτάνο Qaboos bin Said al-Said, ο οποίος έχει αναλάβει εξουσία από τον Ιούλιο του 1970. Η νομοθεσία θεσπίζεται υπό τη μορφή βασιλικών διαταγμάτων που εκδίδονται από τον Σουλτάνο. Το Συμβούλιο του Ομάν είναι συμβουλευτική επιτροπή που αποτελείται αφενός από τα 84 μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής Majlis Al-Shura, τα οποία εκλέγονται με καθολική ψηφοφορία, αφετέρου από το Κρατικό Συμβούλιο Majlis al-Dawla, το οποίο διορίζεται από το σουλτάνο. Τα πολιτικά κόμματα δεν επιτρέπονται.

Το **κράτος του Κατάρ** είναι μοναρχία με επικεφαλής τον Εμίρη Sheikh Hamad bin Khalifa al-Thani που ανήλθε στην εξουσία τον Ιούνιο του 1995. Το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο διορίζεται από τον Εμίρη με συμβουλευτική αρμοδιότητα, χωρίς τη δυνατότητα άσκησης νομοθετικής εξουσίας (αν και το Σύνταγμα του 2005 προβλέπει μελλοντικά τη συγκρότηση ενός μερικώς εκλεγμένου σώματος με νομοθετικές εξουσίες). Το υπουργικό συμβούλιο διορίζεται και αυτό από τον Εμίρη, ενώ τα πολιτικά κόμματα είναι απαγορευμένα.

Τα **Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα** είναι μια ομοσπονδία που αποτελείται από επτά εμιράτα (Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Ajman, Ras al-Khaimah, Umm al-Qaiwan και Fujairah) με βάση το Σύνταγμα του 1971. Το 2004 ο Sheikh Khalifa bin Zayed al-Nahyan εξελέγη πρόεδρος των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων. Το Ομοσπονδιακό Εθνικό Συμβούλιο, συγκροτούμενο από 20 διορισμένα και 20 εκλεγμένα μέλη, έχει συμβουλευτικό ρόλο και δεν διαθέτει νομοθετική εξουσία. Το Ανώτατο Συμβούλιο αποτελείται από τους επτά εμίρηδες των επτά εμιράτων και εκλέγει έναν από τους εμίρηδες ως πρόεδρο των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων. Συνεδριάζει τακτικά μια φορά το χρόνο και επικυρώνει τη νομοθεσία που λαμβάνει από το Συμβούλιο των Υπουργών.

2.2.2 Η σχετική ισχύς του ΣΣΚ στην ευρύτερη περιοχή της MENA – Ο περιφερειακός της ρόλος

Τα κράτη του Κόλπου ξεχωρίζουν σημαντικά από εκείνα στην υπόλοιπη περιοχή της MENA και του εν γένει αναπτυσσόμενου κόσμου. Η σχετική ειρήνη που απολαμβάνουν, η αποσύνδεση των πολιτικών διαφορών από τον οικονομικό τομέα, η βελτιωμένη διαχείριση των εσόδων από την ενέργεια που προσδίδει πλούτο στα κράτη του Κόλπου, καθώς και η θέσπιση της μοναδικά πραγματικά επιτυχημένης οικονομικής ένωσης της περιοχής, του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, έχει ως αποτέλεσμα τα κράτη του ΣΣΚ να υπερτερούν έναντι των άλλων χωρών της περιοχής της MENA. Αυτό έχει, επίσης, ως αποτέλεσμα οι δυτικές δυνάμεις να μην μπορούν να

εφαρμόσουν τις προϋποθέσεις χορήγησης βοήθειας με τον ίδιο τρόπο που εφαρμόζονται στα άλλα αναπτυσσόμενα κράτη.¹³

Από οικονομική άποψη, τα στοιχεία σχετικά με το εμπόριο και τις επενδύσεις στη MENA επιβεβαιώνουν το έντονο και συνεχώς διευρυνόμενο χάσμα του πλούτου μεταξύ της περιοχής του ΣΣΚ, όπου συγκεντρώνεται ο πλούτος, και των υπολοίπων χωρών. Ενώ ο πληθυσμός του ΣΣΚ είναι μόλις 42,5 εκατ. επί του συνόλου των 345 εκατ. του συνόλου της περιοχής, η περιοχή του ΣΣΚ κυριαρχεί στα κέρδη από τις συνολικές εξαγωγές της περιοχής στο εξωτερικό. Το 2007, 477 δισ. δολάρια από 654 δισ. δολάρια των συνολικών εξαγωγών της περιοχής της MENA προέρχονταν από το ΣΣΚ.¹⁴

Οι επενδύσεις του ΣΣΚ στην περιοχή έχουν αυξηθεί σημαντικά, λόγω μιας περιόδου υψηλών ενεργειακών εσόδων και αυξημένης εμπιστοσύνης των επενδυτών στις υποδομές και μεταρρυθμίσεις της εσωτερικής αγοράς. Από το 2003 ως το 2008, οι επενδύσεις των χωρών του ΣΣΚ στις υπόλοιπες χώρες της MENA ανήλθε σε πάνω από 110 δισ. δολάρια, ενώ τα τελευταία χρόνια, μόνο η Σαουδική Αραβία έχει αυξήσει σημαντικά το μερίδιό της στις νέες ενδο-αραβικές επενδύσεις κατά 50 τοις εκατό,¹⁵ με αποτέλεσμα το ΣΣΚ να αποτελεί ζωτικής σημασίας πηγή δημιουργίας θέσεων εργασίας στην περιοχή.

Σε περιφερειακό διπλωματικό επίπεδο, το ΣΣΚ μπορεί να θεωρηθεί ως ένας ενιαίος φορέας που μπορεί να συμβάλλει στην εξισορρόπηση της σημερινής περιφερειακής αστάθειας. Τα κράτη μέλη του ΣΣΚ συμφωνούν σχετικά με τους τύπους των προκλήσεων που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα, η σταθερότητα του Ιράκ και της Υεμένης, καθώς και η βιώσιμη οικονομική και πολιτική ανάπτυξη της περιοχής. Επιπλέον, από τη σκοπιά του ΣΣΚ, το Ιράν αποτελεί απειλή για την περιφερειακή ισορροπία ισχύος.¹⁶

Ως εκ τούτου, το ΣΣΚ, συνειδητοποιώντας την ανάγκη για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, έχει αρχίσει να ισχυροποιεί το ρόλο και τη θέση του στην περιοχή. Το Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα έχουν αναλάβει διάφορες πρωτοβουλίες ειρηνοποίησης και οικονομικής διπλωματίας στην περιοχή, ενώ και η Σαουδική Αραβία έχει λάβει, μετά από μακροχρόνια αναποφασιστικότητα, ιδιαίτερα επικοινωνιακά διπλωματικά βήματα. Παρά το γεγονός ότι δεν μπορεί από μόνη της να επιλύσει τα μεγάλα πολιτικά ζητήματα της περιοχής – της Παλαιστίνης, του Ιράκ, του Λιβάνου – έχει καταστεί σαφές ότι δεν θα υπάρξει αποτελεσματική ειρηνευτική διπλωματία χωρίς της συμμετοχή της στα προβλήματα που αναφέρθηκαν. Το ΣΣΚ έχει λάβει ακόμα συνεκτικές συλλογικές θέσεις για το ιρανικό πυρηνικό ζήτημα, ενώ

¹³ Trulsson Asa, ό.π., σσ. 17 επ.

¹⁴ World Bank, “2008 MENA Economic Developments and Prospects: Regional Integration for Global Competitiveness.” (2008): 104–114.

¹⁵ Burke, Edward, Ana Echagüe and Richard Youngs. “Why the European Union needs a ‘broader Middle East policy.’” Working Paper for FRIDE, February 2010.

¹⁶ Trulsson Asa, ό.π., σσ. 14 επ.

παράλληλα θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε μια τελική διευθέτηση.¹⁷

Παρ' όλα αυτά, ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι το ΣΣΚ, παρά την ανάληψη ενός πιο υπεύθυνου περιφερειακού ρόλου, δεν μπορεί να ξεπεράσει αυτές τις προκλήσεις χωρίς εξωτερική παρέμβαση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι πέντε από τα έξι κράτη του ΣΣΚ έχουν βιώσει την αποικιοκρατία μέχρι το 1960 και το 1970, με αποτέλεσμα να είναι ευαίσθητα σε κάθε εξωτερική ανάμιξη.¹⁸

2.2.3 Η σχετική ισχύς του ΣΣΚ στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη

Μια ακόμη σημαντική εξέλιξη με διεθνή προοπτική είναι η ανάδυση του ΣΣΚ ως παγκόσμιου οικονομικού κέντρου. Μετά από δύο δεκαετίες οικονομικής στασιμότητας, ο Κόλπος έχει αναδειχθεί ως καίριος παράγοντας στην παγκόσμια οικονομική σκηνή. Η οργανωτική ικανότητα του ΣΣΚ να επηρεάζει το εξωτερικό του περιβάλλον βασίζεται κυρίως στη θέση του ως προμηθευτή πετρελαίου και την οικονομική ισχύ του στην παγκόσμια οικονομία. Σε μια εποχή διαρθρωτικά σφιχτής παγκόσμιας αγοράς πετρελαίου, ο ρόλος του ΣΣΚ ως του μόνου αξιόπιστου προμηθευτή, ικανού για σημαντικές αυξήσεις της παραγωγικής του ικανότητας, είναι πιο σημαντικός από ποτέ. Το 42% και 23% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου, αντίστοιχα, ελέγχονται από το ΣΣΚ.¹⁹

Εκτιμάται ότι μεταξύ 2002 και 2006 δημιουργήθηκε πλεόνασμα ύψους περίπου 542 δισ. δολαρίων, γεγονός που αντανάκλα τόσο τη συνετή δημοσιονομική πολιτική των κρατών του ΣΣΚ, όσο και την αύξηση της δύναμής τους στις διεθνείς αγορές. Οι συνολικές συμμετοχές ξένων περιουσιακών στοιχείων που κατέχονται από τις χώρες του Κόλπου εκτιμώνται σε ποσό 1,6 τρισεκαμ. δολαρίων, που συγκρίνεται με τα συναλλαγματικά αποθέματα της Κίνας ύψους 1,1 τρισεκατ. Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι ο Κόλπος έχει γίνει αναμφισβήτητα ο πιο σημαντικός παίκτης στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος, και μία από τις σημαντικότερες πηγές των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) στην παγκόσμια οικονομία. Οι επενδυτικές αποφάσεις που λαμβάνονται στο Ριάντ, το Abu Dhabi ή την Πόλη του Κουβέιτ μπορεί να έχουν ισχυρή επιρροή στην τύχη νομισμάτων και εθνικών οικονομιών, συμπεριλαμβανομένων και των ευρωπαϊκών.²⁰

¹⁷ European Commission, Trade, "Euro-Mediterranean Partnership." <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/> (accessed August 27, 2013).

¹⁸ Trulsson Asa, ό.π., σσ. 12 επ.

¹⁹ Burke, Edward, Ana Echagüe and Richard Youngs, ό.π., σ. 13.

²⁰ Hertog, Steffen. "EU-GCC Relations in the Era of the Second Oil Boom." Working paper originated within the framework of the "Europe and the Middle East" project, conducted jointly by the Center for Applied Policy Research (CAP), December 2007.

2.3 Η σημασία του ΣΣΚ για το ρόλο της ΕΕ στην ευρύτερη περιοχή της ΜΕΝΑ

Το ενδιαφέρον της ΕΕ στη Μέση Ανατολή γενικά, και το ΣΣΚ ειδικότερα, μπορεί να λεχθεί ότι είναι πολυδιάστατο. Από την σκοπιά της ΕΕ, ένα από τα βασικότερα επιχειρήματα για τη συνεργασία με το ΣΣΚ είναι το γεγονός ότι οι χώρες του ΣΣΚ διαθέτουν τα μεγαλύτερα αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου στον κόσμο. Ωστόσο, πέρα από την ανάγκη για δημιουργία ενός πλαισίου για την εισαγωγή πετρελαίου, ο Περσικός Κόλπος εξακολουθεί να αποτελεί περιοχή μεγάλης γεωπολιτικής αξίας για την ΕΕ. Από την τρομοκρατική επίθεση στους Δίδυμους Πύργους στην Νέα Υόρκη, γνωστή ως 9/11 και, κυρίως, από την αποτυχημένη εισβολή και κατοχή του Ιράκ από τις ΗΠΑ, καθώς και μετά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, η ΕΕ, ανησυχεί για τη σταθερότητα στην περιοχή ΜΕΝΑ. Ειδικότερα η ΕΕ έχει συνειδητοποιήσει ότι τόσο η ενδοπεριφερειακή ολοκλήρωση του ΣΣΚ, όσο και μια διαπεριφερειακή συμφωνία μαζί του, είναι παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση της γεωπολιτικής ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή. Για την επίτευξη σταθερότητας, η κοινή προσέγγιση της ΕΕ είναι η υποστήριξη και η προώθηση των πολιτικών μεταρρυθμίσεων, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελευθερίας της έκφρασης.²¹ Η ΕΕ κατανοεί όλο και περισσότερο ότι χρειάζεται ισχυρές σχέσεις με τα καθεστώτα του Κόλπου που διάκινται φιλικά προς τη Δύση και, το πιο σημαντικό, ότι μια τέτοια σχέση πρέπει να είναι ανεξάρτητη και διαφορετική από εκείνη των ΗΠΑ. Αντίστοιχα, από την πλευρά του ΣΣΚ, η δυνατότητα πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά πετροχημικών και η προσδοκία να του δοθούν ανάλογες παραχωρήσεις στο εμπόριο με εκείνες που απολαμβάνει το Ισραήλ είναι ζωτικής σημασίας για τη σύσφιξη των σχέσεων του με την ΕΕ.

Ένα άλλο θέμα με στρατηγική δυναμική στις σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ είναι η ισραηλινο-παλαιστινιακή σύγκρουση. Τόσο η ΕΕ όσο και το ΣΣΚ αντιλαμβάνονται τη σύγκρουση ως κρίσιμο παράγοντα για την ασφάλειά τους. Από τη σκοπιά της ΕΕ, η σύγκρουση μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης βρίσκεται στο μεσογειακό πλαίσιο και επηρεάζει τα ευρωμεσογειακά συμφέροντα που σχετίζονται με την ασφάλεια και τη σταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής. Ως εκ τούτου, η ΕΕ ελπίζει ότι τα κράτη του Κόλπου μπορούν να ασκήσουν μετριοπαθή επιρροή στην αραβοϊσραηλινή σύγκρουση. Αντίθετα, το ΣΣΚ, αντιλαμβανόμενο την αραβοϊσραηλινή σύγκρουση ως αναπόσπαστο μέρος των συνεχών συγκρούσεων της Μέσης Ανατολής, ευελπιστεί ότι η πολιτική της ΕΕ θα λειτουργήσει συμπληρωματικά σε αυτήν των ΗΠΑ.²²

Αναφορικά με τα κοινά τους συμφέροντα στην περιοχή της Μεσογείου, η εν λόγω περιοχή μπορεί να φέρει σε επαφή την ΕΕ και το ΣΣΚ για δύο κυρίως λόγους:

(α) Πρόκειται για την περιοχή που εκτείνεται από το Μαρόκο μέχρι την Εγγύς Ανατολή/Ανατολική Μεσόγειο, αποτελεί μέρος του αραβικού κόσμου και,

²¹ Antkiewicz, Agata, Bessma Momani. "Pursuing Geopolitical Stability through Interregional Trade: the EU's Motives for Negotiating with the Gulf Cooperation Council." *Journal of European Integration*, Vol. 31, no. 2 (February 2009): 217-235.

²² Trulsson Asa, ό.π., σ. 13.

ταυτόχρονα, θεωρείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως σημαντικό μέρος της γειτονιάς της, ενώ παράλληλα

(β) η Μεσόγειος αποτελεί μέρος του περίπλοκου συστήματος των θαλάσσιων λεκανών και οδών που ανήκει στο σταυροδρόμι της Αφρικής, της Ευρώπης και νοτιοδυτικής Ασίας, αποτελώντας έτσι μέρος των γεωπολιτικών προσεγγίσεων που μοιράζονται η ευρωπαϊκή ήπειρος και η Αραβική χερσόνησος. Με άλλα λόγια, η Μεσόγειος (όπως ενώνεται στην Ερυθρά Θάλασσα μέσω της διώρυγας του Σουέζ) είναι σε μεγάλο βαθμό, αν όχι αποκλειστικά, η πλατφόρμα όπου λαμβάνουν χώρα οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ.

Έτσι, θα μπορούσε να επιτευχθεί μια διπλή στρατηγική σύγκλιση μεταξύ ΕΕ-ΣΣΚ, η οποία θα σχετιζόταν με (α) την ανάπτυξη της περιοχής της Νότιας και Ανατολικής Μεσογείου, που αποτελεί μέρος της γειτονιάς της ΕΕ, μέρος του αραβικού κόσμου και περιοχή όπου πραγματοποιούνται από κοινού επενδύσεις, και (β) την ασφάλεια της πρόσβασης στην εν λόγω περιοχή. Μια σημαντική διάσταση της ασφάλειας πρόσβασης αποτελεί η εξασφάλιση της ομαλής πρόσβασης στις μεσογειακές θαλάσσιες οδούς, αρχίζοντας με την καταπολέμηση της πειρατείας στην Αραβική Θάλασσα και τελειώνοντας με την απορρύπανση της Μεσογείου. Έτσι, κοινή αντικειμενική βάση για στρατηγική συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ στη Μεσόγειο μπορούν να αποτελέσουν μια κοινή αναπτυξιακή δυναμική, καθώς και η ανάγκη για παροχή ασφάλειας στην περιοχή.²³

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, γίνεται πολύς λόγος για την ανάγκη «τριγωνοποίησης»²⁴ μεταξύ της Ευρώπης, της Ανατολικής Μεσογείου και του Κόλπου. Όμως, στην πράξη, είναι αξιοσημείωτο το πόσο απέχει η ευρωπαϊκή πολιτική από αυτό το όραμα, καθώς η πολιτική της εξακολουθεί να είναι κατακερματισμένη σε πολιτικά μπλοκ μεταξύ της Μεσογείου και του Κόλπου. Η ΕΕ έχει ήδη αναλάβει δύο ζώνες ελεύθερων συναλλαγών, μία με τη Μεσόγειο και μία άλλη με τον Κόλπο. Η πρώτη αναμενόταν να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το 2010, όμως έμεινε πολύ πίσω στο χρονοδιάγραμμα. Αντίστοιχα, η συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών με το ΣΣΚ, μετά από δεκαεννιά χρόνια συνομιλιών, δεν έχει υπογραφεί ακόμα. Ωστόσο, μεσοπρόθεσμα, οι δύο αντίστοιχες ΣΕΕ της ΕΕ θα μπορούσαν και θα ήταν θετικό να ενωθούν.²⁵

Αναφορικά με την ασφάλεια του Κόλπου, πρόκειται για ένα ζήτημα που έχει παραμείνει εκτός του πλαισίου ΕΕ-ΣΣΚ και κάθε συνεργασία έχει περιοριστεί σε πολιτικές δηλώσεις ή διμερείς συμφωνίες μεταξύ μεμονωμένων μελών της κάθε ομάδας. Για τις χώρες του ΣΣΚ, η ασφάλεια διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο στη διαμόρφωση των εξωτερικών τους σχέσεων. Υπό το πρίσμα αυτό, η μεγάλη εξάρτησή τους από τις Ηνωμένες Πολιτείες για λόγους ασφαλείας έχει αντίκτυπο και στις σχέσεις τους με την ΕΕ. Οι σχέσεις με την ΕΕ δεν πρέπει να γίνονται αντιληπτές ως

²³ Aliboni, Roberto. "EU and GCC Strategic Interests in the Mediterranean: Convergence and Divergence." *Istituto Affari Internazionali*, Documenti IAI Vol. 09, no. 33 (December 2009): 1-8.

²⁴ Burke Edward, Ana Echagüe and Richard Youngs, ό.π., σ. 7.

²⁵ Burke Edward, Ana Echagüe and Richard Youngs, ό.π., σ. 15.

αντιστάθισμα του κεντρικού ρόλου των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή. Ενώ η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ αποτελεί αναγκαιότητα που δεν μπορεί να υποκατασταθεί από την ΕΕ, οι χώρες του Κόλπου έχουν αισθανθεί την ανάγκη να διαφοροποιήσουν τις σχέσεις τους, με σκοπό να αποφευχθεί η υπερβολική ταύτιση με την υπερδύναμη των ΗΠΑ.²⁶

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

²⁶ European Commission, Trade, “Euro-Mediterranean Partnership.”
<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>
(accessed August 25, 2013).

3 Η εξέλιξη των σχέσεων ΕΕ και ΣΣΚ

3.1 Οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ πριν και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80

Παρά τη στρατηγική σημασία του Κόλπου για την ΕΕ, η διαπεριφερειακή σχέση και συνεργασία μεταξύ τους έχει εξελιχθεί σχετικά αργά, καθώς το επίκεντρο της ΕΕ ήταν και εξακολουθεί να είναι στραμμένο αλλού, ενώ έχει επικριθεί για «καθυστερημένη αφύπνιση», όσον αφορά στη θέσπιση και την εμβάθυνση της συνεργασίας με το ΣΣΚ.

Ως εκ τούτου, οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ - σε επίπεδο τόσο συλλογικής/θεσμικής οντότητας, όσο και μεμονωμένων κρατών μελών - και του ΣΣΚ έχουν αναπτυχθεί αργά και, αρχικά, σε διμερή κυρίως βάση.

Η ιστορία των σχέσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και του Κόλπου εκτείνεται σχεδόν δύο αιώνες πριν και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ιστορίας του σχηματισμού των κρατών στην περιοχή. Ωστόσο, σε συλλογικό-διαπεριφερειακό επίπεδο, η ιστορία είναι πολύ πιο πρόσφατη. Το ΣΣΚ βέβαια, είναι μόλις 25 ετών, ενώ και από την πλευρά της ΕΕ, η σφαιρική προσέγγιση προς την περιοχή και τις χώρες αυτής αποτελεί πρόσφατη εξέλιξη.

Αξίζει να σημειωθεί πως τα αραβικά κράτη του Κόλπου ήταν μέρος του Ευρω-αραβικού Διαλόγου (Euro-Arab Dialogue), που ξεκίνησε το 1974 μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Αραβικού Συνδέσμου και κατέρρευσε το 1989, χωρίς να έχει καταφέρει να πετύχει πολλά. Ακόμα κι έτσι, ωστόσο, οι παραγωγοί πετρελαίου στον Κόλπο είχαν τεθεί στο επίκεντρο του Διαλόγου για την Ευρώπη, καθώς άλλωστε η συμμετοχή των χωρών του ΣΣΚ στο αραβικό εμπάργκο πετρελαίου ήταν που επέστησε την προσοχή των ευρωπαϊκών κρατών στα εν λόγω κράτη.²⁷

3.2 Η Συμφωνία 1989/147

Μόλις το Σεπτέμβριο του 1981, οι Υπουργοί Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας εξέφρασαν την επιθυμία να αναπτύξουν τις σχέσεις τους με το νεοϊδρυθέν τότε ΣΣΚ. Έτσι, μετά από διευρευνητικές συζητήσεις που διήρκησαν πολλά χρόνια, υπογράφηκε Συμφωνία Συνεργασίας στις 15 Ιουνίου 1988 στο Λουξεμβούργο,²⁸ η οποία μέχρι σήμερα αποτελεί το ισχύον θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων της ΕΕ με το ΣΣΚ.²⁹ Η εν λόγω πολιτικοοικονομική Συμφωνία και Απόφαση καλύπτει τη βιομηχανία, τη προώθηση του εμπορίου, της γεωργίας, της επιστήμης και τεχνολογίας, καθώς και της ενέργειας.

²⁷ Nonneman, Gerd. "EU-GCC Relations: Dynamics, patterns and perspectives." *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, (2006): 59-74

²⁸ Συμφωνία και απόφαση 89/147, ΕΕ L 54, 25.02.1989.

²⁹ Η σχετική Συμφωνία θα αναλυθεί στο Κεφάλαιο 4.1. πιο κάτω.

Στόχος της είναι η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ του ΣΣΚ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε συμβατικό και θεσμικό πλαίσιο, προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος για τη σύναψη της Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου (Free Trade Agreement, ΣΕΕ). Οι τομείς συνεργασίας είναι η οικονομία, η ενέργεια, η βιομηχανία, το εμπόριο, οι υπηρεσίες, η γεωργία, η αλιεία, οι επενδύσεις, η επιστήμη, η τεχνολογία και το περιβάλλον, με στόχο να ενισχυθεί η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης και της διαφοροποίησης στις χώρες του ΣΣΚ.

3.3 Η διαμόρφωση των σχέσεων τη δεκαετία '90: Οι διαπραγματεύσεις για τη ΣΕΕ και το κρίσιμο 1995

Οι σχέσεις κατά τη δεκαετία του '90 αναλύονται κατωτέρω αφενός μέχρι το 1995, οπότε και παρατηρείται η δυσχέρεια στην ανάπτυξή τους, με τη Συμφωνία του 1989 να επιφέρει περιορισμένα απτά οφέλη για τους δύο συνασπισμούς, αφετέρου μετά το 1995, κρίσιμο έτος, κατά το οποίο οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ τέθηκαν σε νέα βάση, με την ενίσχυση του διαλόγου σε πολλαπλά επίπεδα.

3.3.1 Οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ μέχρι το 1995 και η αποτυχία των διαπραγματεύσεων για τη ΣΕΕ

Μέχρι το 1995, η σχέση βασιζόταν κυρίως στην οικονομική συνεργασία, τον πολιτικό διάλογο και τις συνομιλίες για την απελευθέρωση του εμπορίου, ενώ η Συμφωνία Συνεργασίας, από την πλευρά της, απέφερε μόνο περιορισμένα απτά αποτελέσματα. Οι διαπραγματεύσεις σχετικά με τη σύναψη ΣΕΕ, ωθούμενες από την κρίση στον Κόλπο, ξεκίνησαν το 1990 και αποδείχτηκαν δύσκολο εγχείρημα, όπως θα δούμε αναλυτικότερα στο Κεφάλαιο 5. Εν συντομία, οι παράγοντες που εκείνη την περίοδο αποτέλεσαν τα σημαντικότερα εμπόδια στις συνομιλίες ήταν, από την πλευρά της ΕΕ, η επιρροή και οι αντιστάσεις που ασκούσε το ισχυρό λόμπι των Ευρωπαϊκών παραγωγών πετροχημικών, καθώς και η κοινοτική περιβαλλοντική πολιτική που προβλέπει τη μείωση των εκπομπών CO² και έρχεται σε αντίθεση με τα συμφέροντα του ΣΣΚ,³⁰ ενώ από την πλευρά του ΣΣΚ, εμπόδιο αποτελούσε η αποτυχία εγκαθίδρυσης μιας τελωνειακής ένωσης.³¹

Ως εκ τούτου, και ενώ μέχρι το 1995 υπήρχε μεγάλη απογοήτευση μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών, καθώς η πρόοδος για την εμβάθυνση των σχέσεων ήταν αργή, η επιδίωξη οικονομικής συνεργασίας αποδείχθηκε πιο εφικτή, καθιστώντας την ως τη δεύτερη καλύτερη εναλλακτική λύση έναντι των διαπραγματεύσεων για τη διεξαγωγή ελεύθερου εμπορίου. Έτσι, πραγματοποιήθηκαν έργα στους τομείς της ενέργειας, του περιβάλλοντος, της βιομηχανίας, των ανθρώπινων πόρων και των επενδύσεων, προσέγγιση η οποία, από τη μία πλευρά, δεν απαιτεί θεμελιώδεις

³⁰ Saleh, Nivien. "The European Union and the Gulf States: A growing partnership." *Middle East Policy*. Vol. VII, No. 1 (October 1999): 50-71.

³¹ Nonneman Gerd, ό.π., σ. 60.

πολιτικές παραχωρήσεις, ελαχιστοποιώντας έτσι το πολιτικό κόστος για τους συμμετέχοντες, από την άλλη, ωστόσο, δεν αποφέρει μεγάλα κέρδη για τις δύο πλευρές.³²

3.3.2 Η βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των συνασπισμών το 1995

Τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν συχνές συναντήσεις και συνέδρια, όπου και συζητήθηκε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Η Επιτροπή επιθυμούσε να ενισχυθούν οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ σε ένα πλαίσιο ισχυρών πολιτικών, εμπορικών, ενεργειακών και οικονομικών συμφερόντων, καθώς και υψηλής ποιότητας πολιτιστικών σχέσεων.

Προς την κατεύθυνση αυτή, το 1995 έγινε μια προσπάθεια να τεθούν οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ σε νέα βάση. Αυτό οδήγησε σε μια συμφωνία³³ για την ενίσχυση της συνεργασίας σε τρεις πυλώνες:

- (α) οικονομικές και εμπορικές σχέσεις,
- (β) πολιτιστική και επιστημονική συνεργασία, και
- (γ) θέματα πολιτικής και ασφάλειας.

Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή επικύρωσε τις συστάσεις που διατυπώθηκαν κατά την υπουργική σύνοδο στη Γρανάδα, τον Ιούλιο του 1995, για την ενίσχυση σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ, οι οποίες περιλαμβάνουν:

- την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου,
- την ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας και την αποδέσμευση των εν εξελίξει διαπραγματεύσεων για ελεύθερο εμπόριο,
- την ανάπτυξη των μέσων πολιτιστικής και επιστημονικής συνεργασίας για την προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης και επικοινωνίας της κοινωνίας των πολιτών.

Ο πολιτικός διάλογος θα έδινε την ευκαιρία στις δύο πλευρές να εκτιμήσουν καλύτερα την έκταση των κοινών τους συμφερόντων αναφορικά με την πολιτική και την ασφάλεια. Η ειρηνευτική διαδικασία στην πολιτική της Μέσης Ανατολής και της Μεσογείου θα μπορούσε να επωφεληθεί από την ενίσχυση του διαλόγου, η οποία θα επέτρεπε επίσης στις δύο πλευρές να συζητήσουν τα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της πρόληψης της τρομοκρατίας.

Λαμβάνοντας υπόψη την αλληλεξάρτησή τους, έγινε αντιληπτό ότι η ενίσχυση του πλαισίου των κοινών ενεργειακών και οικονομικών συμφερόντων μπορεί να ωφελήσει και τις δύο περιφέρειες, δεδομένου ότι οι περισσότερες επενδύσεις του

³² Saleh Nivien, ό.π., σ. 50.

³³ Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, της 22ας Νοεμβρίου 1995 για με τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου [COM (95) 541 τελικό - Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα].

ΣΣΚ στις ενεργειακές δραστηριότητες κατά τα στάδια διύλισης/εξόρυξης και παραγωγής προϊόντων πετρελαίου στην ΕΕ θα μπορούσαν να λειτουργήσουν συνδυαστικά με τις αντίστοιχες επενδύσεις των χωρών της ΕΕ στο ΣΣΚ.

Η Επιτροπή συνέστησε επίσης να ληφθούν μέτρα για τη βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης, ενώ ταυτόχρονα κρίθηκε αναγκαίο να βρεθούν νέοι τομείς συνεργασίας και να αναπτυχθούν οι υφιστάμενοι, όπως οι τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών, η επιστημονική συνεργασία και το περιβάλλον. Στο ίδιο πλαίσιο, συνέστησε και την ίδρυση αντιπροσωπείας της ΕΕ στο Ριάντ, πρωτεύουσα της Σαουδικής Αραβίας. Κρίθηκε, τέλος, αναγκαία η βελτίωση της ποιότητας των σχέσεων, ώστε να δοθεί έμφαση στο ρόλο που διαδραματίζει η Ευρώπη στην οικονομική ασφάλεια του ΣΣΚ.

Από την πλευρά της, η Επιτροπή ανέλαβε να εντοπίσει τα εμπόδια στην πρόοδο των διαπραγματεύσεων για τη ΣΕΕ. Τέλος, αποφασίστηκε να υποβάλει προτάσεις για την εφαρμογή της Συμφωνίας Συνεργασίας και τη βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης μέσω της αύξησης των επαφών.

Κατά συνέπεια, από το 1996 η έμφαση στις σχέσεις των μερών μετατοπίστηκε από τις δύσκολες συζητήσεις περί απελευθέρωσης του εμπορίου στους άλλους πυλώνες συνεργασίας, μέσω της θέσπισης του πολιτικού διαλόγου, της αποκέντρωσης της επιχειρηματικής συνεργασίας με σκοπό την ενίσχυσή της, καθώς και της έναρξης της πολιτιστικής συνεργασίας για την ενίσχυση της αμοιβαίας κατανόησης σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών. Η εισαγωγή της πολιτιστικής συνεργασίας ήταν μια προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα κλίμα αλληλοκατανόησης μεταξύ των κοινωνιών των πολιτών των δύο συνασπισμών και να μειωθεί η δυσπιστία μεταξύ των κυβερνήσεων που οδηγούσε σε αποξένωσή τους. Το αποτέλεσμα ήταν εφεξής η εμβάθυνση της σχέσης συνεργασίας, όπως αυτή άρχισε να διαμορφώνεται από το 1988, καθώς και της θεσμοποίησής της, αν και με ρυθμούς πιο αργούς από αυτούς που είχαν αρχικά προβλεφθεί.³⁴

3.4 Η διαμόρφωση των σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ τον 21ο αιώνα

Εξαιτίας της τρομοκρατικής επίθεσης της 9/11, του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν και της εισβολής στο Ιράκ που επέφεραν μια γενικότερη αστάθεια στην περιοχή, τόσο η ΕΕ όσο και τα κράτη του ΣΣΚ άρχισαν να ενδιαφέρονται περισσότερο έκτοτε για την ανάπτυξη ισχυρότερων διαπεριφερειακών δεσμών. Παρά τις αρχικές ελπίδες για ταχεία επέκταση της συνεργασίας ΕΕ-ΣΣΚ, ώστε να συμπεριλάβει και πολιτικούς τομείς, ειδικότερα εκείνους που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, η σχέση εξακολουθεί και μετά το 2000 να χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο ως οικονομική συνεργασία που θέτει στο επίκεντρο την οριστικοποίηση της ΣΕΕ.

³⁴ Saleh Nivien, ό.π, σ. 60.

Η απόφαση του ΣΣΚ να εγκαθιδρύσει τελωνειακή ένωση τον Ιανουάριο του 2003, η οποία εφαρμόστηκε από το 2005, όπως είχε αρχικά προγραμματιστεί, ήταν υψίστης σημασίας για την περιοχή και συνέβαλε στην αλλαγή του περιβάλλοντος. Εξαλείφθηκαν τα δασμολογικά εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εθνικών προϊόντων, της εργασίας και του κεφαλαίου σε όλες τις χώρες του ΣΣΚ, ενώ παράλληλα χορηγήθηκε ειδική φορολογική μεταχείριση στα φυσικά πρόσωπα και τις επιχειρήσεις σε κάθε χώρα. Το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο (ΚΕΔ) της τάξεως του 5% που έχει εγκριθεί, είναι σύμφωνο με τις συστάσεις των διαφόρων μελετών που έχουν διεξαχθεί από την Παγκόσμια Τράπεζα, κατόπιν αιτήματος του Γενικού Γραμματέα του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, το οποίο έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να κρατήσει το αναπτυξιακό δυναμικό της περιοχής σε αρμονία με το γρήγορο ρυθμό της πολυμερούς και περιφερειακής κατάρτησης των δασμών.³⁵

Το Νοέμβριο του 2004, ιδρύθηκε η αντιπροσωπεία της ΕΕ στο Ριάντ με πρεσβευτή διαπιστευμένο στα έξι κράτη του ΣΣΚ. Η ίδρυση της αντιπροσωπείας της ΕΕ στο ΣΣΚ προτάθηκε στο πλαίσιο της «αποκεντρωμένης συνεργασίας» (δηλαδή, της μη εξαρτώμενης σε επίπεδο κυβέρνησης), που προορίζεται να περιλαμβάνει τις επιχειρήσεις, τα μέσα ενημέρωσης και την ανώτατη εκπαίδευση, χωρίς ωστόσο η παρουσία της στο ΣΣΚ να σημειώσει σημαντικές εξελίξεις. Το άνοιγμα της αντιπροσωπείας της ΕΕ ήταν μέρος ενός ευρύτερου συνόλου εξελίξεων που ακολούθησαν τα γεγονότα της 9/11 και τα εκτεταμένα επακόλουθά της (όπως το Αφγανιστάν και το Ιράκ).³⁶

Στο μεταξύ, από το 2003, πραγματοποιήθηκε ένας Οικονομικός Διάλογος των ΕΕ-ΣΣΚ, όπου καλύφθηκαν θέματα όπως η ενιαία εμπορική πολιτική, οι οικονομικές πτυχές του ενιαίου νομίσματος και η μετάβαση από την τελωνειακή ένωση σε μια ενιαία αγορά. Πιο συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 2003, η Κομισιόν και ο Ύπατος Εκπρόσωπος για την ΚΕΠΠΑ εξέδωσαν έκθεση που τόνιζε την ανάγκη για διεύρυνση και εμπάθυνση του διαλόγου ΕΕ-ΣΣΚ, καθώς και τη σύνδεση των σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ με το ευρύτερο ευρωμεσογειακό πλαίσιο, περιλαμβάνοντας στο πολιτικό αυτό παιχνίδι και την Υεμένη. Στη συνέχεια, τον Ιούνιο του 2004, υιοθετήθηκε η «Στρατηγική Συνεργασία με τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή» («Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East»), ως μέσο για την εφαρμογή των συστάσεων πολιτικής του προαναφερθέντος εγγράφου.³⁷ Ένας από τους εξωτερικούς παράγοντες που συνέβαλε προς αυτήν την κατεύθυνση ήταν η νέα Μεγάλη Πρωτοβουλία των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή («Greater Middle East Initiative»), που υιοθετήθηκε το 2003 και το 2004, η οποία θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να λειτουργήσει δυνητικά ως εμπόδιο σε μερικές από τις πρωτοβουλίες της ΕΕ.

³⁵ DeRosa, A. Dean, David Kernohan. "Measuring the Economic Impact of an EU-GCC Free Trade Agreement." Centre for European Policy Studies. (CEPS) Working Document No. 206, July 2004.

³⁶ Nonneman Gerd, ό.π., σ. 62.

³⁷ European Commission, *Strengthening the Mediterranean Policy*, 5 & Council Secretariat, Interim Report on an *EU Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East*, Note to the Council (7498/1/04 REVI, 19 March 2004) http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/79886.pdf (accessed August 5, 2013).

Πάντως, παρά την προσπάθεια τόνωσης των δεσμών, η δυναμική αυτών των εξελίξεων για την αναζωογόνηση των ευρύτερων σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ παρέμεινε θεωρητική. Δεν υπήρξε καμία συναίνεση ή συμφωνία σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως προς το τι θα έπρεπε να σημαίνει η εν λόγω Στρατηγική Συνεργασία, κυρίως αναφορικά με την περιοχή του Κόλπου. Ορισμένα κράτη μέλη (Γαλλία, Γερμανία) εξέφραζαν τις διαφωνίες τους με το να κινηθεί η Στρατηγική Συνεργασία πολύ κοντά σε, ή να ταυτιστεί με το όραμα των ΗΠΑ για τη δημιουργία ενός περιφερειακού πλαισίου ασφάλειας στην περιοχή, ενώ άλλα (κυρίως η Ισπανία) θεωρούσαν άσκοπο το εν λόγω εγχείρημα, καθώς αναπόφευκτα θα έφερνε στο προσκήνιο τις περιπλοκές και τα προβλήματα της περιοχής του Κόλπου, επισκιάζοντας και εντέλει εξαλείφοντας τις πιο άμεσες ανησυχίες στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου.

Στα τέλη του 2005, φαίνεται να μπήκε τέλος στην ευρωπαϊκή αμφιθυμία σχετικά με τη στάση που έπρεπε να τηρηθεί απέναντι στο ΣΣΚ, με την Ισπανία να αποδέχεται ότι η έμφαση στον Κόλπο όχι μόνο δεν αναιρεί το ενδιαφέρον για τη Μεσόγειο, αλλά και ότι θα μπορούσε στην πραγματικότητα να εξυπηρετήσει τα ευρύτερα ευρωπαϊκά συμφέροντα. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με τις προβλέψεις για τις υψηλότερες τιμές του πετρελαίου μακροπρόθεσμα και τη στενότητα στην αγορά. Πράγματι, αυτή η αντίδραση της ΕΕ είναι ενδεικτική της στάσης της στη Μέση Ανατολή (και ειδικά στον Κόλπο), η οποία αναδύεται κατά καιρούς ως αντίδραση σε σχετικούς κρίσιμους εξωτερικούς παράγοντες, όπως η πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974, οι διακυμάνσεις των τιμών του πετρελαίου και ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ που επέφερε η ιρανική επανάσταση το 1979-1980, η κρίση του Κουβέιτ το 1990-1991, καθώς και η 11/9 και τα επακόλουθά της.³⁸

Στο μεταξύ, το 2010, στο Κοινό Συμβούλιο (Joint Council) συμφωνήθηκε ένα Κοινό Πρόγραμμα Δράσης³⁹ (Joint Action Programme) των ΕΕ-ΣΣΚ για τα έτη 2010-2013. Αυτό το πρόγραμμα που προβλέπει ενίσχυση της συνεργασίας σε μια σειρά από τομείς, προτάθηκε αρχικά από τα μέλη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και εγκρίθηκε αργότερα τον Ιούνιο του 2010. Στόχος αυτού του Κοινού Προγράμματος είναι να οδηγήσει σε εμβάθυνση της συνεργασίας μεταξύ των δύο συνασπισμών, ενώ θα επανεξεταστεί κατά τη λήξη του το 2013.⁴⁰

³⁸ Nonneman Gerd, ό.π., σ. 63.

³⁹ Βλ. Κεφάλαιο 4.2.

⁴⁰ European External Action Service (EEAS), Delegation of European Union to GCC countries. "The Gulf & the EU, Political & Economic Relations."

http://eeas.europa.eu/delegations/gulf_countries/eu_gulf_countries/political_relations/index_en.htm (accessed August 25, 2013).

4 Το υφιστάμενο πλαίσιο συνεργασίας ΕΕ-ΣΣΚ

Η συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ μπορεί να χαρακτηριστεί ως διαπεριφερειακή σχέση με τη στενότερη έννοια, η οποία είναι επίσης γνωστή ως «καθαρός διαπεριφερεισμός» (pure interregionalism)⁴¹. Αυτού του είδους η συνεργασία χαρακτηρίζεται από χαμηλό επίπεδο θεσμοθέτησης, συνήθως σε επίπεδο επικοινωνίας υπουργών, πρέσβων και ανώτερων αξιωματούχων, ενώ μερικές φορές συμπληρώνεται από τις μόνιμες ή ad hoc επιτροπές εμπειρογνομόνων. Δεν υπάρχουν από κοινού πρωταρχικοί φορείς συνεργασίας και οι δύο πλευρές έχουν βασιστεί στις δικές τους θεσμικές υποδομές,⁴² με την εξαίρεση του Κοινού Συμβουλίου (Joint Council) που συστάθηκε με τη Συμφωνία του 1989. Η πιο πρόσφατη υπουργική διάσκεψη/συνάντηση κορυφής ΕΕ-ΣΣΚ πραγματοποιήθηκε στο Λουξεμβούργο στις 25 Ιουνίου 2012, υπό την προεδρία της Ύπατου Εκπροσώπου-Αντιπροέδρου Ashton και του Υπουργού Εξωτερικών της Σαουδικής Αραβίας, πρίγκιπα Σαούντ Αλ Φαϊζάλ. Η επόμενη υπουργική συνάντηση πραγματοποιήθηκε την 1η Ιουλίου 2013 στο Μπαχρέιν. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθεί να αντιπροσωπεύεται στις χώρες του Κόλπου από την Αντιπροσωπεία της στο Ριάντ της Σαουδικής Αραβίας. Η αντιπροσωπεία της ΕΕ στη Σαουδική Αραβία είναι διαπιστευμένη και στις έξι χώρες του Κόλπου, ενώ μια δεύτερη αντιπροσωπεία αναμένεται να ανοίξει στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το 2013.⁴³

Σήμερα η διαπεριφερειακή συνεργασία εξελίσσεται γύρω από διάφορα περιφερειακά, οικονομικά και πολιτικά ζητήματα. Οι δύο συνασπισμοί έχουν ήδη καταφέρει να φθάσουν σε κοινό έδαφος σε πολλούς τομείς, όπως το ζήτημα της τρομοκρατίας, τη σημασία της Μέσης Ανατολής ως ελεύθερης πυρηνικής ζώνης και την ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή. Επομένως, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η συνεργασία από οικονομική έχει εξελιχθεί σε διαπεριφερειακή συνεργασία σε διάφορους τομείς. Αυτό μπορεί να φανεί από την Πρωτοβουλία Στρατηγικής Συνεργασίας της ΕΕ με τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή⁴⁴ (Strategic Partnership Initiative with the Mediterranean and the Middle East, SPI), που, όπως προαναφέρθηκε, εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2004. Η SPI περιλαμβάνει τα ζητήματα της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή, τον πολιτικό διάλογο, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου, τη μη διάδοση

⁴¹ Trulsson Asa, ό.π., σ. 14.

⁴² Trulsson Asa, ό.π., σ. 19.

⁴³ European External Action Service (EEAS), "EU relations with the Gulf Cooperation Council (GCC)." http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/index_en.htm (accessed August 25, 2013).

⁴⁴ European Council, Final Report on an EU Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East, June 2004.

<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Partnership%20Mediterranean%20and%20Middle%20East.pdf> (accessed November 24, 2013).

των πυρηνικών (non-proliferation), το διάλογο για την ασφάλεια και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, τη μετανάστευση, την οικονομική μεταρρύθμιση, την κοινωνική ανάπτυξη και τον πολιτιστικό διάλογο. Ως εκ τούτου, οι δεσμοί είναι βαθύτεροι από ό,τι παλαιότερα που κυριαρχούσαν οι τομείς της οικονομίας και της ασφάλειας. Η σχέση μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ διέπεται από τη Συμφωνία Συνεργασίας που υπογράφηκε το 1988 που έχει ως στόχο τη βελτίωση των εμπορικών σχέσεων και την εξασφάλιση της σταθερότητας στη στρατηγικής σημασίας γειτονική περιοχή του Κόλπου. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει, ακόμα, το Κοινό Πρόγραμμα Δράσης (Joint Action Programme) που συμφωνήθηκε στα πλαίσια της συνεδρίασης του Κοινού Συμβουλίου το 2010 για τα έτη 2010-2013. Επίσης, τα κράτη του ΣΣΚ επωφελούνται από την προτιμησιακή πρόσβαση στην αγορά της ΕΕ υπό το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων της ΕΕ (ΣΓΠ, Generalized Scheme of Preferences), καθώς και από το Μηχανισμό για τις Εκβιομηχανισμένες Χώρες και τις Χώρες Υψηλού Εισοδήματος (Industrialised and High-Income Countries Instrument, ICI), καθώς βάσει σχετικών μετρήσεων, υπάγονται στην κατηγορία αυτή.

Και οι δύο πλευρές έχουν δεσμευτεί σε διαπραγματεύσεις για μια Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών που ξεκίνησαν το 1990 και επιταχύνθηκαν το 2007. Η ΕΕ έχει επίσης δεσμευτεί να μοιράζονται τις εμπειρίες της οικονομικής ολοκλήρωσης, ιδίως σχετικά με τη νομισματική ένωση, με το ΣΣΚ να διανύει μια διαδικασία ολοκλήρωσης παρόμοια με αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα, οι οικονομικές και εμπορικές σχέσεις ενισχύθηκαν περαιτέρω μέσω μιας σειράς συμφωνιών και μνημονίων, η σημαντικότερη των οποίων είναι το Memorandum of Understanding (MOU) του 2007 μεταξύ της Ομοσπονδίας Επιμελητηρίων του ΣΣΚ και των Ευρωπαϊκών Εμπορικών Επιμελητηρίων (EUROCHAMBRES), όπου μεταξύ των δέκα στόχων που τέθηκαν, οι κυριότεροι είναι η ανάπτυξη των διμερών εμπορικών συναλλαγών, η ανταλλαγή πληροφοριών και η θεσμική συνεργασία.⁴⁵

Το 2008 τα Επιμελητήρια προέβησαν σε μια κοινή δήλωση για τις σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ και τις διαπραγματεύσεις ελεύθερου εμπορίου, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για μια ολοκληρωμένη συμφωνία, ζητώντας την «αυξημένη πρόσβαση στην αγορά» για τα βιομηχανικά προϊόντα, τις υπηρεσίες, τις επενδύσεις και τις δημόσιες συμβάσεις, τον καθορισμό των κανόνων προέλευσης, τη στήριξη της περιφερειακής ολοκλήρωσης και τη δημιουργία μιας επιτροπής παρακολούθησης.⁴⁶ Ωστόσο, αυτά τα επιτεύγματα αντιπροσωπεύουν μικρά μόνο βήματα προς την πλήρη οικονομική συνεργασία μεταξύ των δύο περιοχών, λόγω της στασιμότητας των διαπραγματεύσεων για τη ΣΕΕ.

⁴⁵ EUROCHAMBRES, "Memorandum of Understanding between FCCCG and EUROCHAMBRES, October 2007." <http://www.eurochambres.eu/Content/Default.asp?PageID=1&DocID=519> (accessed August 29, 2013).

⁴⁶ EUROCHAMBRES, "EU-GCC Business Statement on EU-GCC Free Trade Relations, 29 October 2008." <http://www.eurochambres.eu/Content/Default.asp?PageID=1&DocID=1357> (accessed August 29, 2013).

4.1 Η Συμφωνία 1989

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη μέλη του ΣΣΚ ξεκίνησαν συζητήσεις με στόχο τη διεύρυνση και εμβάθυνση της συνεργασίας. Οι συνομιλίες αυτές κατέληξαν στη σύναψη το 1989 της Συμφωνίας Συνεργασίας,⁴⁷ η οποία εφαρμόστηκε τον Ιανουάριο του 1990. Η Συμφωνία αυτή, που στοιχειοθετεί το θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ, θέτει τρεις βασικούς στόχους: (α) τη θεσμική ενίσχυση της συνεργασίας των δύο συνασπισμών, (β) τη διεύρυνση των οικονομικών σχέσεων και (γ) την προώθηση της ανάπτυξης και διαφοροποίησης των χωρών του ΣΣΚ, εξασφαλίζοντας, έτσι, την ειρήνη και σταθερότητα στην περιοχή.⁴⁸

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με την οικονομική συνεργασία (άρθρα 2 και 3 της Συμφωνίας Συνεργασίας), θα πρέπει να είναι τόσο εκτεταμένη ώστε να μην αποκλείεται σχεδόν κανένας τομέας, ενώ, μεταξύ των προτεραιοτήτων του τεχνικού τομέα είναι η ενθάρρυνση και διευκόλυνση:

- της διαφοροποίησης των οικονομιών των χωρών του ΣΣΚ,
- της προώθησης του εμπορίου,
- της μεταφοράς και της ανάπτυξης της τεχνολογίας, ιδίως μέσω κοινών δράσεων, καθώς και της προστασίας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, των εμπορικών σημάτων και των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
- της προώθησης σταθερών και ισορροπημένων δεσμών μεταξύ των εμπόρων,
- της ανταλλαγή πληροφοριών,
- της κατάρτισης/εκπαίδευσης.

Στους τομείς της γεωργίας, της βιομηχανίας γεωργικών διατροφικών προϊόντων και της αλιείας, στόχος είναι να ενισχυθεί η ανταλλαγή πληροφοριών και οι επαφές μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων για την προώθηση κοινών σχεδίων (άρθρο 4 της Συμφωνίας Συνεργασίας). Στη βιομηχανία, στόχος είναι η ενθάρρυνση των κοινών επιχειρήσεων (joint enterprises), η ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής και η διεύρυνση της οικονομικής βάσης, καθώς και η οργάνωση επαφών και συναντήσεων (άρθρο 5 της Συμφωνίας Συνεργασίας). Συμφωνήθηκε ακόμα η προώθηση και η προστασία των επενδύσεων, ιδίως μέσω συμφωνιών που θα αποβλέπουν στη βελτίωση των επενδυτικών συνθηκών (άρθρο 7 της Συμφωνίας Συνεργασίας).

⁴⁷ European Economic Community and the countries parties to the Charter of the Cooperation Council for the Arab States of the Gulf (the State of the United Arab Emirates, the State of Bahrain, the Kingdom of Saudi Arabia, the Sultanate of Oman, the State of Qatar and the State of Kuwait), Cooperation Agreement. Official Journal L 054, 25/02/1989. [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21989A0225\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21989A0225(01):EN:HTML) (accessed November 25, 2013).

⁴⁸ Saleh Nivien, ό.π., σσ. 50 επ.

Αναφορικά με την συνεργασία για την προστασία του περιβάλλοντος, η ανταλλαγή πληροφοριών έχει κριθεί θεμελιώδους σημασίας (άρθρο 9 της Συμφωνίας Συνεργασίας), ενώ στον τομέα της ενέργειας, συμφωνήθηκε ότι πρέπει να διευκολυνθεί η συνεργασία μεταξύ των εταιρειών ενέργειας, όπως και οι από κοινού αναλύσεις για το εμπόριο αργού πετρελαίου, φυσικού αερίου και προϊόντων πετρελαίου. Η ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών, καθώς και η σχετική εκπαίδευση αποτελούν επίσης μέρος της συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας (άρθρο 6 της Συμφωνίας Συνεργασίας).

Στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας, συμφωνήθηκε ότι πρέπει να ενθαρρύνονται η έρευνα, η επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη, η μεταφορά και ανταλλαγή τεχνολογικών επιτευγμάτων, οι δεσμοί μεταξύ των επιστημονικών κοινοτήτων και η πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (άρθρο 7 της Συμφωνίας Συνεργασίας).

Παράλληλα, υπάρχει πρόβλεψη για την ανάγκη ανάπτυξης και διαφοροποίησης του εμπορίου. Τα μέρη πρέπει να μελετήσουν τρόπους για την εξάλειψη των εμπορικών φραγμών, προκειμένου να ανοίξει ο διάλογος για μια συμφωνία με στόχο την ανάπτυξη του εμπορίου, θέμα για το οποίο έχει συμπεριληφθεί μια κοινή διακήρυξη στο τέλος του κειμένου της συμφωνίας. Εν αναμονή της εν λόγω συμφωνίας, τα δύο μέρη έχει συμφωνηθεί να παρέχουν αμοιβαία το καθεστώς του μάλλον ευνοούμενου κράτους, η οποία αποτελεί το αντικείμενο επιστολής της Κοινότητας που επισυνάπτεται στη συμφωνία (άρθρο 11 της Συμφωνίας Συνεργασίας).

Όσον αφορά στο θεσμικό πλαίσιο, αποφασίστηκε η σύσταση του Κοινού Συμβουλίου Συνεργασίας (Joint Cooperation Council), το οποίο καθορίζει σε τακτικό επίπεδο τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές για τη συνεργασία, ενεργεί ως διαιτητής σε περίπτωση ανάκυψης διαφοράς μεταξύ των μερών και αναζητεί τρόπους υλοποίησης της συνεργασίας. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου είναι δεσμευτικές για τα συμβαλλόμενα κράτη, και η προεδρία περιστρέφεται μεταξύ της ΕΕ και των χωρών του ΣΣΚ (άρθρα 13 και 14 της Συμφωνίας Συνεργασίας). Επικουρείται από μια κοινή επιτροπή συνεργασίας, και μπορεί να αποφασίσει τη σύσταση και άλλων επιτροπών (άρθρο 15 της Συμφωνίας Συνεργασίας). Τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να ανταλλάσσουν πληροφορίες, καθώς και να απευθύνονται σε, και να διαβουλεύονται με το Συμβούλιο αναφορικά με χρήσιμες πληροφορίες που σχετίζονται άμεσα με τη Συμφωνία, ή με προβλήματα που τυχόν ανακύψουν κατά την εφαρμογή της Συμφωνίας ή στο πλαίσιο των εμπορικών συναλλαγών (άρθρα 17 και 18 της Συμφωνίας Συνεργασίας).

Αν και βασικός στόχος της Συμφωνίας είναι η θεσμοποίηση της εμβάθυνσης των σχέσεων των δύο συνασπισμών μέσα κυρίως από τη διευκόλυνση της μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ μεικτών επιχειρήσεων και την προώθηση της συνεργασίας επί των προτύπων, γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι η Συμφωνία από μόνη της δεν αρκεί για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων, αν δεν εφαρμοζόταν σε συνδυασμό με έμπρακτη συντονισμένη δράση και συνεργασία στους ποικίλους τομείς που καλύπτονται από τη Συμφωνία (εμπορικές συναλλαγές, γεωργία, αλιεία, βιομηχανία, ενέργεια, επιστήμη,

τεχνολογία, επενδύσεις και περιβάλλον). Έτσι, τα προσεχή έτη και αφού έγινε φανερή η περιορισμένη εμβέλεια των δυνατοτήτων της Συμφωνίας ήδη κατά τα πρώτα χρόνια εφαρμογής της, έγινε προσπάθεια να υλοποιηθούν οι τεθειμένοι στόχοι μέσα από την αύξηση των συναντήσεων κορυφής, την υποστήριξη της πραγματοποίησης αμοιβαίων επενδύσεων, καθώς και την υιοθέτηση ενός Κοινού Προγράμματος Δράσης μόλις το 2010, το οποίο αναλύεται στην επόμενη παράγραφο, για την εξειδίκευση του περιεχομένου της Συμφωνίας και την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της.

4.2 Το Κοινό Πρόγραμμα Δράσης για τα έτη 2010-2013

Το 2010, προκειμένου για την εφαρμογή της Συμφωνίας 1989, η ΕΕ και το ΣΣΚ, στα πλαίσια του Κοινού Συμβουλίου (Joint Council) του 2010, συμφώνησαν σε ένα Κοινό Πρόγραμμα Δράσης⁴⁹ (Joint Action Programme) για την περίοδο 2010-13, που καθορίζει την κατεύθυνση για στενότερη συνεργασία σε ζητήματα που καλύπτουν το εμπόριο, την ενέργεια, τον πολιτισμό, την αμοιβαία κατανόηση της κοινωνίας των πολιτών, την ανώτερη εκπαίδευση και την επιστημονική έρευνα. Σκοπός του Κοινού Προγράμματος είναι να οδηγήσει σε βαθύτερη συνεργασία μεταξύ των δύο συνασπισμών. Το Κοινό Σχέδιο Δράσης μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ λήγει το 2013, οπότε και πρόκειται να επανεξεταστεί και να αξιολογηθεί, ενώ γίνεται προσπάθεια να ανανεωθεί μέχρι το 2016.⁵⁰

4.3 Το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων και ο Μηχανισμός για τις Εκβιομηχανισμένες Χώρες και τις Χώρες Υψηλού Εισοδήματος

Οι εμπορικές ανταλλαγές ΕΕ-ΣΣΚ υπόκεινται στο σύστημα γενικευμένων προτιμήσεων (ΣΓΠ), όπως αυτό εφαρμόστηκε το 1971 και έκτοτε τροποποιήθηκε από την ΕΕ,⁵¹ το οποίο προωθεί προτιμησιακούς δασμούς για τις εξαγωγές των αναπτυσσόμενων χωρών στην ΕΕ. Ωστόσο, με την αναθεώρηση του ΣΓΠ τον Ιανουάριο του 2014, 89 χώρες, συμπεριλαμβανομένων της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ, θα αποκλειστούν από αυτό το σύστημα, καθώς η Παγκόσμια Τράπεζα κατατάσσει το επίπεδο του κατά κεφαλήν εισοδήματός τους ως υψηλού ή μεσαίου προς

⁴⁹ European Union External Action, European External Action Service (EEAS), Joint Action Programme for Implementation of the GCC-EU Cooperation Agreement of 1988, 2010-2013. http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/docs/joint_action_programme_en.pdf (accessed November 25, 2011).

⁵⁰ Kuwait News Agency (KUNA). "EU-GCC officials discuss ways to boost bilateral economic cooperation", 19th March 2013. <http://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2299374&language=en> (accessed October 8, 2013).

⁵¹ Council, Council Regulation (EC) No 732/2008 of 22 July 2008 applying a scheme of generalised tariff preferences for the period from 1 January 2009 to 31 December 2011 and amending Regulations (EC) No 552/97, (EC) No 1933/2006 and Commission Regulations (EC) No 1100/2006 and (EC) No 964/2007. Official Journal of the European Union, L211/6.8.2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008R0732:EL:NOT> (accessed November 25, 2013).

ανώτερου.⁵² Το ΣΣΚ θέλει η ΕΕ να λάβει υπόψη περισσότερες από μία μετρήσεις για να αποφασίσει για τον τερματισμό ή μη του ΣΓΠ, πέραν του ΑΕΠ ή του κατά κεφαλήν εισοδήματος, καθώς, μέχρι τη σύναψη της ΣΕΕ, χρειάζεται αυτό το σύστημα για τα πετροχημικά του προϊόντα, τα οποία με τη λήξη του ΣΓΠ θα φορολογούνται. Παρ' όλα αυτά, αν η ΣΕΕ είχε επιτευχθεί εγκαίρως, όλες οι χώρες του ΣΣΚ θα είχαν εισέλθει σε μια πιο ευνοϊκή οικονομική σχέση με την ΕΕ.

Επίσης, πλαίσιο για την οικονομική συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και της περιοχής του Κόλπου (και τις λοιπές χώρες υψηλού εισοδήματος) αποτελεί το ταμείο/προϋπολογισμός/fund του Μηχανισμού για τις Εκβιομηχανισμένες Χώρες και τις Χώρες Υψηλού Εισοδήματος (Industrialised and High-Income Countries Instrument, ICI) της ΕΕ. Η κοινοτική χρηματοδότηση του Μηχανισμού αυτού στηρίζει την οικονομική, χρηματοοικονομική και τεχνική συνεργασία με τις εκβιομηχανισμένες και τις υψηλού εισοδήματος χώρες με πρωταρχικό στόχο την ενίσχυση των δεσμών και τη σύμπραξη με αυτές σε διμερή, περιφερειακή ή πολυμερή βάση, ούτως ώστε να δημιουργηθεί ένα πιο ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη των σχέσεων της Κοινότητας με αυτές (άρθρο 1 του Καταστατικού της ICI).⁵³ Ανάμεσα σε άλλα project, η ICI έχει χρηματοδοτήσει το Δίκτυο Καθαρής Ενέργειας των ΕΕ-ΣΣΚ (EU-GCC Clean Energy Network) για τη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων παραγόντων της ΕΕ και του ΣΣΚ στον τομέα της καθαρής ενέργειας.⁵⁴

⁵² World Bank, Gross Domestic Product Ranking Table 2012.

<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (accessed November 25, 2013).

⁵³ COUNCIL REGULATION (EC) No 1934/2006 of 21 December 2006 establishing a financing instrument for cooperation with industrialized and other high-income countries and territories, 30th December 2006, EE L 405/41.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:405:0041:0059:EN:PDF> (accessed October 8, 2013).

⁵⁴ European External Action Service (EEAS), "EU relations with the Gulf Cooperation Council (GCC)." http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/index_en.htm (accessed August 25, 2013).

5 Η Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου

5.1 Στόχος και πορεία των διαπραγματεύσεων

Η Συμφωνία Συνεργασίας του 1988 περιλάμβανε μια δέσμευση για την ΕΕ και το ΣΣΚ να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις για μια συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών. Αν και οι συνομιλίες για τη ΣΕΕ ξεκίνησαν το 1989, αμέσως μετά την υπογραφή της Συμφωνίας, ανεστάλησαν πολλές φορές από τότε. Το περιεχόμενο της συμφωνίας ολοκληρώθηκε μόλις την άνοιξη του 2010, ενώ οι ανεπίσημες επαφές ανάμεσα στους διαπραγματευτές εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα, με την ΕΕ να εκφράζει ακόμα την πρόθεσή της να δεσμευτεί με τη σύναψη της ΣΕΕ.

Οι διαπραγματεύσεις του Συμβουλίου Συνεργασίας ΕΕ-Κόλπου (EU-Gulf Cooperation Council) για τη σύναψη συμφωνίας ελεύθερων συναλλαγών αποβλέπουν με τη σύναψη της συμφωνίας στη σταδιακή και αμοιβαία διαπεριφερειακή ελευθέρωση του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών. Στόχος τους είναι να διασφαλιστεί ένα συγκρίσιμο επίπεδο ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά, λαμβάνοντας υπόψη το επίπεδο ανάπτυξης των χωρών.

Οι διαπραγματεύσεις καλύπτουν, μεταξύ άλλων:

- Την πρόσβαση στην αγορά για αγαθά, υπηρεσίες και δημόσιες συμβάσεις,
- Τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας,
- Τον ανταγωνισμό,
- Την επίλυση διαφορών,
- Τους κανόνες προέλευσης,
- Τα ανθρώπινα δικαιώματα,
- Την παράνομη μετανάστευση,
- Την τρομοκρατία.⁵⁵

Οι διαπραγματεύσεις επαναλήφθηκαν το Μάρτιο του 2002, μετά τις επανειλημμένες αναστολές της προηγούμενης δεκαετίας, ενώ οι προοπτικές μιας διαπεριφερειακής ΣΕΕ έγιναν πιο ρεαλιστικές το 2003, όταν οι χώρες του ΣΣΚ, αναγνωρίζοντας τις δυνατότητες της περαιτέρω ελευθέρωσης του εμπορίου στη βελτίωση των οικονομιών τους, μετέτρεψαν την πρώην ζώνη ελεύθερων συναλλαγών τους σε τελωνειακή ένωση και συμφώνησαν να επιταχύνουν τις διαπραγματεύσεις της ΣΕΕ με

⁵⁵European Commission, Trade, "Gulf Region."

<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/gulf-region/> (accessed August 28, 2013).

την ΕΕ. Είναι αλήθεια ότι η απότομη επιτάχυνση των χωρών του ΣΣΚ προς την κατεύθυνση μιας τελωνειακής ένωσης το 2003 και η συμφωνία ΕΕ-Σαουδικής Αραβίας όσον αφορά στην προσχώρηση της δεύτερης στον ΠΟΕ τον Αύγουστο του ίδιου έτους, φάνηκε να φέρει τη σύναψη ΣΕΕ μεταξύ των δύο μερών πιο κοντά.

Ωστόσο, η σταδιακή πρόοδος των εμπορικών πτυχών της σχέσης συνέχισε να συνοδεύεται από κάποια απογοήτευση από την πλευρά του ΣΣΚ, λόγω της αντιμετώπισής του από την ΕΕ αποκλειστικά ως αγορά και προμηθευτή ενέργειας, με την έλλειψη του πολιτικού στοιχείου κατά τις διαπραγματεύσεις να αποτελεί την ουσιαστική αιτία που κωλύεται μια πραγματική συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για το λόγο αυτό, η επιμονή της ΕΕ στα ζητήματα της χρηστής διακυβέρνησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θεωρήθηκε από πλευρά του ΣΣΚ το 2004 και το 2005 κίνηση αντιπερισπασμού, ακόμη και αν αυτό αποτελεί εσφαλμένη ανάγνωση των γεγονότων, καθώς πρόκειται για τυπική προϋπόθεση που τίθεται σταθερά από την ΕΕ για τη σύναψη οποιασδήποτε συμφωνίας με τρίτα μέρη.

Ο γύρος διαπραγματεύσεων για τη ΣΕΕ τον Απρίλιο του 2005 παρέμεινε σε αδιέξοδο, και παρόλο που ο γύρος στο Abu Dhabi το Νοέμβριο του 2005 παρήγαγε περισσότερα θετικά αποτελέσματα, δεν υπήρχε πραγματική ένδειξη ότι οι υποκείμενες δυσκολίες είχαν ξεπεραστεί. Στην καλύτερη περίπτωση, οι διαπραγματεύσεις προχώρησαν και το αρνητικό κλίμα ξεπεράστηκε, και τουλάχιστον κάποια κράτη μέλη από την πλευρά του ΣΣΚ ήταν και πάλι πρόθυμα να διαπραγματευτούν με την ΕΕ με καλή πίστη. Η άποψη που εκφραζόταν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα τέλη του 2005 ήταν ότι η ΣΕΕ εξακολουθούσε να αποτελεί προτεραιότητα, ενώ εξέφραζε την ελπίδα ότι αυτό θα μπορούσε με κάποιο τρόπο να επιτευχθεί, χωρίς όμως αυτό κατ' ανάγκη να μεταφράζεται σε πραγματική πίστη ότι θα μπορούσε να συμβεί.⁵⁶

Ο ρυθμός των διαπραγματεύσεων επιταχύνθηκε το 2007 και υπήρχε μεγάλη προσδοκία ότι θα είχαν ολοκληρωθεί το 2008 με την υπογραφή της ΣΕΕ. Αυτό δεν συνέβη, καθώς το ΣΣΚ είχε την αίσθηση ότι γίνονταν πάρα πολλές παραχωρήσεις χωρίς καμία ανταμοιβή από την ευρωπαϊκή πλευρά, κι έτσι αποφάσισε να αναστείλει τις συνομιλίες. Τα επόμενα χρόνια, οι δύο περιοχές διατήρησαν μόνο τις ανταλλαγές των θεσμικών οργάνων μέσω της ετήσιας συνάντησης του Κοινού Συμβουλίου, τις υπουργικές συναντήσεις, καθώς και κάποιες συναντήσεις εμπειρογνομώνων, με στόχο την προώθηση της συνεργασίας στους τομείς του περιβάλλοντος, της ενέργειας, της εκπαίδευσης και της καταπολέμησης εγκληματικών δραστηριοτήτων.⁵⁷

Κατά την τρέχουσα χρονική στιγμή, όμως, δεν έχουν υπάρξει νέες ανακοινώσεις αναφορικά με την πρόοδο των επίσημων συνομιλιών σχετικά με τη Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών. Από τις τελευταίες σχετικές συνομιλίες, το ΣΣΚ έχει εφαρμόσει μια κοινή πολιτική για την αγορά το 2008, η οποία έχει καταστήσει την

⁵⁶ Nonneman Gerd, ό.π., σ. 64.

⁵⁷ Colombo Silvia, Camilla Committeri. "Need to Rethink the EU-GCC Strategic Relation." Sharaka Conceptual Paper, No. 1, January 2013.

περιοχή ακόμη πιο ελκυστική για επενδύσεις μεταξύ των δύο μεγάλων αγορών της ΕΕ και του ΣΣΚ.⁵⁸

5.2 Τα Εμπόδια στις διαπραγματεύσεις και τη σύναψη της ΣΕΕ/την ενισχυμένη συνεργασία

Τόσο η ΕΕ, όσο και το ΣΣΚ έχουν ισχυρά συμφέροντα, οικονομικά, πολιτικά και στρατηγικά, για την ενίσχυση της τρέχουσας συνεργασίας μέσω της σύναψης της ΣΕΕ. Ωστόσο, η απόκλιση των κρατών-μελών, μια υπανάπτυκτη κοινή εξωτερική εξωτερική πολιτική και οργανωτικοί περιορισμοί και των δύο συνασπισμών αποτελούν τροχοπέδη στις διαπραγματεύσεις και την εμπάθυνση της συνεργασίας. Όλοι αυτοί οι παράγοντες, με σημαντικότερο την επικράτηση του διμερισμού στη συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ, ήτοι τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων σε διμερές, μεταξύ των κρατών, επίπεδο, και όχι σε επίπεδο διαπεριφερειακής συνεργασίας, έχουν εμποδίσει σημαντικά την πρόοδο των συνομιλιών για την εμπορική απελευθέρωση. Έτσι, για μια ενισχυμένη συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ, καθίσταται αναγκαίο τόσο η ΕΕ όσο και το ΣΣΚ να αναπτύξουν μια πιο αποτελεσματική συλλογική διπλωματία και να δώσουν προτεραιότητα σε μια ενιαία προσέγγιση για τις εξωτερικές τους σχέσεις.

5.2.1 Τα θεσμικά, λειτουργικά και πολιτικά εμπόδια από την πλευρά του ΣΣΚ

Μια προϋπόθεση, στην οποία η ΕΕ έχει βασίσει την προθυμία της να διαπραγματευθεί μια συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών, ήταν η δημιουργία μιας Τελωνειακής Ένωσης από το ΣΣΚ. Ο λόγος για τον οποίο η ΕΕ επέμενε για την εγκαθίδρυση τελωνειακής ένωσης από το ΣΣΚ, ήταν η απουσία ενός κοινού εξωτερικού δασμολογίου που καθιστούσε τις διαπραγματεύσεις δύσκολες. Αυτή η απόκλιση στην τιμολογιακή διάρθρωση των δασμών περιέπλεκε το εμπόριο στην περιοχή αυξάνοντας το κόστος των συναλλαγών, καθώς οι επιχειρήσεις που έκαναν εισαγωγές στην περιοχή του ΣΣΚ έπρεπε να εξοικειωθούν όχι μόνο με ένα σύνολο τελωνειακών διαδικασιών και τιμολογίων, αλλά με έξι διαφορετικά. Επιπλέον, από τη στιγμή που τα προϊόντα είχαν εισέλθει στην περιοχή του ΣΣΚ, η διασυνοριακή ροή τους σε όλη την περιοχή υπόκειτο σε περιορισμούς, αυξάνοντας το κόστος της μεταφοράς, αποθήκευσης κλπ. Η συμφωνία πάνω σε ένα κοινό εξωτερικό δασμολόγιο αποτέλεσε μια μακρά διαδικασία από την πλευρά των χωρών του ΣΣΚ, η οποία τελικά έληξε μόλις το 2003 με τη δημιουργία της τελωνειακής ένωσης.⁵⁹

⁵⁸ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler. "EU GCC Invest Report 2013." Project Name: 'Promotion of Mutual investment opportunities and creation of a virtual European structure in the GCC', German Emirati Joint Council for Industry and Commerce (AHK UAE), German-Saudi Arabian Liaison Office for Economic Affairs (AHK Saudi Arabia), Eurochambres, Federation of GCC Chambers (FGCCC), European Union, April 2013. <http://www.eu-gccinvest.eu/file/EU%20GCC%20Invest%20Report%202013.pdf> (accessed August 23, 2013).

⁵⁹ Nonneman Gerd, ό.π., σσ. 62 επ.

Στα θεσμικά εμπόδια από την πλευρά του ΣΣΚ, πέρα από την έλλειψη, μέχρι πολύ πρόσφατα, τελωνειακής ένωσης, πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι το ΣΣΚ είναι σε λιγότερο ανεπτυγμένο στάδιο ολοκλήρωσης από την ΕΕ, παρουσιάζοντας, ως εκ τούτου, περισσότερους οργανωτικούς περιορισμούς. Τα οργανωτικά προβλήματα του ΣΣΚ αποτελούν σημαντικό εμπόδιο στην ενίσχυση της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Κυρίως λόγω της ασάφειας στην ιεραρχική δομή, η λήψη αποφάσεων και η συνεργασία σε διάφορα επίπεδα οργάνωσης είναι αδύνατη. Μάλιστα, το ΣΣΚ έχει επικριθεί για περιορισμένη προθυμία να επιτρέψει μια πραγματική περιφερειακή λήψη αποφάσεων. Επιπλέον, η Γραμματεία του ΣΣΚ δεν αποτελεί το λειτουργικό ισοδύναμο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: είναι μικρής έκτασης, δεν έχει δικό της προϋπολογισμό και καμία ανεξάρτητη υπερ-κρατική διαπραγματευτική αρμοδιότητα που να μπορεί να συγκριθεί με την εξουσία της Επιτροπής να διαπραγματεύεται εξωτερικές εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ. Επίσης, ο επικεφαλής διαπραγματευτής του ΣΣΚ κατά τις σημαντικές διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι πάντα ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών της Σαουδικής Αραβίας. Πρόκειται για μια καθιερωμένη σύμβαση μεταξύ των μελών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, αλλά όχι κατάλληλη για αποτελεσματική διαπραγμάτευση με τους διεθνείς δρώντες.⁶⁰

Στο πλαίσιο της ελλειπούς ολοκλήρωσης του ΣΣΚ, πρέπει να προστεθεί ότι οι χώρες του Συνδέσμου σπάνια ενεργούν ως μία ενιαία ομάδα, ίσως επειδή εν μέρει ιστορικά τηρούν επιφυλακτική στάση μεταξύ τους. Παρά την ενίσχυση των συλλογικών τους οργάνων, έχουν την τάση να συνάπτουν ξεχωριστές συμφωνίες σε διμερές επίπεδο για ζητήματα όπως η άμυνα και το ελεύθερο εμπόριο με τις εξωτερικές δυνάμεις. Επιπλέον, όπως ακριβώς υπάρχουν αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, το ίδιο ισχύει και για κράτη του ΣΣΚ: το ζήτημα των πετροχημικών, για παράδειγμα, έχει προωθηθεί από τη Σαουδική Αραβία πολύ περισσότερο από τα άλλα. Με την ίδια λογική, η Σαουδική Αραβία ήταν σε γενικές γραμμές το πιο απρόθυμο κράτος του ΣΣΚ σχετικά με το ζήτημα της πραγματικής απελευθέρωσης του εμπορίου. Στη συνέχεια, αμέσως αφού ψηφίστηκε επίσημα η δημιουργία τελωνειακής ένωσης από το ΣΣΚ, το Μπαχρέιν υπέγραψε μια μεμονωμένη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου με τις ΗΠΑ τον Σεπτέμβριο του 2004, προκαλώντας σοβαρή διαφωνία με τη Σαουδική Αραβία και περιπλέκοντας ακόμα περισσότερο τις προσπάθειες της ΕΕ για την επίτευξη μιας συμφωνίας σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια του 2005, και άλλα κράτη του ΣΣΚ ακολούθησαν το παράδειγμα του Μπαχρέιν, ενώ η διμερής αυτή αντιμετώπιση των κρατών του ΣΣΚ από την πλευρά των ΗΠΑ είναι ενδεικτική της εξωτερικής πολιτικής και της διπλωματίας που μέχρι πρόσφατα ασκούσε το ΣΣΚ.⁶¹

Στην περίπτωση του ΣΣΚ, υπάρχει αναμφισβήτητα ένας ακόμη παράγοντας που αποτελεί τροχοπέδη στις διαπραγματευτικές διαδικασίες, ο οποίος σχετίζεται με τη φύση αυτών των κρατών και το «στυλ» διπλωματίας που επικρατεί. Ειδικότερα, πρόκειται για κράτη που σε μεγάλο βαθμό συνιστούν αυταρχικά καθεστώτα, στα

⁶⁰ Trulsson Asa, ό.π., σσ. 18 επ.

⁶¹ Nonneman Gerd, ό.π., σ. 68.

οποία προΐσταται ένας μικρός κύκλος βασιλικών προσωπικοτήτων από τις εκάστοτε βασιλικές οικογένειες. Σε μεγάλο βαθμό αντιλαμβάνονται τις διεθνείς σχέσεις και τη διπλωματία με βαθιά προσωπικό τρόπο, και την ίδια στιγμή δεν είναι διατεθειμένοι να αναθέσουν μεγάλο μέρος από την εξουσία τους σε αξιωματούχους κατά τη διεξαγωγή των σημαντικών διεθνών διαπραγματεύσεων.

Οι πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις στην περιοχή της MENA αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της εξελισσόμενης εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ στην περιοχή αυτή. Πράγματι, η απαίτηση για την πραγματοποίηση τέτοιων μεταρρυθμίσεων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος και απαραίτητη προϋπόθεση για τη σύναψη οποιασδήποτε νέας εμπορικής συμφωνίας με τρίτες χώρες. Αναφορικά με την επιβολή των εν λόγω πολιτικών μεταρρυθμίσεων στο ΣΣΚ, οι αρχικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση του θέματος απορρίφθηκαν κυρίως από τη Σαουδική Αραβία. Αλλά την ίδια στιγμή, το ΣΣΚ συνέχισε να πιέζει για να αναπτυχθεί ο πολιτικός διάλογος (με έμφαση στις περιφερειακά και διεθνή και όχι τα εγχώρια ζητήματα). Αυτό σημαίνει ότι από την πλευρά της ΕΕ έχει διατηρηθεί ένα δυνατό πλαίσιο εντός του οποίου τίθενται τα ζητήματα της μεταρρύθμισης, της χρηστής διακυβέρνησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κάποια πίεση προέρχεται επίσης από φαινομενικά μη πολιτικούς παράγοντες, ιδίως από τις απαιτήσεις για οικονομικές μεταρρυθμίσεις που σχετίζονται με την ένταξη στον ΠΟΕ: αυτές απαιτούν μεγαλύτερη διαφάνεια καθώς και την πλήρη γνωστοποίηση μερικών από τους τρόπους χρήσης και διανομής των πόρων από το κράτος, με αποτέλεσμα να αφαιρείται μέρος από την απόλυτη εξουσία των καθεστώτων.

Η δεδηλωμένη και καθιερωμένη πολιτική της Ευρώπης, όσον αφορά την περιοχή MENA και τον αναπτυσσόμενο κόσμο, όπως αυτή αντανάκλαται στη ρήτρα περί εκδημοκρατισμού και ανθρωπίνων δικαιωμάτων που εμπεριέχεται σε όλες τις συμφωνίες συνεργασίας με τρίτα μέρη, είναι ο λόγος, για τον οποίο η ΕΕ δεν μπορεί να φανεί ότι κάνει εξαίρεση για κράτη του ΣΣΚ. Σε περίπτωση που συνέβαινε κάτι τέτοιο, θα κλονιζόταν η αξιοπιστία και η συνέπεια της πολιτικής της, ενώ ταυτόχρονα θα προκαλούνταν δυσαρέσκεια σε άλλους εταίρους της σε όλο τον κόσμο. Τα κράτη του ΣΣΚ, ως εκ τούτου, θα πρέπει να αναμένουν ότι τα ζητήματα της χρηστής διακυβέρνησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα εξακολουθήσουν να χαρακτηρίζουν τις σχέσεις της ΕΕ με αυτά και να μπαίνουν ανάμεσά τους. Παρ' όλα αυτά, το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τάσσεται εκτός από το προαναφερθέν πλαίσιο και εξακολουθεί να αποτελεί προϋπόθεση για την προώθηση των διαπραγματεύσεων της ΣΕΕ, όπως συμφωνήθηκε από κοινού στη 14η Σύνοδο Κορυφής ΕΕ-ΣΣΚ το Μάιο 2004. Αυτό ήρθε ως απόρροια της εντατικοποίησης των οικονομικών και εμπορικών διαπραγματεύσεων και της συνεργασίας κατά της τρομοκρατίας εκείνη την περίοδο.

5.2.2 Τα θεσμικά, λειτουργικά και πολιτικά εμπόδια από την πλευρά της ΕΕ

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε τους σημαντικούς θεσμικούς περιορισμούς στην ικανότητα της ΕΕ να διαμορφώσει και να εφαρμόσει ενιαία και συνεκτική εξωτερική πολιτική προς την περιοχή ΜΕΝΑ και ειδικότερα του ΣΣΚ. Η δυαδική φύση του συστήματος της ΕΕ για την εξωτερική πολιτική, με την ΕΚ να είναι αρμόδια για τις εξωτερικές οικονομικές σχέσεις και την ΚΕΠΠΑ για την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, έχει συνέπειες στην εξωτερική εκπροσώπηση, τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και υλοποίησής τους. Ως εκ τούτου, λόγω του ότι κάθε κράτος μέλος της ΕΕ έχει τη δική του διμερή ατζέντα με τον Περσικό Κόλπο, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ΕΕ, στην περιοχή του Κόλπου, αποτελεί φορέα συμψηφισμού των διαφορετικών συμφερόντων των κρατών μελών και όχι ενιαίο διεθνή δρώντα.⁶²

Ταυτόχρονα, ο δυϊσμός αυτός έχει δημιουργήσει δυσκολίες για τους εταίρους της ΜΕΝΑ, όσον αφορά στη διαφάνεια και την προβλεψιμότητα, καθώς και στη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων.⁶³ Η διαμόρφωση μιας συλλογικής πολιτικής της ΕΕ προς μια συγκεκριμένη χώρα ή περιοχή συχνά εξαρτάται από την ύπαρξη ενός «πρωταθλητή» εντός της ΕΕ για μια τέτοια προσέγγιση, κάτι το οποίο δεν υπάρχει αναφορικά με τις σχέσεις με το ΣΣΚ. Στο βαθμό που έχει τεθεί σε εφαρμογή μια πολιτική προσέγγισης του ΣΣΚ - περισσότερο με πρωτοβουλία της Βρετανίας - δεν ήταν ούτε πραγματικά ολόψυχη και δυναμική, ούτε τόσο επιτυχής, ώστε να πεισθούν και τα υπόλοιπα κράτη-μέλη να ακολουθήσουν, κάτι που αποδεικνύει για ακόμα μια φορά την εντυπωσιακή διακύμανση των συμφερόντων της ΕΕ, όπως αυτή εξωτερικεύεται στη διαμόρφωση της εξωτερικής της πολιτικής.⁶⁴ Ακόμη και η δημοκρατική μετάβαση αποτελεί ζήτημα διχασμού μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, καθώς αρκετά κράτη μέλη απολαμβάνουν ασφάλεια και εμπορική συνεργασία, θέτοντας σε μακροπρόθεσμο επίπεδο το στόχο των μεταρρυθμίσεων. Ως εκ τούτου, η ΕΕ δεν διαθέτει μια ενιαία προσέγγιση που είναι απαραίτητη για την υλοποίηση μιας μεγαλύτερης εμπλοκής στον Κόλπο.

Αναφορικά με τα ευαίσθητα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών μεταρρυθμίσεων, έντονη κριτική προς την ΕΕ έχει ασκηθεί ακόμα και για την ελλιπή και αναποτελεσματική της πίεση προς τις χώρες του Κόλπου για την υλοποίηση των διεθνών διακηρύξεων, αλλά και την εφαρμογή των πολιτικών μεταρρυθμίσεων από την πλευρά τους. Στην πραγματικότητα, δεδομένου ότι η επίσημη στάση της ΕΕ τονίζει ότι η δημοκρατία δεν πρέπει να επιβληθεί από το εξωτερικό, αλλά πρέπει να προωθηθεί σε στενή συνεργασία με τους τοπικούς εταίρους της περιοχής, το ΣΣΚ δεν μπορεί, κατά τη άποψη της ΕΕ, να αποτελεί εξαίρεση. Όμως, η γενική ατολμία με την οποία η ΕΕ έχει μέχρι στιγμής εφαρμόσει τις αρχές της εξωτερικής της πολιτικής αντικατοπτρίζεται και στην πολιτική της έναντι του

⁶² Trulsson Asa, ό.π., σ. 22.

⁶³ Monar, J. "Institutional constraints on the EU's Middle East and North Africa policy." Behrendt, S. and C. Hanelt (eds), *Bound to Cooperate: Europe and the Middle East*. Bertelsmann Foundation, Gütersloh (2000), σσ 209-43.

⁶⁴ Nonneman Gerd, ό.π., σσ 65 επ.

ΣΣΚ, ενώ και οι προϋποθέσεις (conditionalities) που θέτει η ΕΕ στο πλαίσιο της βοήθειας και των συμφωνιών συνεργασίας με κράτη του αναπτυσσόμενου κόσμου δεν μπορούν να εφαρμοστούν στην περίπτωση του ΣΣΚ, καθώς τα εν λόγω κράτη δεν αποτελούν αποδέκτες ενίσχυσης, όπως οι άλλοι εταίροι, κάτι που προφανώς μειώνει τη διαπραγματευτική ισχύ της ΕΕ έναντι του ΣΣΚ: οι πρωτοβουλίες που σχετίζονται με την πολιτική μεταρρύθμιση και τη χρηστή διακυβέρνηση δεν μπορούν στην περίπτωση του ΣΣΚ να χρηματοδοτηθούν από τον κεντρικό προϋπολογισμό της ΕΕ που προορίζεται για το σκοπό αυτό, καθώς τα εν λόγω προγράμματα βοήθειας δεν εφαρμόζονται στα εν λόγω κράτη. Έτσι, ένα από τα κύρια πλεονεκτήματα της ΕΕ μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε αδυναμία της, καθώς η συλλογιστική αυτή μπορεί εύκολα να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογία και από τις δύο πλευρές, ώστε να καθυστερούν την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων.

Αξίζει να σημειωθεί πως ένας ακόμη παράγοντας που αποτέλεσε εμπόδιο για την απελευθέρωση του εμπορίου κυρίως κατά τη δεκαετία του '90 ήταν η πίεση που ασκούνταν στην ΕΕ από τη βιομηχανία πετροχημικών της. Ένα ισχυρό λόμπι, εκπροσωπούμενο από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας Χημικών Βιομηχανιών και υποστηριζόμενο από εργατικά συνδικάτα με αυξημένη επιρροή, απαιτούσε προστασία από τις ανταγωνιστικές εισαγωγές από τις πλούσιες σε πετρέλαιο χώρες.⁶⁵ Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, η πίεση αυτή μειώθηκε, ανοίγοντας έτσι το δρόμο προς την εντατικοποίηση των συνομιλιών για την απελευθέρωση, από την οποία θα μπορούσε να ωφεληθεί η ΕΕ, εισάγοντας τα προϊόντα πετρελαίου από το ΣΣΚ.

5.3 Τα αίτια και τα οφέλη από τη σύναψη της ΣΣΕ: Ο οικονομικός της αντίκτυπος στις σχέσεις των μερών

Γιατί οι δύο πλευρές επιθυμούν να ενισχύσουν τους δεσμούς τους και να διαπραγματευτούν μια συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών;

Σε γενικές γραμμές, ενώ η ΕΕ είναι ένας εμπορικός συνασπισμός με έντονη διαφοροποίηση που στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εξαγωγή μεταποιημένων προϊόντων, οι οικονομίες των χωρών του ΣΣΚ κυριαρχούνται από τον τομέα της ενέργειας. Στην πραγματικότητα, το πετρέλαιο και τα παράγωγά του αποτελούν το 95% του συνόλου των εξαγωγών από τις χώρες του ΣΣΚ. Κατά συνέπεια, για τις χώρες αυτές, οι υψηλές τιμές της ενέργειας παγκοσμίως οδηγούν σε υψηλά κέρδη. Για την ΕΕ, ισχύει το αντίθετο. Εφόσον η ενέργεια διαμορφώνει το κόστος παραγωγής, όφελος για την ΕΕ αποτελούν οι χαμηλές τιμές στην ενέργεια, όχι μόνο για την ίδια, αλλά και για τις οικονομίες με τις οποίες η μοίρα της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη μέσω του εμπορίου. Αυτό σημαίνει δύο πράγματα: Πρώτον, δεδομένου ότι η ζήτηση για το πετρέλαιο αναμένεται να αυξηθεί παγκοσμίως, οι εγκαταστάσεις παραγωγής πρέπει να επεκταθούν, προκειμένου να ανταποκριθούν στις αυξημένες απαιτήσεις σε

⁶⁵ Saleh Nivien, ό.π., σ. 56.

παγκόσμιο επίπεδο, χωρίς σημαντική αύξηση των τιμών, ενώ παράλληλα οι χώρες του Κόλπου πρέπει να δώσουν έμφαση στην οικονομική τους διαφοροποίηση.

5.3.1 Τα οφέλη για την ΕΕ

Από την πλευρά της ΕΕ, υπάρχουν σημαντικά πλεονεκτήματα από τη στενή εταιρική σχέση με τις χώρες του Κόλπου. Πρώτον, εξασφαλίζεται ένας σύμμαχος στην περιοχή που ενδιαφέρεται για την πολιτική σταθερότητα και τη διατήρηση ανοιχτών των ναυτιλιακών γραμμών. Επιπλέον, τα κράτη του Κόλπου μπορούν να λειτουργήσουν ως μεσολαβητές μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ και άλλων χωρών της Μέσης Ανατολής. Ταυτόχρονα, η αύξηση των επενδύσεων από πολίτες-επιχειρηματίες των χωρών του Κόλπου στην ΕΕ δημιουργεί μια αστική-επιχειρηματική τάξη στις χώρες του Κόλπου που έχει συμφέρον να διατηρηθεί υγιής η ευρωπαϊκή οικονομία. Έτσι, όταν η οικονομία της ΕΕ πάσχει λόγω των υψηλών τιμών του πετρελαίου, τα άτομα της τάξης αυτής μπορούν να ασκήσουν πίεση στις κυβερνήσεις τους για να αμβλυνθεί η κατάσταση. Η ΕΕ μπορεί, παράλληλα, να αποκτήσει μεγαλύτερη πρόσβαση στις αγορές στη Δυτική Ασία (μέσω του Ντουμπάι) και περισσότερες ευκαιρίες για επενδύσεις στον τομέα των υπηρεσιών, καθώς ωριμάζει η αγορά του ΣΣΚ με τη σύναψη της ΣΕΕ.⁶⁶

5.3.2 Τα οφέλη για το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου

Οι κακές οικονομικές επιδόσεις θεωρούνται ευρέως ως ένας από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην πολιτική ανασφάλεια της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Παρά την ύπαρξη σημαντικών πόρων πετρελαίου, η περιοχή δεν έχει καταφέρει να απολαύσει τα ίδια επίπεδα ανάπτυξης και την αυξημένη οικονομική ευημερία που έχουν απολαύσει κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες πολλά κράτη σε άλλα μέρη του κόσμου που αποτελούν «αναδυόμενες αγορές». Αναφορικά με τις χώρες του ΣΣΚ, λαμβάνοντας υπόψη το καθεστώς τους ως πετρελαιοεξαγωγικές χώρες, είναι πιο ανοιχτές στο εμπόριο από πολλές άλλες χώρες της περιοχής. Παρ' όλα αυτά, οι γενικές οικονομικές επιδόσεις, όσον αφορά την κατά κεφαλήν ανάπτυξη, έχει υπάρξει απογοητευτική στις χώρες του ΣΣΚ. Παρά το γεγονός ότι οι ξένες επενδύσεις είναι κάπως υψηλότερες στις χώρες του ΣΣΚ σε σχέση με την υπόλοιπη περιοχή, επικεντρώνονται κυρίως στον τομέα του πετρελαίου, με επακόλουθο το μικρό όφελος για τη διαφοροποίηση και την επέκταση της βιομηχανίας ή της απασχόλησης.

Πράγματι, αυτή η αποτυχία από την πλευρά του ΣΣΚ και άλλων χαμηλής οικονομικής απόδοσης μεσογειακών χωρών έχει γίνει το επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος, με στόχο τη βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων της περιοχής ως προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή. Οι αιτίες για την κακή οικονομική επίδοση στις χώρες αυτές είναι αναμφίβολα πολλές και πολύπλοκες, αλλά

⁶⁶ Saleh Nivien, ό.π., σσ. 65 επ.

ένα σημαντικό στοιχείο είναι αναμφίβολα ο εσωτερικός προσανατολισμός της περιοχής, με συγκριτικά υψηλά ποσοστά εμπορικού προστατευτισμού, αναποτελεσματικές εγχώριες οικονομικές επιδόσεις, χαμηλά ποσοστά επενδύσεων (τόσο εγχώριων όσο και ξένων), μεγαλύτερο από τον απαραίτητο δημόσιο τομέα σε συνδυασμό με τον υπερβολικό κυβερνητικό σχεδιασμό και τους κανονιστικούς περιορισμούς. Η αντιστροφή αυτής της κατάστασης θα περιλαμβάνει όχι μόνο τη μείωση του προστατευτισμού και την ενθάρρυνση των άμεσων ξένων επενδύσεων, αλλά και την ενίσχυση των μεταρρυθμίσεων στην εγχώρια οικονομική πολιτική και την ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στην οικονομία – αλλά και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας με κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα.⁶⁷

Από την πλευρά του ΣΣΚ, αξίζει να σημειωθεί ότι οι εμπορικές σχέσεις του με την ΕΕ είναι ιδιαίτερα ασύμμετρες, καθώς οι χώρες του ΣΣΚ τείνουν να έχουν πλεόνασμα εμπορικού ισοζυγίου με τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά και έλλειμμα (εμπορικού ισοζυγίου) με την ΕΕ. Επίσης, όπως αναλύεται στη συνέχεια,⁶⁸ ενώ οι εξαγωγές προς την ΕΕ αποτελούν ένα μικρό ποσοστό των εξαγωγών τους προς τον κόσμο, το μερίδιο των εισαγωγών που προέρχονται από την ΕΕ είναι σχετικά μεγάλο. Την ίδια στιγμή, ο πληθυσμιακός ρυθμός ανάπτυξης αυτών των χωρών είναι πολύ υψηλός. Ως εκ τούτου, απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις, προκειμένου να συμβαδίσουν με την αύξηση αυτή και να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που ο πληθυσμός αυτών των χωρών θα θέσει στο εκάστοτε κράτος πρόνοιας, εφόσον αποφευχθεί η πολιτική αστάθεια.⁶⁹

Σύμφωνα με μελέτες,⁷⁰ η τελωνειακή ένωση και η προτεινόμενη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ των ΕΕ-ΣΣΚ συμβάλλουν τόσο στην αισθητή επέκταση του εμπορίου, όσο και τη βελτίωση της οικονομικής ευημερίας στις χώρες του ΣΣΚ. Μάλιστα, η σύναψη της ΣΕΕ αναμένεται να επιφέρει μεγαλύτερα οικονομικά οφέλη στις χώρες του ΣΣΚ από την τελωνειακή ένωση, δεδομένου ότι παρέχει στους καταναλωτές της περιοχής μεγαλύτερη ευκαιρία να απολαύσουν τις απαλλαγμένες από δασμούς εισαγωγές σε διεθνώς ανταγωνιστικές τιμές αναφορικά με τομείς, όπως, μεταξύ άλλων, τα χημικά προϊόντα, τα μηχανήματα και τον εξοπλισμό μεταφορών. Επίσης, η προτεινόμενη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου ΕΕ-ΣΣΚ θα παρέχει περισσότερες ευκαιρίες από ό,τι η τελωνειακή ένωση στους εξαγωγείς του ΣΣΚ για την προτιμησιακή πρόσβαση στην προσοδοφόρα αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι εξαγωγές πρόκειται να περιλαμβάνουν όχι μόνο το πετρέλαιο και τα προϊόντα αυτού, αλλά και ορισμένους άλλους σημαντικούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων των εξαγωγών του ΣΣΚ σε τομείς υψηλής έντασης εργασίας, όπως η ένδυση, καθώς και σε τομείς έντασης υψηλής ειδίκευσης, όπως τα χημικά και τα μεταλλικά προϊόντα. Ταυτόχρονα, η μείωση του 5% στο κοινό εξωτερικό δασμολόγιο του ΣΣΚ σε περίπου 3%, στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για τη ΣΕΕ

⁶⁷ DeRosa A. Dean and Kernohan David. ό.π., σ. 7.

⁶⁸ Βλ. Κεφάλαιο 6.1.

⁶⁹ Saleh Nivien, ό.π., σ. 52.

⁷⁰ DeRosa A. Dean and Kernohan David, ό.π., σ. 3.

θα καταστήσει τις χώρες του συνασπισμού περισσότερο ελκυστικές για την πραγματοποίηση άμεσων ξένων επενδύσεων.

Η προτεινόμενη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου ΕΕ-ΣΣΚ θα επεκτείνει σημαντικά το εμπόριο και τη βελτίωση της οικονομικής ευημερίας στις χώρες του ΣΣΚ, ενώ δεν αναμένεται να έχει τόσο σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία της ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η διαφοροποίηση στις εισαγωγές στην ΕΕ από το ΣΣΚ θα είναι κυρίως αποτέλεσμα των διακυμάνσεων των τιμών του πετρελαίου και όχι των ισχυόντων δασμών. Οι ευρωπαϊκές εξαγωγές προς τις ΣΣΚ είναι επίσης απίθανο να αλλάξουν σημαντικά, δεδομένου ότι βασικά εξαγωγικά προϊόντα (όπως αεροπλάνα ή κεφαλαιουχικά αγαθά) ήδη απαλλάσσονται από δασμούς, και τα καταναλωτικά αγαθά (κυρίως τα είδη πολυτελείας, όπως αυτοκίνητα και ρούχα γνωστών σχεδιαστών) δεν επηρεάζονται από την τιμολόγηση στην περιοχή του Κόλπου.⁷¹

Έτσι, ανακεφαλαιώνοντας, η συνεργασία με την ΕΕ συμβάλλει στην επίτευξη τριών μείζονων στόχων από τα κράτη του Κόλπου:

- (1) Με την απελευθέρωση του εμπορίου, μπορούν να εξασφαλίσουν την αδασολόγητη πρόσβαση για τα προϊόντα πετρελαίου τους στην κοινή αγορά της ΕΕ,
- (2) η αναγνώρισή του ως πολιτικού και εμπορικού εταίρου, καθιστά πιο νόμιμες τις προσπάθειες του lobbying και κατά συνέπεια διευκολύνει την προστασία του εμπορίου των χωρών του ΣΣΚ κατά πιθανών αυξήσεων φόρων από την ΕΕ,
- (3) οι ευρωπαϊκές επενδύσεις στα κράτη του ΣΣΚ θα επιφέρουν την πολυπόθητη μεταφορά τεχνολογίας που θα βοηθήσει τις χώρες αυτές να διαφοροποιήσουν τις οικονομίες τους και να μειώσουν την εξάρτησή τους από τις τιμές του πετρελαίου παγκοσμίως. Επιπλέον, μια στενότερη σχέση με την ΕΕ παρέχει το πρόσθετο πλεονέκτημα της ενίσχυσης της αλληλεγγύης από έναν πολιτικό εταίρο που μοιράζεται το ενδιαφέρον των κρατών του Κόλπου για περιφερειακή σταθερότητα.

⁷¹ Antkiewicz Agata & Bessma Momani, ό.π., σ. 10.

6 Το πλέγμα των οικονομικών σχέσεων και ανταλλαγών ΕΕ – ΣΣΚ

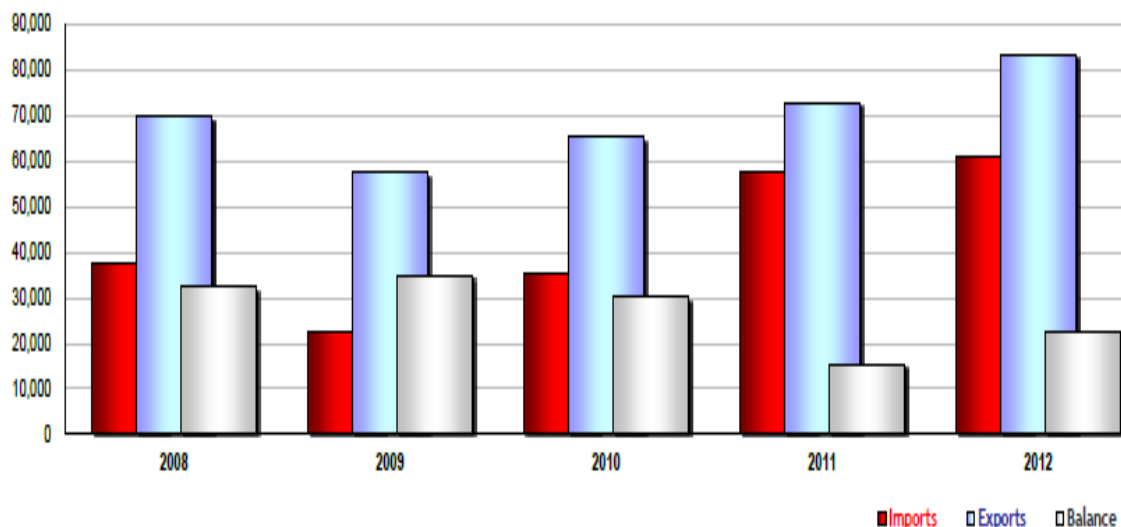
Η οικονομική συνεργασία μεταξύ ΕΕ-ΣΣΚ αποτελεί την καλύτερη εναλλακτική και λιγότερο «επώδυνη» και πολιτικά χρωματισμένη εναλλακτική λύση, χωρίς να φέρει το πολιτικό βάρος των ελεύθερων εμπορικών διαπραγματεύσεων. Οι διαπραγματεύσεις για τις ελεύθερες συναλλαγές απαιτούν μια ειλικρινή δέσμευση και από τις δύο πλευρές και προθυμία για συμβιβασμό. Ταυτόχρονα, αποτελούν ένα μεγάλο βήμα προς το στόχο της θεσμικής αλληλεξάρτησης. Η διεξαγωγή κοινών έργων και η συνεργασία των αρμόδιων παραγόντων των μερών συμβάλλουν στην ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ τους. Το πολιτικό κόστος αυτών των από κοινού έργων είναι χαμηλότερο, δεδομένου ότι μπορούν να υλοποιηθούν χωρίς να αποξενώσουν τα εγχώρια λόμπι ή να ακυρώσουν ευρύτερους στόχους, όπως την περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ. Από την άλλη πλευρά, η συμβολή τους στη θεσμική αλληλεξάρτηση είναι πολύ μικρότερη. Βέβαια, ακόμα και σε αυτό το επίπεδο, όπου εκλείπει η πραγματική δέσμευση, η συνεργασία σε αυτό το επίπεδο συμβάλλει στη διατήρηση της εμπιστοσύνης της σχέσης σε μελλοντικό επίπεδο. Τα σχέδια που υλοποιούνται στους τομείς της ενέργειας, του περιβάλλοντος, της βιομηχανίας, της ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων και των επενδύσεων, καθώς και η ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα προσεγγίσεων, και η συμβολή του ιδιωτικού τομέα έχει ληφθεί σοβαρά υπόψη.

6.1 Εμπόριο

Το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου αποτελεί σήμερα την πέμπτη μεγαλύτερη αγορά εξαγωγών της ΕΕ (5% του ποσοστού των συνολικών εξαγωγών της ΕΕ, αξίας €83,5 δισ. ευρώ το 2012),⁷² ενώ από το Διάγραμμα 1 διαφαίνεται ότι ο όγκος του εμπορίου αυξάνεται ετησίως από το 2009, παρά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης και τις δύσκολες οικονομικές συγκυρίες που αντιμετωπίζει η ΕΕ. Ειδικότερα, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών της ΕΕ στο ΣΣΚ έχουν αυξηθεί σταθερά μεταξύ του 2009 και του 2012 (από € 57,1 δισ. σε € 83,5 δισ.).

⁷² European External Action Service (EEAS), Gulf Cooperation Council, “EU relations with the Gulf Cooperation Council.” http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/index_en.htm (accessed August 25, 2013).

Διάγραμμα 1: Το εμπόριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το ΣΣΚ σε χιλιάδες ευρώ (2008-2012)



Πηγή: European Commission, Trade, EU Bilateral Trade and Trade with the world, “Gulf Cooperation Council (GCC) Trade Statistics, Trade Flows 2013.” 29 May 2013 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113482.pdf (accessed August 26, 2013).

Ως εκ τούτου, όπως αποδεικνύεται και από τον παρακάτω Πίνακα με τους βασικούς εισαγωγείς της GCC το 2011, η ΕΕ εξακολουθεί να υπερασπίζεται τη θέση της ως του μεγαλύτερου εξαγωγέα και πρώτου εμπορικού εταίρου του Κόλπου, απολαμβάνοντας σταθερά εμπορικό πλεόνασμα.

Πίνακας 1: Κατάταξη εισαγωγέων του ΣΣΚ (2011) – GCC’s Trade with Main Partners, The Major Imports Partners

Rk	Partners	Mio euro	%
	World (all countries)	306,402	100.0%
1	EU27	71,382	23.3%
2	India	38,354	12.5%
3	China	37,037	12.1%
4	United States	30,014	9.8%
5	Japan	15,551	5.1%

Πηγή: European Commission, Trade, EU Bilateral Trade and Trade with the world, “Gulf Cooperation Council (GCC) Trade Statistics, Trade Flows 2013.” 29 May 2013 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113482.pdf (accessed August 26, 2013).

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τον Πίνακα 2, πάνω από το 23-24% των εισαγωγών της περιοχής του ΣΣΚ από το 2008 προέρχεται σταθερά από την ΕΕ.

Πίνακας 2: Εμπόριο του ΣΣΚ με την ΕΕ (2008-2011) – GCC Trade with the EU

Period	Imports	Variation (%, y-o-y)	EU Share of total Imports (%)
2008	74,913	11.7	27.3
2009	62,784	-16.2	28.0
2010	64,100	2.1	24.1
2011	71,382	11.4	23.3
2012	-	-	-

Πηγή: European Commission, Trade, EU Bilateral Trade and Trade with the world, “Gulf Cooperation Council (GCC) Trade Statistics, Trade Flows 2013.” 29 May 2013 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113482.pdf (accessed August 26, 2013).

Οι εξαγωγές της ΕΕ προς την περιοχή του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου είναι ποικίλες, ωστόσο, κυριαρχούνται από μηχανολογικό εξοπλισμό και εξοπλισμό για μεταφορές, (47,9% το 2012), αγορά στην οποία η Ευρώπη συνεχίζει να απολαμβάνει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.⁷³ Από το 2009, η ΕΕ εξήγαγε εμπορεύματα αξίας περίπου €57,8 δισεκατομμυρίων, κυρίως μηχανήματα και υλικά για τις μεταφορές, μεταποιημένα αγαθά και χημικά προϊόντα προς τις οικονομίες του ΣΣΚ.⁷⁴ Από το 2008, πάνω από το 80% των εξαγωγών της στην περιοχή του ΣΣΚ είναι βιομηχανικά προϊόντα, ενώ η ανάγκη του Κόλπου για υπερσύγχρονο εξοπλισμό αναμένεται να συνεχιστεί.

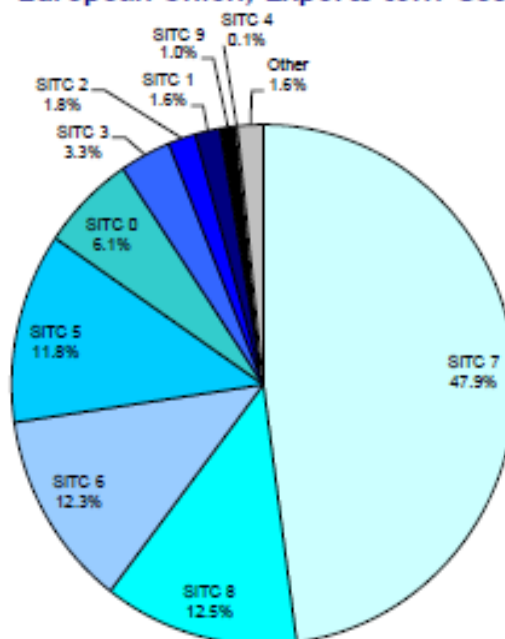
⁷³ European Commission, Trade, “Gulf Region.” <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/gulf-region/> (accessed August 25, 2013).

⁷⁴ European Commission, Trade, “EU-GCC Trade Relations.” 19 November 2010, <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/regions/gulf-region/> (accessed August 25, 2013).

Διάγραμμα 2: Οι εξαγωγές της ΕΕ στο ΣΣΚ ανά τομέα (2012) – European Union Exports to GCC by SITC Section

SITC Codes	SITC Sections	Value (millions of euro)	Share of Total (%)	Share of total EU Exports
TOTAL		83,537	100.0%	5.0%
SITC 7	Machinery and transport equipment	40,004	47.9%	5.7%
SITC 8	Miscellaneous manufactured articles	10,453	12.5%	5.9%
SITC 6	Manufactured goods classified chiefly by material	10,255	12.3%	5.0%
SITC 5	Chemicals and related prod. n.e.s.	9,896	11.8%	3.6%
SITC 0	Food and live animals	5,066	6.1%	7.2%
SITC 3	Mineral fuels, lubricants and related materials	2,746	3.3%	2.2%
SITC 2	Crude materials, inedible, except fuels	1,483	1.8%	3.5%
SITC 1	Beverages and tobacco	1,334	1.6%	4.6%
SITC 9	Commodities and transactions n.e.e.	858	1.0%	1.7%
SITC 4	Animal and vegetable oils, fats and waxes	68	0.1%	1.5%

European Union, Exports to... Gcc

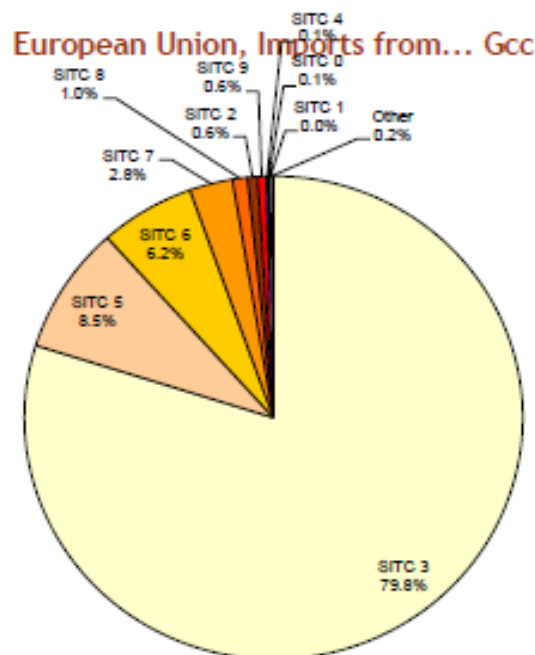


Πηγή: European Commission, Trade, EU Bilateral Trade and Trade with the world, "Gulf Cooperation Council (GCC) Trade Statistics, Trade Flows 2013." 29 May 2013 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113482.pdf (accessed August 26, 2013).

Από την άλλη, οι εισαγωγές της ΕΕ από το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου είναι κυρίως καύσιμα και παράγωγα πετρελαίου, αγγίζοντας το 79,8% των συνολικών εισαγωγών της ΕΕ από την περιοχή το 2012⁷⁵ και τα € 48,7 δισ. ευρώ.

Διάγραμμα 3: Οι εισαγωγές στην ΕΕ από το ΣΣΚ ανά τομέα (2012) – European Union Imports from GCC by SITC Section

SITC Codes	SITC Sections	Value (Millions of euro)	Share of Total (%)	Share of total EU Imports
TOTAL		61,035	100.0%	3.4%
SITC 3	Mineral fuels, lubricants and related materials	48,731	79.8%	8.9%
SITC 5	Chemicals and related prod. n.e.s.	5,209	8.5%	3.2%
SITC 6	Manufactured goods classified chiefly by material	3,772	6.2%	2.2%
SITC 7	Machinery and transport equipment	1,714	2.8%	0.4%
SITC 8	Miscellaneous manufactured articles	593	1.0%	0.3%
SITC 2	Crude materials, inedible, except fuels	390	0.6%	0.5%
SITC 9	Commodities and transactions n.o.e.	336	0.6%	0.5%
SITC 4	Animal and vegetable oils, fats and waxes	90	0.1%	1.0%
SITC 0	Food and live animals	66	0.1%	0.1%
SITC 1	Beverages and tobacco	9	0.0%	0.1%



Πηγή: European Commission, Trade, EU Bilateral Trade and Trade with the world, “Gulf Cooperation Council (GCC) Trade Statistics, Trade Flows 2013.” 29 May 2013 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113482.pdf (accessed August 26, 2013).

⁷⁵ European Commission, Trade, Gulf Region, “Trading with the Gulf Region.” <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/gulf-region/> (accessed August 25, 2013).

Είναι σαφές ότι, παρά τη σημασία του σε όγκο, το εμπόριο μεταξύ του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και της ΕΕ δεν είναι επαρκώς διαφοροποιημένο, καθώς τα προϊόντα πετρελαίου και τα μηχανήματα αποτελούν την πλειοψηφία των εμπορεύσιμων αγαθών. Ωστόσο, έχουν σημειωθεί σημαντικά βήματα από την πλευρά του ΣΣΚ διαφοροποίησης της οικονομίας του σε πολλούς περισσότερους τομείς από ό,τι πριν από 30 χρόνια, με ένα πολύ ισχυρότερο ρόλο των ιδιωτικών φορέων και περισσότερες δυνατότητες για τους διεθνείς δρώντες.

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται αύξηση των επενδύσεων σε υποδομές τουρισμού στο Ντουμπάι, το Μπαχρέιν και το Κατάρ, καθώς και ένας πολύ πιο εξελιγμένος τομέας της ενέργειας, ενώ πιο πρόσφατα, νέες επενδυτικές ευκαιρίες προσφέρουν οι εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Δεδομένου, ακόμα, ότι η απασχολησιμότητα των τοπικών πληθυσμών αποτελεί αυξανόμενη ανησυχία, οι χώρες του Κόλπου έχουν αρχίσει να ελευθερώνουν τους τομείς της εκπαίδευσης με τον ιδιωτικό τομέα να έχει αναλάβει τη δημιουργία ενός διαρκώς αυξανόμενου αριθμού σχολείων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και πανεπιστημίων. Παρά το γεγονός ότι και διεθνείς φορείς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, ιδίως στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η ΕΕ έχει μείνει πίσω σε σχέση με τα ιδρύματα των ΗΠΑ και της Ασίας στον τομέα αυτό, αν και θα αποτελούσε σημαντική ευκαιρία για την οικοδόμηση μακροπρόθεσμων δικτύων. Επίσης, αναφορικά με τον τομέα της υγείας, δεδομένου ότι η αποτελεσματικότητα των κρατικών ιατρικών τομέων είναι μέτρια στις περισσότερες χώρες του Κόλπου, οι κυβερνήσεις έχουν ανοίξει αυξημένες επενδυτικές ευκαιρίες, όπου και πάλι έχουν επενδύσει τόσο περιφερειακοί όσο και διεθνείς παράγοντες. Το Κατάρ, και ακόμα περισσότερο το Abu Dhabi, έχουν ξεκινήσει ερευνητικά προγράμματα για τις περιβαλλοντικές τεχνολογίες, τομέας στον οποίο είναι πιθανό το ΣΣΚ να αναδυθεί ως περιφερειακός ηγέτης και ως εκ τούτου, οι Ευρωπαίοι θα έχουν τη δυνατότητα να διαθέσουν πιο επιθετικά την απαραίτητη τεχνογνωσία τους στον τομέα αυτό. Οι ρυθμιστικές αρχές της κεφαλαιαγοράς του Κόλπου, τέλος, αναπτύσσουν αγορές για νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα, προκειμένου να προσφέρουν νέα κανάλια περιφερειακής ανακύκλωσης κεφαλαίων.⁷⁶

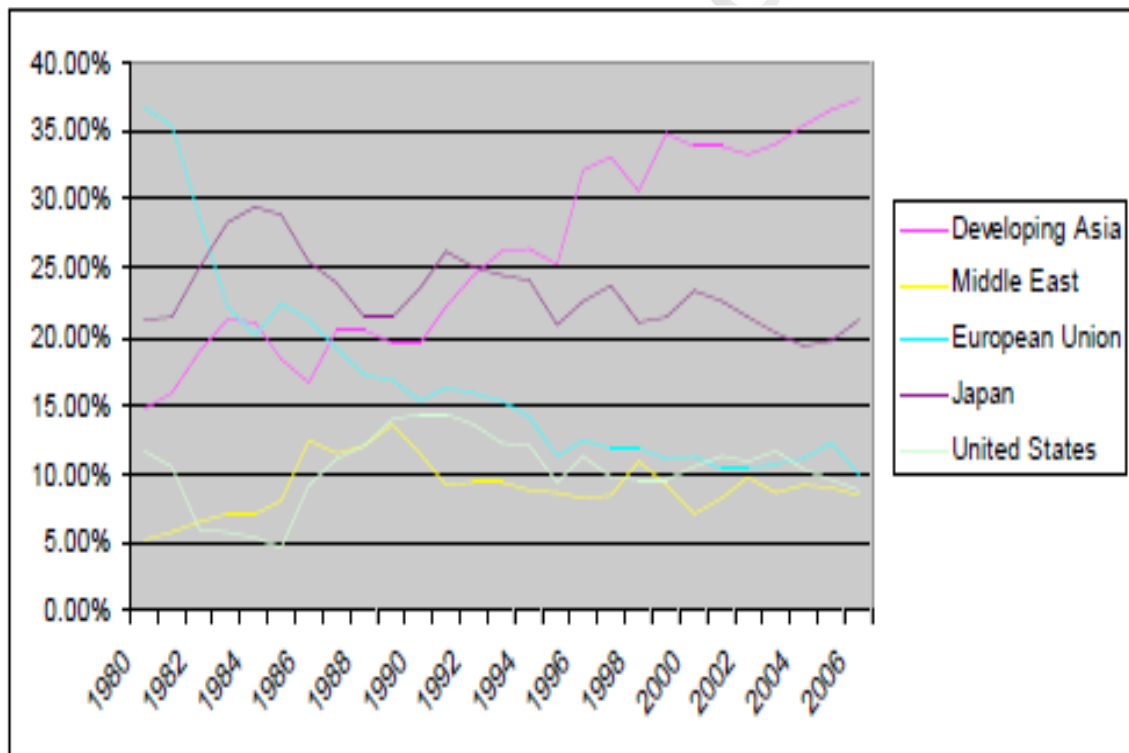
Από όσα προαναφέρθηκαν, αποδεικνύεται ότι μέχρι πολύ πρόσφατα το ΣΣΚ ήταν περισσότερο εμπορικά εξαρτημένο από την ΕΕ από ό,τι το αντίστροφο. Η κατάσταση αυτή έχει αρχίσει να αλλάζει, ως αποτέλεσμα της ισχυρότερης έκθεσης και της διαφοροποίησης των οικονομιών του ΣΣΚ έναντι της Κίνας, της Ινδίας και της Ρωσίας. Η πιο αξιοσημείωτη τάση που αντικατοπτρίζεται στα Διαγράμματα 4 και 5 είναι ότι η αναπτυσσόμενη Ασία αναδεικνύεται ως ο κύριος εμπορικός εταίρος του ΣΣΚ. Έχει γίνει μακράν ο μεγαλύτερος εισαγωγέας αγαθών από το ΣΣΚ, γεγονός που αντικατοπτρίζει την πείνα της για το πετρέλαιο του Κόλπου, αλλά και άλλα είδη βιομηχανικής πρώτης ύλης που το ΣΣΚ είναι σε θέση να παράσχει.⁷⁷ Αναφορικά με την Κίνα, ενώ ιστορικά η Κίνα δεν έχει αναπτύξει στρατηγικούς δεσμούς με την περιοχή

⁷⁶ Hertog Steffen, ό.π., σ. 4.

⁷⁷ Hertog Steffen, ό.π., σ. 7.

του Κόλπου, έχει παρατηρηθεί σημαντική αύξηση της σημασίας της σχέσης αυτής κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στον εικοστό πρώτο αιώνα. Κυρίως λόγω της αύξησης των ενεργειακών απαιτήσεων, η Κίνα έχει αρχίσει να επικεντρώνεται στις περιφερειακές υποθέσεις του Κόλπου και είναι όλο και πιο πρόθυμη να δεσμεύσει πολιτική και σχετιζόμενη με την ασφάλεια ισχύ της για να ικανοποιήσει τα παγκόσμια εθνικά της συμφέροντα. Ως αποτέλεσμα, το εμπόριο μεταξύ του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και της Κίνας είδε μια αύξηση της τάξεως του 16% το 2012 για να φθάσει τα 155 δισεκατομμύρια δολάρια, που αποτελεί το 50% της συνολικής αξίας του εξωτερικού εμπορίου του ΣΣΚ, σε σύγκριση με το 20% μόνο για τις ευρωπαϊκές χώρες.⁷⁸

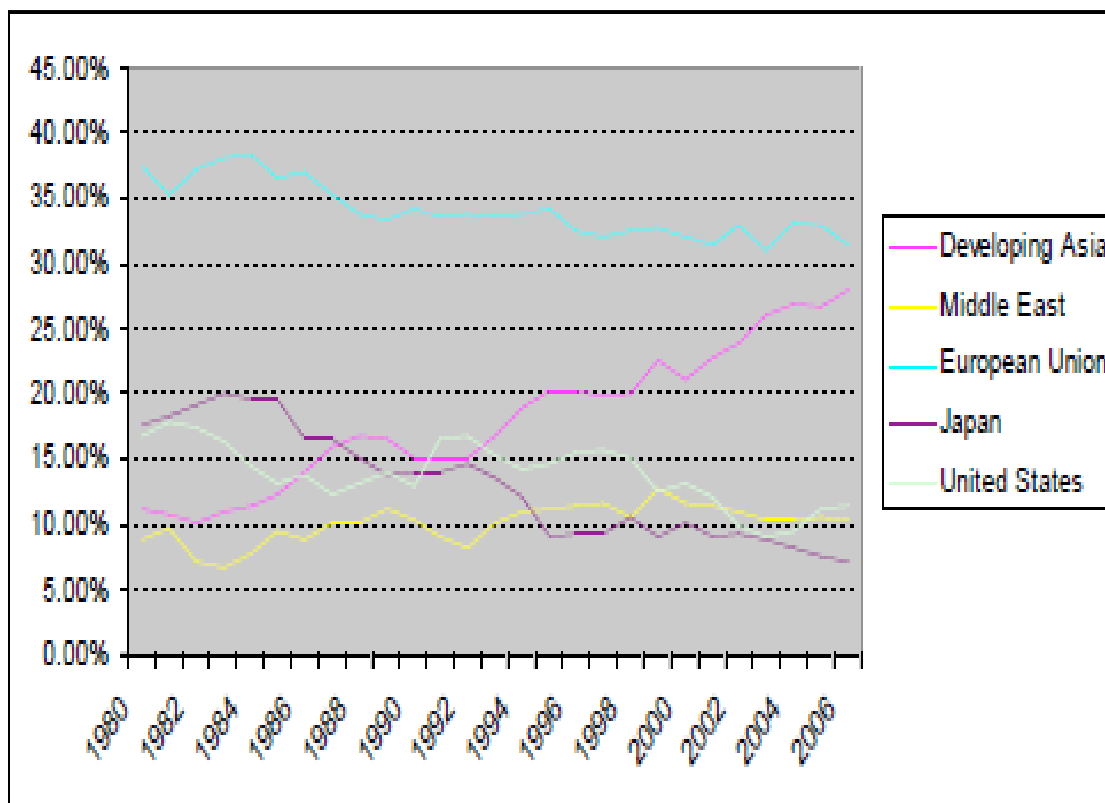
Διάγραμμα 4: Οι εξαγωγές του ΣΣΚ ανά περιοχή προορισμού (1980-2006) – GCC Exports by region of destination



Πηγή: Hertog Steffen, ό.π., σ. 8.

⁷⁸ Gulfnews.com, Business Analysis, "Building up the EU-GCC economic relations." 6th March 2013. <http://gulfnews.com/business/opinion/building-up-the-eu-gcc-economic-relations-1.1154650> (accessed October 8, 2013).

Διάγραμμα 5: Οι εισαγωγές του ΣΣΚ ανά περιοχή προέλευσης (1980-2006) – GCC Imports by region of origin



Πηγή: Hertog Steffen, ό.π., σ. 8.

Όσον αφορά στην Ινδία, το ΣΣΚ είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός της εταίρος και αναμένεται να ξεπεράσει την πρωτοκαθεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι χώρες του ΣΣΚ αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 12% των συνολικών παγκόσμιων εξαγωγών της Ινδίας, καλύπτουν σχεδόν τα δύο τρίτα των ενεργειακών αναγκών της Ινδίας και φιλοξενούν σχεδόν τέσσερα εκατομμύρια Ινδούς που συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Υπολογίζεται ακόμα ότι η ινδική εξάρτηση από το αργό πετρέλαιο του Κόλπου, η οποία μπορεί να αυξηθεί σε 91,6 τοις εκατό από το 2020.⁷⁹

Οι λόγοι που έχουν σταδιακά απομακρύνει το ΣΣΚ από την πρώτη θέση στο εμπόριο με την ΕΕ υπέρ της Κίνας και της Ινδίας είναι, αφενός, τα εμπόδια και οι αυστηρές προϋποθέσεις που έθεσε η ΕΕ για την υπογραφή της Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου με το ΣΣΚ, και αφετέρου η διαδικασία για την έκδοση βίζα που αποτελεί διακριτική μεταχείριση εις βάρος των πολιτών του Κόλπου. Πιο συγκεκριμένα, προκειμένου να μπορέσουν να επισκεφθούν τις χώρες της ΕΕ, οι πολίτες του Κόλπου οφείλουν να εξασφαλίσουν ευρωπαϊκή θεώρηση (βίζα) «Σένγκεν» και, ειδικά για τη Βρετανία, προ-θεώρηση (βίζα προ-εισόδου). Αναφορικά με το εμπόριο, η χορήγηση ευρωπαϊκής

⁷⁹ ChinaDaily.com, "China, GCC agree to accelerate FTA negotiations." 16 January 2012, http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-01/16/content_14449569.html (accessed August 30, 2013).

θεώρησης εργασίας (ευρωπαϊκής βίζα για εργασία) αποτελεί πλέον μια επίπονη διαδικασία, ενώ ταυτόχρονα η αύξηση της αξίας της πενταετούς βίζα στα 1000 δολάρια θεωρείται από το ΣΣΚ ότι αποτελεί εκμετάλλευση του υψηλού βιοτικού επιπέδου στις χώρες του συνασπισμού, πόσω μάλλον όταν επιτρέπεται οι Ευρωπαίοι να εισέλθουν στα κράτη του ΣΣΚ, εκτός από τη Σαουδική Αραβία, χωρίς προηγούμενη θεώρηση εισόδου. Αυτό έχει οδηγήσει σε μετατόπιση του κέντρου βάρους από την Ευρώπη προς την Ανατολική Ασία που επιτρέπει στους πολίτες του ΣΣΚ να επισκεφτούν τις χώρες του χωρίς βίζα προ-εισόδου (χωρίς να απαιτείται να εξασφαλιστεί βίζα πριν την είσοδό τους), ενώ τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα πραγματοποιούν εντατικές προσπάθειες προκειμένου να απαλλάξουν τους πολίτες τους από τη λήψη ευρωπαϊκής θεώρησης «Σένγκεν», και την προ-θεώρηση (βίζα προ-εισόδου) για τη Βρετανία, κίνηση που αναμένεται να συμπεριλάβει και τις υπόλοιπες χώρες του ΣΣΚ.⁸⁰

Από την άλλη, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία εξακολουθούν να εισάγουν πετρέλαιο από το ΣΣΚ σε επίπεδα συγκρίσιμα με εκείνα πριν από 30 χρόνια, αλλά, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4, ο ρόλος τους ως εξαγωγείς προς το ΣΣΚ έχει μειωθεί.⁸¹

6.2 Ενέργεια

Οι ενεργειακές σχέσεις είναι σαφώς η βασική κινητήρια δύναμη και η ραχοκοκαλιά των οικονομικών και πολιτικών δεσμών ΕΕ-ΣΣΚ. Είναι ο τομέας, για τον οποίο υπάρχουν οι λιγότερες αμφιβολίες σχετικά με την ανάγκη να αυξηθεί η συνεργασία: η Ευρώπη επιδιώκει να εξασφαλίσει την προμήθεια της αυξανόμενης ζήτησης ενέργειας και οι χώρες του ΣΣΚ επιδιώκουν να αποκτήσουν πρόσβαση στην τεχνολογία και την τεχνογνωσία της.

Ακόμα και σήμερα, η ενέργεια είναι κεντρικής σημασίας για τις σχέσεις μεταξύ του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και της ΕΕ. Στην πραγματικότητα, τα βιοκαύσιμα παραμένουν το πλέον εμπορεύσιμο προϊόν μεταξύ των δύο περιοχών. Αυτό οφείλεται κυρίως στη γεωγραφική εγγύτητα και τη συμπληρωματικότητα της παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας των δύο περιοχών, που δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για τις ανταλλαγές μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ. Οι ανταλλαγές αυτές ρυθμίζονται κυρίως μέσα από το άρθρο 6 της Συμφωνίας Συνεργασίας, η οποία αναφέρει ότι «στον τομέα της ενέργειας, [η ΕΕ και το ΣΣΚ] πρέπει να προσπαθούν να ενθαρρύνουν και να διευκολύνουν: τη συνεργασία των δύο περιοχών στις επιχειρήσεις ενέργειας, [...] και τις ανταλλαγές απόψεων και πληροφοριών για θέματα που αφορούν γενικά την ενέργεια και τις ενεργειακές τους πολιτικές, με την επιφύλαξη των διεθνών δεσμεύσεων και υποχρεώσεων των μερών».⁸² Παράλληλα,

⁸⁰ Gulfnews.com, "Building up the EU-GCC economic relations." <http://gulfnews.com/business/opinion/building-up-the-eu-gcc-economic-relations-1.1154650> (accessed October 8, 2013).

⁸¹ Hertog Steffen, ό.π., σ. 7.

⁸² European Economic Community and the countries parties to the Charter of the Cooperation Council for the Arab States of the Gulf (the State of the United Arab Emirates, the State of Bahrain, the Kingdom

για την ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα αυτό, το Κοινό Πρόγραμμα Δράσης ΕΕ-ΣΣΚ για την περίοδο 2010-2013⁸³ επικεντρώνεται στην ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις αγορές πετρελαίου και φυσικού αερίου, τις πολιτικές, τα πλαίσια και τις βέλτιστες πρακτικές.

Οι χώρες του Κόλπου έχουν πάνω από το ήμισυ των αποδεδειγμένων αποθεμάτων πετρελαίου (57%) και φυσικού αερίου (45%) στον κόσμο.⁸⁴ Με την εξαίρεση του Ομάν και του Μπαχρέιν, όλα τα μέλη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου είναι μέλη του ΟΠΕΚ. Οι ροές ενέργειας προς την ΕΕ είναι ακόμα πολύ επικεντρωμένες στον τομέα των βιοκαυσίμων, κυρίως στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, με τις εισαγωγές καυσίμων και παραγώγων πετρελαίου της ΕΕ από το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου, όπως προαναφέρθηκε,⁸⁵ να ανέρχονται στα € 48,7 δισ. ευρώ και σε ποσοστό 79,8% των συνολικών εισαγωγών της ΕΕ από την περιοχή το 2012.

Το 2009, οι χώρες του ΣΣΚ παρήγαγαν περισσότερο από 1 εκατομμύριο κιλτοτόνους ισοδυνάμων πετρελαίου, χάρη στα αποθεματικά που διαθέτουν σε αργό πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Περισσότερο από το ήμισυ της παραγωγής αυτής παρέχεται από τη Σαουδική Αραβία. Σύμφωνα με τα Βασικά Στατιστικά Παγκόσμιας Ενέργειας του 2011 του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας (International Energy Agency, IEA), η Σαουδική Αραβία προμηθεύει το 11,9% της συνολικής παραγωγής αργού πετρελαίου στον κόσμο και είναι επίσης ο κυριότερος εξαγωγέας, εξαγοντας 313 μεγατόνους (Mt) το 2010. Ωστόσο, το 1973, η περιοχή στο σύνολό της είχε μεγαλύτερο μερίδιο της παγκόσμιας παραγωγής αργού πετρελαίου από ό,τι το 2010. Αυτό οφείλεται στην αύξηση της παραγωγής ενέργειας στον πρώην Σοβιετική χώρα, την Κίνα και την Αφρική.⁸⁶

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, το ΣΣΚ τείνει γενικά να πιστεύει ότι έχει περισσότερη δύναμη από ό,τι στην πραγματικότητα, δεδομένου ότι η ΕΕ, προκειμένου για την εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της, στρέφεται κατά κύριο λόγο προς τη Ρωσία. Στο Διάγραμμα 6, εξετάζουμε τις εισαγωγές αργού πετρελαίου της ΕΕ από το 2002 ως το 2012 για τους βασικότερους προμηθευτές της, τη Ρωσία, τη Νορβηγία, τη Λιβύη και τη Σαουδική Αραβία, την οποία, στην προκειμένη περίπτωση, λαμβάνουμε υπόψη ξεχωριστά από τις υπόλοιπες χώρες του ΣΣΚ, δεδομένου ότι, όπως θα

of Saudi Arabia, the Sultanate of Oman, the State of Qatar and the State of Kuwait), Cooperation Agreement. Official Journal L 054, 25/02/1989. [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21989A0225\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21989A0225(01):EN:HTML) (accessed November 25, 2013).

⁸³ European Union External Action, European External Action Service (EEAS), Joint Action Programme for Implementation of the GCC-EU Cooperation Agreement of 1988, 2010-2013. http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/docs/joint_action_programme_en.pdf (accessed November 25, 2011).

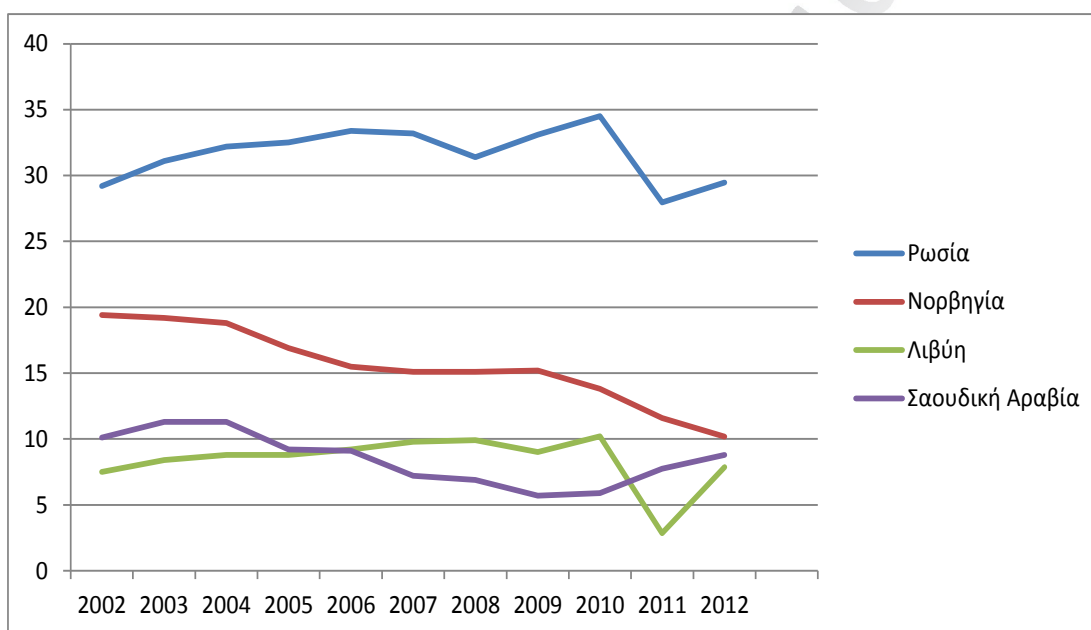
⁸⁴ Psarras, John., Alexandros Flamos & Kostas Patlitzianas. "Enhancing the EU-GCC Relations within a New Climate Regime: Prospects and Opportunities for Cooperation." Al-Jisr Project, Brussels (2009), σ 1

⁸⁵ Βλ. Κεφάλαιο 6.1.

⁸⁶ Organisation of Economic Cooperation and Development (OECD) & International Energy Agency (IEA), World Key Energy Statistics (2011) σσ 10-11. http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/key_world_energy_stats-1.pdf (accessed October 8, 2013).

αναλυθεί και αποδειχτεί κατωτέρω, αποτελεί το βασικό και τακτικό προμηθευτή πετρελαίου της ΕΕ σε ετήσια βάση, εν αντιθέσει με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι η προνομιακή σχέση με τον πρώην Σοβιετικό χώρο παραμένει αναλλοίωτη, καθώς οι εισαγωγές σε πετρέλαιο από την περιοχή αυτή αυξήθηκαν από 29,2% το 2002 σε 34,5% το 2010, ενώ η Νορβηγία κατέχει σταθερά τη δεύτερη θέση κατά την υπό εξέταση χρονική περίοδο.

Διάγραμμα 6: Οι κύριες πηγές προέλευσης των εισαγωγών πετρελαίου στην ΕΕ-27, 2002-2012 (% των εισαγωγών από Ρωσία, Νορβηγία, Λιβύη & Σαουδική Αραβία)



Πηγή: (1) European Commission, Eurostat, File: Main origin of primary energy imports, EU-27, 2002-2010 (% of extra EU-27 imports).png

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main origin of primary energy imports, EU-27, 2002-2010 \(%25 of extra EU-27 imports\).png&filetimestamp=20121012131852](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2002-2010_(%25_of_extra_EU-27_imports).png&filetimestamp=20121012131852) (accessed October 8, 2013)

& (2) European Commission, Energy, Market observatory & Statistics, EU Crude oil imports, Monthly and cumulated Crude Oil Imports (volumes and prices) by EU and non EU country 2001-2012

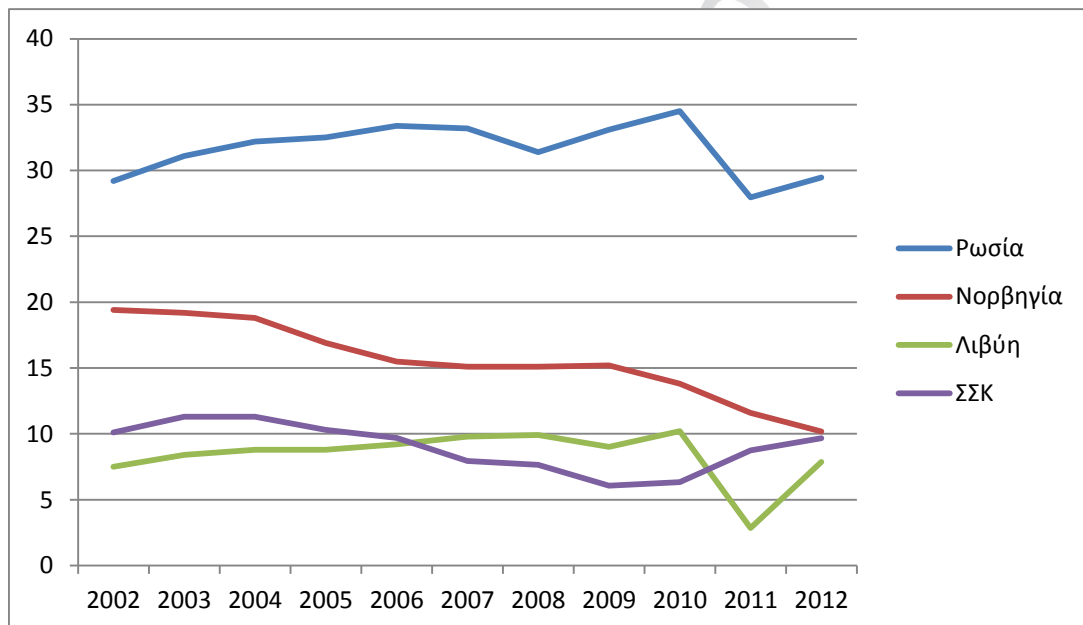
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main origin of primary energy imports, EU-27, 2002-2010 \(%25 of extra EU-27 imports\).png&filetimestamp=20121012131852](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2002-2010_(%25_of_extra_EU-27_imports).png&filetimestamp=20121012131852) (accessed October 8, 2013).

Μια άλλη περιοχή που παρέχει σημαντικές προμήθειες είναι η Αφρική, με τη Λιβύη να έχει το προβάδισμα στο πετρέλαιο. Οι εισαγωγές από τη Λιβύη, επίσης, αυξήθηκαν από 7,5% το 2002 σε 10,2% το 2010 - με μια πολύ μεγάλη μείωση το 2011 της τάξης του 2,84%, λόγω των πρόσφατων γεγονότων της Αραβικής Άνοιξης.⁸⁷ Αντίθετα, το ποσοστό εισαγωγής πετρελαίου από τη Σαουδική Αραβία παρουσίαζε συνεχή μείωση, ξεκινώντας από το 10,1% το 2002 και φτάνοντας το 5,9% το 2010, ποσοστά που

⁸⁷ European Commission. Energy, EU Crude Oil Imports, Monthly and cumulated Crude Oil Imports (volumes and prices) by EU and non EU country, 2011. http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/import_export_en.htm (accessed October 8, 2013).

κατέτασσαν τη Σαουδική Αραβία στον τέταρτη θέση των προμηθευτών πετρελαίου παγκοσμίως για την ΕΕ και οφείλονταν κυρίως στην αύξηση των εισαγωγών από την περιοχή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και τη Λιβύη. Ωστόσο, τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, η αύξηση των τιμών της ενέργειας από τη Ρωσία από το 2011, καθώς και η σταθερή μείωση των εισαγωγών από τη Νορβηγία σηματοδοτούν τη σταδιακή αύξηση των εισαγωγών από τη Σαουδική Αραβία στο 7,75% το 2011 και στο 8,79% το 2012, προς την οποία οι Ευρωπαίοι φαίνεται να έχουν στρέψει την προσοχή τους, κατατάσσοντάς την πλέον στην τρίτη θέση των προμηθευτών τους σε πετρέλαιο παγκοσμίως.

Διάγραμμα 7: Οι κύριες πηγές προέλευσης των εισαγωγών πετρελαίου στην ΕΕ-27, 2002-2012 (% των εισαγωγών από Ρωσία, Νορβηγία, Λιβύη & ΣΣΚ)



Πηγή: (1) European Commission, Eurostat, File: Main origin of primary energy imports, EU-27, 2002-2010 (% of extra EU-27 imports).png

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main origin of primary energy imports, EU-27, 2002-2010 \(%25 of extra EU-27 imports\).png&filetimestamp=20121012131852](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2002-2010_(%25_of_extra_EU-27_imports).png&filetimestamp=20121012131852) (accessed October 8, 2013)

& (2) European Commission, Energy, Market observatory & Statistics, EU Crude oil imports, Monthly and cumulated Crude Oil Imports (volumes and prices) by EU and non EU country 2001-2012

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main origin of primary energy imports, EU-27, 2002-2010 \(%25 of extra EU-27 imports\).png&filetimestamp=20121012131852](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2002-2010_(%25_of_extra_EU-27_imports).png&filetimestamp=20121012131852) (accessed October 8, 2013).

Όπως διαπιστώνουμε στο Διάγραμμα 7, τα ανωτέρω δεδομένα δεν αλλάζουν ουσιαδώς, αν λάβουμε συνολικά υπόψη την περιοχή του ΣΣΚ ως προμηθευτή πετρελαίου της ΕΕ για το υπό εξέταση διάστημα 2002-2012. Η εξάρτηση της ΕΕ από τη Ρωσία για την προμήθεια πετρελαίου είναι προφανής, ενώ οι εισαγωγές από το ΣΣΚ παρουσίαζαν συνεχή μείωση από το 10,1% το 2002 στο 6,33% το 2010, πτωτική τάση

ανάλογη με τα ανωτέρω δεδομένα του Διαγράμματος 6, στο οποίο λάβαμε υπόψη μεμονωμένα τη Σαουδική Αραβία, κάτι που αποδεικνύει τη σημαντική της θέση ως προμηθευτή πετρελαίου για την ΕΕ σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του ΣΣΚ. Ανατροπή της πτωτικής τάσης με αύξηση των εισαγωγών από το ΣΣΚ παρατηρούμε από το 2011, με τις εισαγωγές να ανέρχονται στο 8,75% και το 2012 στο 9,67%, οπότε και το ΣΣΚ κατατάσσεται στην τρίτη θέση, αφήνοντας τη Λιβύη στην τέταρτη μετά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης και πλησιάζοντας σημαντικά τα ποσοστά εισαγωγών από τη Νορβηγία.

Αναφορικά με τις εισαγωγές φυσικού αερίου για το διάστημα 2002-2010, όπως διαφαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα, η Ρωσία εξακολουθεί να κατέχει την πρωτοκαθεδρία. Ωστόσο, η εξάρτηση της ΕΕ από το χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης παρουσιάζει μείωση της τάξης του 13,2% σε περίοδο 8 ετών (από 45% το 2002 στο 31,8% το 2010), πτωτική τάση που οφείλεται στην αύξηση των τιμών του φυσικού αερίου από τη Ρωσία⁸⁸ και ταυτίζεται χρονικά με την αντίστοιχη σημαντική αύξηση των εισαγωγών από το Κατάρ της τάξης του 7,7% (από 0,9% σε 8,6%) την ίδια περίοδο, με τη χώρα αυτή να αποτελεί το βασικότερο προμηθευτή φυσικού αερίου στην περιοχή του ΣΣΚ και τον τέταρτο στον κόσμο, με τη Νορβηγία και την Αλγερία να κατέχουν τη δεύτερη και την τρίτη θέση αντίστοιχα.

Πίνακας 3: Οι τρεις κύριες πηγές προέλευσης των εισαγωγών φυσικού αερίου στην ΕΕ-27, 2002-2010 (% των εισαγωγών από Ρωσία, Νορβηγία, Αλγερία, Κατάρ)

	Natural gas									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Russia	45.0	45.1	43.8	40.6	39.3	38.4	37.6	34.3	31.8	
Norway	26.2	25.5	24.9	24.4	25.5	28.2	28.9	30.7	28.2	
Algeria	21.2	20.0	18.2	18.0	16.4	15.4	14.7	14.2	14.4	
Qatar	0.9	0.7	1.4	1.6	1.8	2.2	2.2	4.6	8.6	

Πηγή: European Commission, Eurostat, File: Main origin of primary energy imports, EU-27, 2002-2010 (% of extra EU-27 imports).png

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2002-2010_\(%25_of_extra_EU-27_imports\).png&filetimestamp=20121012131852](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2002-2010_(%25_of_extra_EU-27_imports).png&filetimestamp=20121012131852) (accessed August 28, 2013).

Η ποικιλομορφία μεταξύ των μελών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου ως προς τις υποδομές πετρελαίου και φυσικού αερίου, την εξάρτηση και άλλους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, περιορίζει το βαθμό στον οποίο μπορεί κανείς να αντλήσει συμπεράσματα για το ΣΣΚ συνολικά για την υλοποίηση μιας ενιαίας στρατηγικής για την ανάπτυξη και την εξαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η έκθεση του 2010 του ΟΠΕΚ υπογραμμίζει ότι το Κατάρ εξάγει προς την Ευρώπη μόνο το 8,6% του συνολικού όγκου των εξαγωγών του, το Κουβέιτ το 7,7%, η

⁸⁸ Skinner Robert, Arnott Robert. "The Oil Supply and Demand Context for Security of Oil Supply to the EU from the GCC Countries", Report for EUROGULF: An EU-GCC Dialogue for Energy Stability and Sustainability, Oxford Institute for Energy Studies, Kuwait City, 2005.

Σαουδική Αραβία το 7,4% και τα ΗΑΕ μόνο το 0,5%.⁸⁹ Στην περίπτωση αυτή, το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας παραμένει ο μεγαλύτερος εξαγωγέας προς την Ευρώπη, εξάγοντας 3.315.000 μετρικούς τόνους βιοκαυσίμων μόνο το 2011.⁹⁰

Στο πλαίσιο του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, είναι σημαντικό να συγκρίνονται οι πόροι του κάθε μέλους, προκειμένου να τονιστεί η δυσκολία που αντιμετωπίζει το ΣΣΚ στο σύνολό του, όσον αφορά στην εφαρμογή μιας ομοιόμορφης πολιτικής για το πετρέλαιο. Αναφορικά με την παραγωγική ικανότητα/επάρκεια/δυνατότητα, η Σαουδική Αραβία υποστηρίζει ότι έχει τη δυνατότητα να αυξήσει σημαντικά τα αποθέματά της σε ένα ευλόγως σύντομο χρονικό διάστημα σε περίπου 15 εκατ. b/d (barrel per day), από το το επίπεδο παραγωγής των 9 εκατ. b/d το 2002. Η κυβέρνηση του Κουβέιτ έχει αποκαλύψει τα σχέδια για την αύξηση των αποθεμάτων του από 2,4 εκατ. b/d στα 4,0 εκατ. b/d το 2020. Τα ΗΑΕ έχουν ανακοινώσει σχέδια για αύξηση των αποθεμάτων τους σε περίπου 4,6 εκατ. b/d ως το 2020. Τέλος, η επάρκεια του πετρελαίου του Κατάρ θα μπορούσε να αυξηθεί ελαφρά. Αντιθέτως, το Ομάν έχει αποθέματα 17 δισ. βαρέλια και αγωνίζεται να διατηρήσει ακόμα και την παραγωγή του και το Μπαχρέιν εισάγει πετρέλαιο από τη Σαουδική Αραβία.⁹¹

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η πετρελαϊκή πολιτική της Σαουδικής Αραβίας είναι η πλέον σημαντική στο πλαίσιο της ασφάλειας εφοδιασμού. Είναι αλήθεια ότι το Κουβέιτ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα εξακολουθούν να διαθέτουν σημαντικά αποθέματα, αλλά οι δυνατότητες για σημαντική βραχυπρόθεσμη αύξηση της παραγωγικής ικανότητας φαίνεται να είναι περιορισμένη, όπως και η δυνατότητα για την ανακάλυψη και άλλων σημαντικών αποθεμάτων. Στην περίπτωση του Κατάρ, του Ομάν και του Μπαχρέιν, η προοπτική για σημαντικές αυξήσεις στην παραγωγή πετρελαίου είναι πολύ περιορισμένη.

Επιπλέον, έχουν πραγματοποιηθεί πολλές διασκέψεις για την καθαρή ενέργεια μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ. Γενικά, το κοινό συμφέρον για την αειφόρο ανάπτυξη επισημαίνεται στον Κόλπο από την αύξηση της τοπικής κατανάλωσης ενέργειας και την αυξανόμενη πίεση που έχει τεθεί στα βιοκαύσιμα, και στην ΕΕ, λόγω της γενικής έμφασης στην πράσινη ανάπτυξη. Τα στοιχεία αυτά οδήγησαν στην δημιουργία ενός «Clean Energy Network» (Δικτύου Καθαρής Ενέργειας), ένα πλαίσιο στο οποίο τα ιδρύματα του ΣΣΚ μπορούν να συμμετέχουν στις σχετικές ομάδες συζήτησης και τα πιλοτικά σχέδια που οργανώνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το Δίκτυο Καθαρής Ενέργειας ΕΕ-ΣΣΚ παρέχει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών και προσφέρει στα μέλη του

⁸⁹ OPEC, Annual Statistical Bulletin 2010/2011,

http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2010_2011.pdf (accessed 8 October, 2013).

⁹⁰ International Energy Agency (IEA), Monthly Oil Survey, March 2012,

<http://www.iea.org/stats/surveys/oilsurv.pdf> (accessed October 8, 2013).

⁹¹ Skinner Robert, Arnott Robert, ό.π., 6.

δικτύωση και μια πλατφόρμα για την προώθηση της εταιρικής σχέσης μεταξύ των φορέων της ΕΕ και του ΣΣΚ.⁹²

Παράλληλα, στο ίδιο πλαίσιο, στο Κοινό Πρόγραμμα Δράσης δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο θέμα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ειδικότερα στην τεχνολογία ηλιακής ενέργειας. Ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αρχίσει να κλίνει προς την οικολογική ευθύνη, το ΣΣΚ εξακολουθεί να στερείται ένα συνεκτικό πλαίσιο για τις έξι χώρες, δεδομένου ότι οι περισσότερες κυβερνήσεις έχουν θεσπίσει διαφορετικούς στόχους και χρονοδιαγράμματα. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η περιοχή είναι ανενεργή στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Στην πραγματικότητα, όλες οι χώρες του ΣΣΚ προωθούν σε εθνικό επίπεδο τέτοιου είδους έργα μεγάλης κλίμακας. Το Μπαχρέιν, για παράδειγμα, επενδύει σε κινητές ηλιακές μονάδες αφαλάτωσης νερού. Το Κουβέιτ αποτελεί εξαίρεση, αποφεύγοντας τα μεγάλης κλίμακας έργα για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, παρόλο που η κυβέρνηση έχει χρηματοδοτήσει επανειλημμένα την έρευνα στον τομέα αυτό. Ανεξάρτητα από αυτό, η κυβέρνηση του Κουβέιτ έχει θέσει το 5% ως υποχρεωτικό ποσοστό για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – μένει ακόμα να προσδιοριστεί πώς θα επιτευχθεί αυτό. Ομοίως, η κυβέρνηση του Ομάν προωθεί επί του παρόντος μελέτες για την ενίσχυση της ανάπτυξης και της χρήσης της ηλιακής ενέργειας με ιδιαίτερα μεγάλης κλίμακας διασυνδεδεμένες ηλιακές θερμικές εγκαταστάσεις. Το Κατάρ, από την άλλη πλευρά, έχει επεξεργαστεί ήδη μελέτες στον τομέα αυτό και τώρα είναι στα πρώτα στάδια της υλοποίησης του έργου, τόσο για τα ηλιακά όσο και τα φωτοβολταϊκά πάρκα, τα οποία θα πρέπει να ολοκληρωθούν μέχρι το 2014. Ο ιδιωτικός τομέας της Σαουδικής Αραβίας έχει αρχίσει πρόσφατα σημαντικές επενδύσεις σε μονάδες παραγωγής ηλιακής ενέργειας. Τέλος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα είναι διάσημα για την πόλη Masdar στο Abu Dhabi, που εξαρτάται εξ ολοκλήρου από την ηλιακή ενέργεια.⁹³

6.3 Επενδύσεις

Το ΣΣΚ αποτελεί τον πρωταρχικό προορισμό για επενδύσεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, από τη μία λόγω της αφθονίας του σε πηγές πετρελαίου και φυσικού αερίου, από την άλλη δε λόγω της σταθερότητας που τα κράτη μέλη προσφέρουν σε διεθνείς επενδυτές. Δίνοντας έμφαση σε βασικούς τομείς για τη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, όπως τον τομέα των πετροχημικών, των τραπεζών και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, των αεροπορικών εταιριών, του τουρισμού, του real estate, των τηλεπικοινωνιών, του χάλυβα και των μεταφορών, το ΣΣΚ κατάφερε να προσελκύσει σημαντικές επενδυτικές εισροές από όλο τον κόσμο και ιδιαίτερα από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

⁹² EU-GCC Clean Energy Network, "Network Activities and Offering." 2010. <http://www.eugcc-cleanenergy.net/TheNetwork/NetworkActivitiesOffering.aspx> (accessed August 30, 2013).

⁹³ Bachelier, I.J. "Renewable Energy in the GCC Countries." Gulf Research Centre, March 2012, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/amman/09008.pdf> (accessed October 8, 2013).

Η αυξανόμενη σημασία του ΣΣΚ, ειδικά για την ΕΕ, έγκειται στους δύο πυλώνες της ισχυρής οικονομικής ανάπτυξης και της αφθονίας των υδρογονανθράκων στην περιοχή. Αυτό καθιστά ζωτικής σημασίας για την ΕΕ να δημιουργήσει μια βιώσιμη συνεργασία, εξασφαλίζοντας την πρόσβαση στην ισχυρή αναπτυσσόμενη αγορά του ΣΣΚ, καθώς και στα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου.

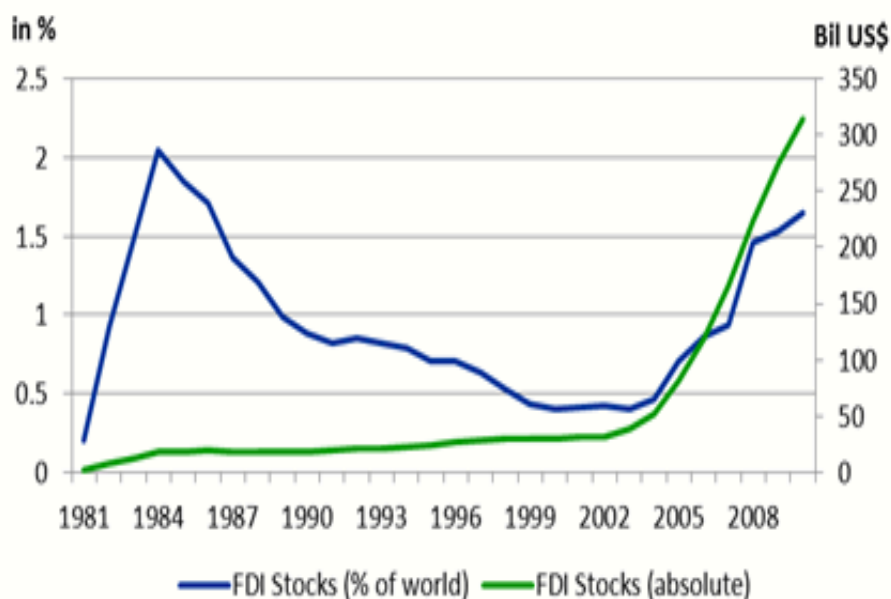
Επιπλέον, με τη διαφοροποίηση σε είδος των επενδύσεων του ΣΣΚ, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν διάφοροι τομείς και κλάδοι που αναπτύσσονται δυναμικά, με την υποστήριξη των περιφερειακών κρατικών δαπανών και των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα, πέραν του τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, που αντιπροσωπεύουν τεράστιες ευκαιρίες για τις ευρωπαϊκές εταιρείες.

6.3.1 Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις της ΕΕ στο ΣΣΚ

Μέχρι τώρα, το μεγαλύτερο μέρος των ΑΞΕ στο Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου είναι προσανατολισμένο στον υψηλής έντασης κεφαλαίου τομέα των υδρογονανθράκων.

Διάγραμμα 8

GCC FDI Stocks



Source: Own Calculations based on UNCTAD (2012).

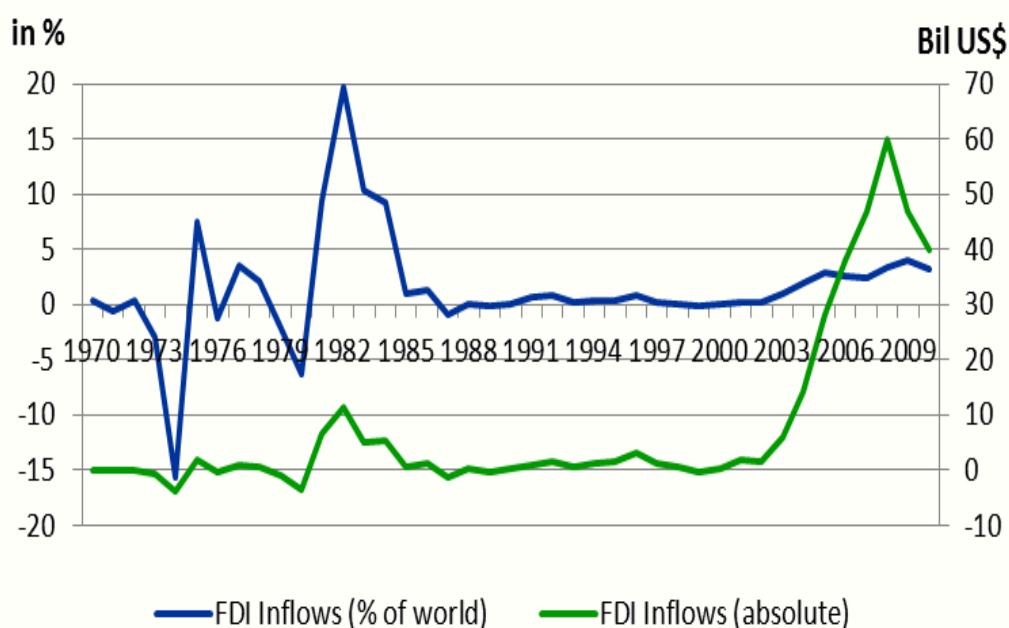
Πηγή: Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler. "EU GCC Invest Report 2013." Project Name: 'Promotion of Mutual investment opportunities and creation of a virtual European structure in the GCC', German Emirati Joint Council for Industry and Commerce (AHK UAE), German-Saudi Arabian Liaison Office for Economic Affairs (AHK Saudi Arabia), Eurochambres, Federation of GCC Chambers (FGCCC), European Union, (April 2013) σ 10.

<http://www.eu-gccinvest.eu/file/EU%20GCC%20Invest%20Report%202013.pdf> (accessed August 23, 2013).

Όπως φαίνεται από τα παρακάτω Διαγράμματα, μετά το τέλος των αναταραχών της πετρελαϊκής κρίσης, οι ΑΞΕ αυξήθηκαν απότομα για πολλά χρόνια για να σταθεροποιηθούν στη συνέχεια για σχεδόν δύο δεκαετίες. Μια νέα αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων ξεκίνησε το 2003 και συνεχίστηκε μέχρι σήμερα, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.⁹⁴

Διάγραμμα 9

GCC FDI Flows



Source: Own calculations based on UNCTAD (2012).

Πηγή: Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler. "EU GCC Invest Report 2013." Project Name: 'Promotion of Mutual investment opportunities and creation of a virtual European structure in the GCC', German Emirati Joint Council for Industry and Commerce (AHK UAE), German-Saudi Arabian Liaison Office for Economic Affairs (AHK Saudi Arabia), Eurochambres, Federation of GCC Chambers (FGCCC), European Union, (April 2013), σ 10.

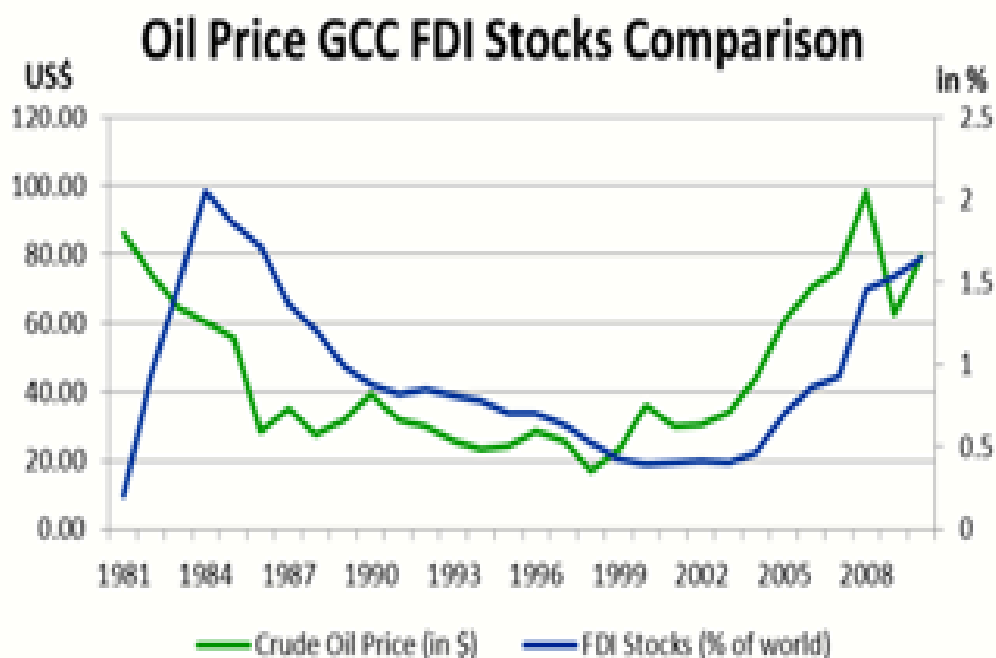
<http://www.eu-gccinvest.eu/file/EU%20GCC%20Invest%20Report%202013.pdf> (accessed August 23, 2013).

Η αύξηση των εισροών ΑΞΕ στο ΣΣΚ συμπίπτει σε ορισμένο βαθμό με την άνοδο της τιμής του αργού πετρελαίου και στις δύο περιόδους (μετά το τέλος της πετρελαϊκής κρίσης και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000). Αυτή είναι μια ακόμα πιθανή ένδειξη για την εξακολουθούσα οικονομική εξάρτηση από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, παρά την όποια διαφοροποίηση, εξάρτηση η οποία διαφαίνεται και στο παρακάτω Διάγραμμα, όπου παρουσιάζεται η αναλογική αύξηση της τιμής του πετρελαίου με την αύξηση των ΑΞΕ στην περιοχή του Κόλπου.⁹⁵

⁹⁴ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 10.

⁹⁵ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 10.

Διάγραμμα 10



Source: Own Calculations based on UNCTAD (2012), BP (2011).

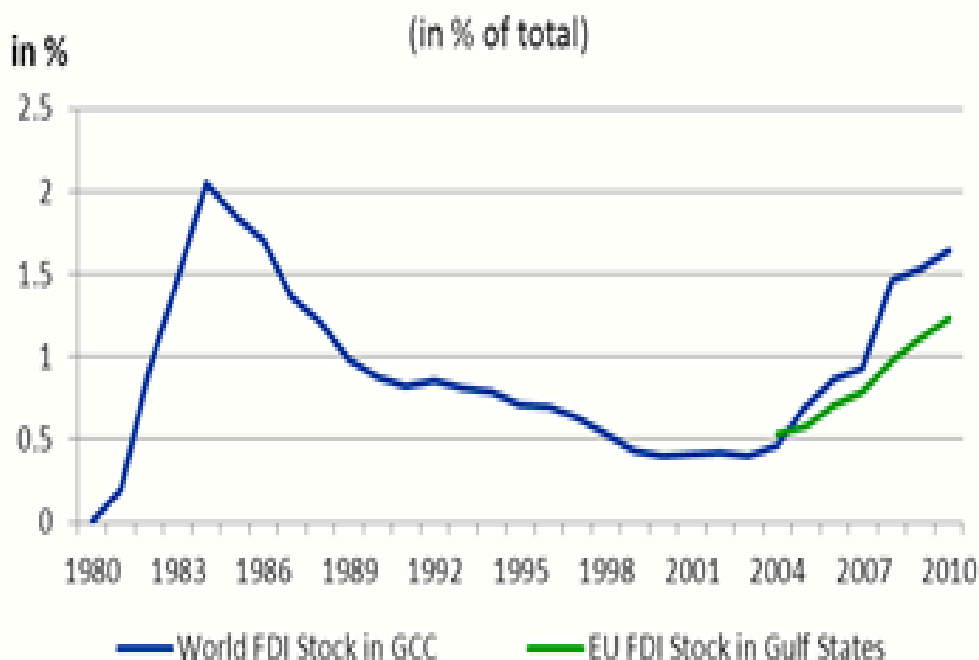
Πηγή: Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler. "EU GCC Invest Report 2013." Project Name: 'Promotion of Mutual investment opportunities and creation of a virtual European structure in the GCC', German Emirati Joint Council for Industry and Commerce (AHK UAE), German-Saudi Arabian Liaison Office for Economic Affairs (AHK Saudi Arabia), Eurochambres, Federation of GCC Chambers (FGCCC), European Union, (April 2013), σ 10.
<http://www.eu-gccinvest.eu/file/EU%20GCC%20Invest%20Report%202013.pdf> (accessed August 23, 2013).

Αναφορικά με την ευρωπαϊκή συμμετοχή, το ευρωπαϊκό μερίδιο στην αύξηση των εισροών ΑΞΕ στο ΣΣΚ είναι δύσκολο να εκτιμηθεί λόγω της έλλειψης πληροφοριών. Εκτιμάται ότι από το 2006 οι άμεσες ξένες επενδύσεις στο ΣΣΚ που προήλθαν από το εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανήλθαν σε ετήσιο μέσο όρο € 4.500.000.000. Σε σύγκριση με το παγκόσμιο μερίδιο των ΑΞΕ στο ΣΣΚ, το ποσοστό της Ευρώπης (σύμφωνα με τα στοιχεία που είναι διαθέσιμα τα τελευταία έτη) φαίνεται να είναι περίπου το ίδιο, αν και, όπως διαφαίνεται από το παρακάτω Διάγραμμα, το αρχικά μικρό χάσμα διευρύνεται.⁹⁶

⁹⁶ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π.

Διάγραμμα 11

GCC FDI Stocks Comparison



Source: Own Calculations based on Eurostat (2012), UNCTAD (2012).

Πηγή: Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler. "EU GCC Invest Report 2013." Project Name: 'Promotion of Mutual investment opportunities and creation of a virtual European structure in the GCC', German Emirati Joint Council for Industry and Commerce (AHK UAE), German-Saudi Arabian Liaison Office for Economic Affairs (AHK Saudi Arabia), Eurochambres, Federation of GCC Chambers (FGCCC), European Union, (April 2013), σ 10.

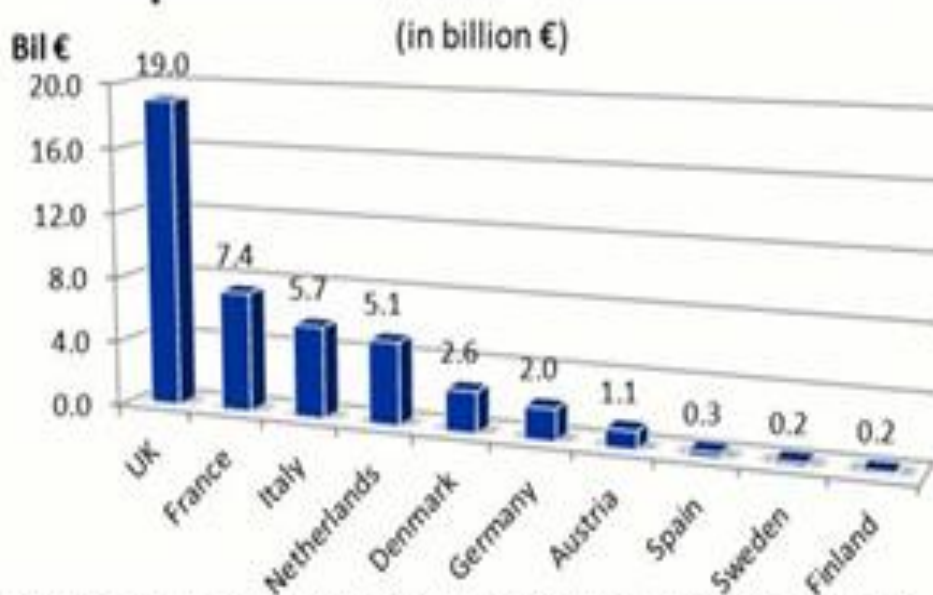
<http://www.eu-gccinvest.eu/file/EU%20GCC%20Invest%20Report%202013.pdf> (accessed August 23, 2013).

Η μεγαλύτερη μεμονωμένη χώρα της ΕΕ που έχει επενδύσει στο ΣΣΚ είναι, με μεγάλη διαφορά, βάσει των διαθέσιμων μέχρι στιγμής δεδομένων, το Ηνωμένο Βασίλειο, ακολουθούμενο από τη Γαλλία και την Ιταλία. Μαζί, αντιπροσωπεύουν πάνω από το 60% του συνόλου των επενδύσεων της ΕΕ στην περιοχή, αξίας 51 δισ. € το 2010, που αποτελεί το 1,2% όλων των εξω-ευρωπαϊκών επενδύσεων.⁹⁷

⁹⁷ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 11.

Διάγραμμα 12

Top 10 EU FDI Stocks in Gulf States



Source: Ireland, Luxemburg, Malta, Portugal not available, Germany 2009 data. Eurostat (2012).

Πηγή: Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler. "EU GCC Invest Report 2013." Project Name: 'Promotion of Mutual investment opportunities and creation of a virtual European structure in the GCC', German Emirati Joint Council for Industry and Commerce (AHK UAE), German-Saudi Arabian Liaison Office for Economic Affairs (AHK Saudi Arabia), Eurochambres, Federation of GCC Chambers (FGCC), European Union, (April 2013), σ 10.
<http://www.eu-gccinvest.eu/file/EU%20GCC%20Invest%20Report%202013.pdf> (accessed August 23, 2013).

Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που ωθούν τους Ευρωπαίους στην πραγματοποίηση άμεσων ξένων επενδύσεων στο ΣΣΚ είναι κυρίως η θετική οικονομική κατάσταση, οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και μια πολύ θετική μελλοντική προοπτική που ενισχύεται και μέσω των υψηλών κυβερνητικών δαπανών. Η γεωγραφική θέση, οι διαθέσιμες υποδομές και η φορολογική νομοθεσία στο ΣΣΚ αποτελούν μερικούς ακόμα από τους παράγοντες που επηρεάζουν θετικά την πραγματοποίηση επενδύσεων στην περιοχή.⁹⁸

Παρά το γεγονός ότι οι επιχειρηματίες εκτιμούν την σταθερή πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό του ΣΣΚ, το ασταθές κλίμα στις όμορες χώρες θεωρείται βασική αιτία για μη πραγματοποίηση επενδύσεων στο ΣΣΚ. Οι περιορισμοί σχετικά με την κυριότητα, ιδίως η απαίτηση ενός τοπικού εταίρου, έχουν επίσης αρνητική επίδραση στο επενδυτικό κλίμα. Παράλληλα, παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τη διαδικασία λήψης επενδυτικών αποφάσεων αποτελούν το κόστος και η διάρκεια των δικαστικών

⁹⁸ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 37.

διαδικασιών, καθώς και η διαθεσιμότητα του -εξειδικευμένου κυρίως- εργατικού δυναμικού.⁹⁹

Και ενώ η πολιτική κατάσταση στις γειτονικές χώρες είναι ένας παράγοντας που δύσκολα μπορεί να επηρεαστεί από το ΣΣΚ, οι κανονισμοί σχετικά με την απόκτηση ιδιοκτησίας θα μπορούσαν να τροποποιηθούν κατά τρόπο που θα μπορούσε να επηρεάσει θετικά την απόφαση των εταιρειών να επενδύσουν στην εν λόγω περιοχή, διευκολύνοντας και επιταχύνοντας την επενδυτική διαδικασία.

Είναι γεγονός ότι η παρουσία της ΕΕ στην περιοχή είναι περιορισμένη: υφίσταται μόνο μία αντιπροσωπεία της ΕΕ, ενώ δεν έχει δημιουργηθεί κανένα Επιμελητήριο ή Επιχειρηματικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε οποιαδήποτε από τις χώρες της περιοχής, με αποτέλεσμα τα ευρωπαϊκά συμφέροντα να μην προωθούνται επαρκώς. Επιπλέον, ενώ στο παρελθόν οι αγορές του ΣΣΚ προσέφεραν καλές ευκαιρίες εξαγωγών για τις ευρωπαϊκές εταιρείες, οι χώρες του συνασπισμού ψάχνουν τώρα για μακροπρόθεσμες επενδύσεις από ξένες, μη ευρωπαϊκές, εταιρείες, προκειμένου να αναπτύσσουν συνεχώς τις εθνικές τους οικονομίες.¹⁰⁰

Ως εκ τούτου, πρόσφατα, τα Ευρωπαϊκά Εμπορικά Επιμελητήρια (EUROCHAMBRES) ζήτησαν μεγαλύτερη οικονομική συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, ιδίως όσον αφορά στις άμεσες ξένες επενδύσεις.¹⁰¹ Αυτό οδήγησε τα Ευρωπαϊκά Επιμελητήρια να υιοθετήσουν το 2011 το «ΕΕ-ΣΣΚ Invest: ένα σχέδιο με στόχο την τόνωση της πολιτικής συζήτησης αναφορικά με τις ΑΞΕ και τη δημιουργία μιας κοινής εικονικής πλατφόρμας για τις επιχειρήσεις της ΕΕ στην περιοχή» (EU-GCC Invest project).¹⁰² Το εν λόγω Επενδυτικό Πρόγραμμα είναι μέρος της Συμφωνίας Συνεργασίας του 1989, η οποία έχει διαδραματίσει και συνεχίζει να διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην προώθηση ενός φιλικού προς τον επενδυτή περιβάλλοντος στο πλαίσιο του ΣΣΚ, όπως μέσω της «ενίσχυσης της διαδικασίας της οικονομικής ανάπτυξης και της διαφοροποίησης των χωρών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου».

6.3.2 Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις του ΣΣΚ στην ΕΕ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υπερηφανεύεται για το γεγονός ότι είναι ανοιχτή στις διεθνείς άμεσες ξένες επενδύσεις και υποδέχεται ενδιαφερόμενους επενδυτές, προσφέροντάς τους ένα ελκυστικό και αξιόπιστο επενδυτικό περιβάλλον. Από την πλευρά της ΕΕ, έχουν ληφθεί μέτρα για την προώθηση των άμεσων ξένων επενδύσεων σε κράτη-μέλη της.¹⁰³ Παραδείγματα αυτού αποτελούν η επενδυτική πολιτική της ΕΕ, η οποία έχει ως

⁹⁹ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 47.

¹⁰⁰ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σσ. 48 επ.

¹⁰¹ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 6.

¹⁰² EUROCHAMBRES, "EU needs to increase its investment efforts into the Gulf Region." Brussels, 27 March 2012.

http://www.eurochambres.be/DocShare/docs/2/ELEBPDOBDCMKCPPAIOIMLAEWY9LU3LT5CP3M9YYP3PD/EUROCHAMBRES/docs/DLS/12-EU-GCC_27Mar12-2012-00354-01.pdf

¹⁰³ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 11.

στόχο να θεσπίσει κανονιστικά πρότυπα για τα κράτη-μέλη της και να διασφαλίσει τη συμβατότητά τους με τις διεθνείς συνθήκες και τους κανονισμούς, όπως τη Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο Υπηρεσιών (GATS).¹⁰⁴

Το περιβάλλον της ΕΕ, λόγω της ισχυρής πολιτικής του σταθερότητας και της καλής του υποδομής, θεωρείται ιδιαίτερα ελκυστικό από τους επενδυτές του ΣΣΚ και έχει αξιοποιηθεί για την πραγματοποίηση άμεσων ξένων επενδύσεων. Όπως ήταν αναμενόμενο, η ΕΕ θεωρήθηκε πρωτίστως ώριμη αγορά, η οποία μπορεί να μην αποδίδει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, αλλά εξακολουθεί να είναι πολύ ελκυστική για τους επενδυτές του ΣΣΚ, λόγω του σταθερού και πολύ ανεπτυγμένου επιχειρηματικού της περιβάλλοντος, καθώς και της πρόσβασής της σε κορυφαίες τεχνολογίες και υψηλής εξειδίκευσης εργατικό δυναμικό. Ως εκ τούτου, από την πλευρά του ΣΣΚ, η ΕΕ θεωρείται αγορά που προσφέρει σχετικά ασφαλείς επενδυτικές ευκαιρίες, αλλά ταυτόχρονα χαμηλές αποδόσεις.¹⁰⁵

Ωστόσο, παράγοντες, όπως οι ισχύουσες ρυθμίσεις σχετικά με την έκδοση βίζα, η διαφοροποίηση της φορολογικής πολιτικής μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και η μεγάλη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών, θέτουν εμπόδια στη ροή των άμεσων ξένων επενδύσεων από την πλευρά των χωρών του ΣΣΚ.¹⁰⁶

Στην Ευρώπη, οι δημόσιοι και ιδιώτες επενδυτές του ΣΣΚ έχουν αυξηθεί σημαντικά, επενδύοντας σε τομείς, όπως η βαριά βιομηχανία, η αυτοκινητοβιομηχανία, οι τράπεζες, ο τουρισμός, η ακίνητη περιουσία και οι λιμενικές εγκαταστάσεις. Το συνολικό απόθεμα των επενδύσεων του Κόλπου στην Ευρώπη εκτιμάται ότι ξεπερνά τα 400 δισεκατομμύρια δολάρια και αυξάνεται σταθερά. Αυτό βάζει το ΣΣΚ μεταξύ των μεγαλύτερων παικτών στις ευρωπαϊκές αγορές. Μεσοπρόθεσμα, οι κεντρικές τράπεζες στις χώρες του Κόλπου είναι πιθανό να αυξήσουν σημαντικά τις τοποθετήσεις τους σε ευρώ, ιδίως εάν περισσότερα νομίσματα αποσυνδεθούν από το δολάριο, όπως συνέβη πρόσφατα στην περίπτωση του Κουβέιτ. Η ΕΕ και το ΣΣΚ έχουν φτάσει σε ένα βαθμό οικονομικής αλληλεξάρτησης που οι περισσότεροι Ευρωπαίοι ιθύνοντες δεν γνωρίζουν.¹⁰⁷

Η πλειοψηφία των επενδύσεων του ΣΣΚ στην ΕΕ μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες, ήτοι τις ιδιωτικές επενδύσεις, τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου από τα κυρίαρχα επενδυτικά ταμεία και τις στρατηγικές άμεσες ξένες επενδύσεις από οργανισμούς που συνδέονται με το κράτος.¹⁰⁸

Οι ιδιωτικές επενδύσεις σε ακίνητα είναι πιθανό να πραγματοποιούνται είτε για την αγορά μιας δεύτερης ή τρίτης οικίας για ιδιωτική χρήση είτε για τη διαφοροποίηση ενός επενδυτικού χαρτοφυλακίου. Σύμφωνα με την αντίληψη των επενδυτών, η κατοχή/απόκτηση/αγορά ακινήτου σε ένα κράτος μέλος της ΕΕ, μπορεί να επιταχύνει

¹⁰⁴ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 11.

¹⁰⁵ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 28.

¹⁰⁶ Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler, ό.π., σ. 27.

¹⁰⁷ Hertog Steffen, ό.π., σ. 9.

¹⁰⁸ Bossdorf Maximilian, Engels Christian and Weiler Stefan, ό.π., σ. 11.

τη διαδικασία έκδοσης για τη βίζα τους ή μπορεί ακόμη να τους καταστήσει επιλέξιμους για βίζα παραμονής. Αν και η κυριότητα ακινήτου δεν αποτελεί σήμερα κριτήριο για έκδοση/θεώρηση βίζα, η ελπίδα ότι μια χρηματοοικονομική δέσμευση σε ένα κράτος της ΕΕ, όπως η απόκτηση οικίας, μπορεί να διευκολύνει την τρέχουσα διαδικασία θεώρησης δείχνει τη δυσaréσκεια των ισχυόντων κανονισμών θεώρησης βίζα για τους πολίτες του ΣΣΚ. Κυρίως όμως, οι ιδιωτικές επενδύσεις σε ακίνητα θεωρούνται μορφή διαφοροποίησης του τοπικού επενδυτικού χαρτοφυλακίου.

Οι περισσότερες χώρες της ΕΕ έχουν θεσπίσει ελάχιστους ή και καθόλου περιορισμούς, προκειμένου για πραγματοποίηση επενδύσεων σε ακίνητα της χώρας από αλλοδαπούς. Η ωριμότητα αυτή της αγοράς της ΕΕ επιτρέπει τις σχετικά σταθερές επενδύσεις σε ακίνητα, οι οποίες είναι λιγότερο επιρρεπείς στις ακραίες νομισματικές διακυμάνσεις. Παράλληλα, η απόκτηση οικίας σε ένα από τα κράτη-μέλη της ΕΕ προσθέτει το πλεονέκτημα της επένδυσης στο ευρώ ή τη λίρα Αγγλίας, που αποτελούν δύο από τα πιο κοινά αποθεματικά νομίσματα στον κόσμο και μάλιστα δεδομένου ότι, εκτός από το Κουβέιτ, όλα τα νομίσματα του ΣΣΚ είναι είτε επίσημα ή στην πράξη συνδεδεμένα με το δολάριο ΗΠΑ.¹⁰⁹

Η πλειονότητα των υπολοίπων επενδύσεων στην ΕΕ μπορεί να αποδοθεί είτε στις επενδύσεις χαρτοφυλακίου σε ευρωπαϊκά ομόλογα, μετοχές και άλλα χρηματοοικονομικά προϊόντα,¹¹⁰ είτε στις στρατηγικές επενδύσεις που πραγματοποιούνται μέσω των οχημάτων δημοσίων επενδύσεων του ΣΣΚ για στρατηγικούς σκοπούς. Ως εκ τούτου, καθοδηγούνται λιγότερο από τα συμφέροντα των εταιριών και της κερδοφορίας και επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στις πολιτικές της κυβέρνησης για την προώθηση της βιομηχανικής ανάπτυξης, της ασφάλειας και της αξιοποίησης της ευρωπαϊκής τεχνολογίας.¹¹¹

¹⁰⁹ Bossdorf Maximilian, Engels Christian and Weiler Stefan, ό.π., σ. 12.

¹¹⁰ Bossdorf Maximilian, Engels Christian and Weiler Stefan, ό.π., σ. 13.

¹¹¹ Bossdorf Maximilian, Engels Christian and Weiler Stefan, ό.π., σσ 14 επ.

7 Η επιρροή των γεγονότων της επικαιρότητας στις σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ: Η Αραβική Άνοιξη και η Κρίση της Ευρωζώνης

7.1 Η Αραβική Άνοιξη

Η Αραβική Άνοιξη, το επαναστατικό κύμα των διαδηλώσεων και διαμαρτυριών (βίαιων και μη), εξεγέρσεων και εμφυλίων πολέμων στον αραβικό κόσμο που ξεκίνησε στις 18 Δεκεμβρίου 2010, δεν ήταν δυνατό να μην πλήξει και τις χώρες του Κόλπου. Μέχρι σήμερα, οι κυβερνώντες έχουν ανατραπεί από την εξουσία στην Τυνησία, την Αίγυπτο, τη Λιβύη και την Υεμένη, αστικές εξεγέρσεις έχουν ξεσπάσει στο Μπαχρέιν και τη Συρία, μεγάλες διαδηλώσεις έχουν πραγματοποιηθεί στην Αλγερία, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Κουβέιτ, το Μαρόκο και το Σουδάν και μικρότερης έκτασης διαδηλώσεις σημειώθηκαν στη Μαυριτανία, το Ομάν, τη Σαουδική Αραβία, το Τζιμπουτί και τη Δυτική Σαχάρα.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τις χώρες του ΣΣΚ, οι οποίες βιώνουν τις λαϊκές αναταραχές από το πρώτο μισό του 2011, οι διαδηλώσεις συνεχίζονται στη Σαουδική Αραβία, ενώ το Μπαχρέιν και το Κουβέιτ εφαρμόζουν κυβερνητικές αλλαγές σε απάντηση στις διαμαρτυρίες.¹¹² Ωστόσο, εκτός από το Μπαχρέιν, όπου η πολιτική εξέγερση είναι υπό εξέλιξη, οι μοναρχίες του Κόλπου δεν έχουν απειληθεί από ακραίες αναταραχές. Μάλιστα, μερικές χώρες του ΣΣΚ, όπως το Κουβέιτ, έχουν σχετικά ανοιχτά συστήματα. Πράγματι, το Κουβέιτ, το οποίο εξουσιαζόταν από την οικογένεια Sabah από το 1752 μέχρι την πρόσφατη παραίτηση του πρωθυπουργού Μοχάμεντ Νάσερ Αλ-Αhmed Al-Sabah και του υπουργικού συμβουλίου ως αποτέλεσμα της λαϊκής αναταραχής, είναι η πιο δημοκρατική χώρα στην περιοχή, καθώς το κοινοβούλιό της έχει σημαντικές αρμοδιότητες με δυνατότητα να εξετάζει και να ελέγχει τη λειτουργία της κυβέρνησης. Τα πολιτικά κόμματα έχουν επίσημα απαγορευθεί, αλλά, στην πράξη, οι πολιτικές ομάδες υπάρχουν.

Η Σαουδική Αραβία δεν έχει βιώσει επίσης σοβαρές αναταραχές, παρά το απόλυτα αυταρχικό πολιτικό της σύστημα. Υπήρξε μια σημαντική αναταραχή στην Ανατολική Επαρχία, όπου κατοικεί η πλειοψηφία της μειονότητας των Σιτών και κείται το μεγαλύτερο μέρος των αποθεμάτων της σε πετρέλαιο. Περισσότερα από 150 άτομα συνελήφθησαν, ενώ και οι αρχές στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα έχουν συλλάβει έναν μεγάλο αριθμό ακτιβιστών που έχουν στραφεί κατά του καθεστώτος.¹¹³

Καταλύτες για τις εξεγέρσεις σε όλη τη Βόρεια Αφρική και τις χώρες του Περσικού Κόλπου έχουν αποτελέσει η συγκέντρωση του πλούτου στα χέρια των δικτατόρων που βρίσκονται στην εξουσία για δεκαετίες, η ανεπαρκής διαφάνεια στην αναδιανομή του

¹¹² Wikipedia, Arab Spring. http://en.wikipedia.org/wiki/Arab_Spring (accessed September 1, 2013).

¹¹³ Taylor, Claire. "The Arab Uprisings." *UK House of Commons Library Research Papers*, House of Commons Library, London, United Kingdom, Vol. 11, no.73 (15 November 2011).

πλούτου, η διαφθορά, η αύξηση των τιμών των τροφίμων και κατ' επέκταση των ποσοστών πείνας και κυρίως η άρνηση των νέων να αποδεχθούν το status quo. Συνολικά, μπορούμε να πούμε ότι εμφανίζονται μεγάλες προκλήσεις στον ορίζοντα για τις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, παρά τη σε μεγάλο βαθμό θετική οικονομική τους θέση. Η ανεργία των νέων παραμένει βασική πρόκληση για το ΣΣΚ, που σήμερα ανέρχεται στο 23%. Χώρες, όπως το Κουβέιτ και η Σαουδική Αραβία, υποστηρίζουν έναν πολύ μεγάλο δημόσιο τομέα, ο οποίος επιβαρύνει το δημοσιονομικό ισοζύγιο, ακόμη και αν οι τιμές του πετρελαίου παραμείνουν στα σημερινά επίπεδα. Εκτιμάται ότι η Αραβική Άνοιξη θα συνεχίσει να έχει αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή για τα επόμενα πέντε χρόνια. Ωστόσο, η εμπιστοσύνη των επενδυτών προς το ΣΣΚ έχει αυξηθεί μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση σε μια εποχή που η υπόλοιπη περιοχή εξακολουθεί να αγωνίζεται με τις επιπτώσεις της Αραβικής Άνοιξης και, ως εκ τούτου, η Σαουδική Αραβία, το Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αναμένουν την ισχυρότερη ανάπτυξη το 2013.¹¹⁴

Οι μοναρχίες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου αντιμετωπίζουν την πρόκληση της συμφιλίωσης της συντηρητικής εγχώριας ατζέντας τους με την πολιτική δυναμική που βιώνει η περιοχή. Μετά το αρχικό σοκ της πτώσης του Μπεν Αλί και του Μουμπάρακ, οι χώρες του Κόλπου φαίνεται να έχουν αποδεχθεί ότι η πολιτική αλλαγή στη Βόρεια Αφρική είναι αναπόφευκτη. Ωστόσο, εντός της εγχώριας σφαίρας τους, οι χώρες του ΣΣΚ επιδιώκουν να διατηρήσουν το status quo με κάθε κόστος και με κάθε μέσο. Παρ' όλα αυτά, αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα με τις χώρες που βιώνουν το μετασχηματισμό, όπως υψηλή ανεργία των νέων, έλλειψη ευκαιριών για επαγγελματική και πολιτική συμμετοχή, καθώς και προβλήματα που απορρέουν από τη διαφθορά και τον νεποτισμό. Χωρίς ουσιαστικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, ενδέχεται να απειληθούν τα πολιτικά τους συστήματα, παρά τα αυξημένα έσοδα από τον τομέα της ενέργειας.

Η πρακτική που ακολουθούν οι χώρες του ΣΣΚ ως απάντηση στις επιπτώσεις και τις ανατροπές που επιφέρει η Αραβική Άνοιξη και προκειμένου για τη διατήρηση της σταθερότητας στο εσωτερικό τους, είναι η εξαγορά των πολιτικών αιτημάτων με οικονομικά οφέλη.

Το Κουβέιτ ενέκρινε πρόσφατα έναν προϋπολογισμό ύψους 70 δισ. δολαρίων σε δαπάνες, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων προορίζεται για τις επιδοτήσεις στα καύσιμα και τις μισθολογικές αυξήσεις των δημοσίων υπαλλήλων. Τον Ιανουάριο, η κυβέρνηση του Κουβέιτ ανακοίνωσε τη διανομή τεσσάρων δισεκατομμυρίων δολαρίων σε μετρητά, ή 3,650 δολάρια ανά πολίτη, καθώς και ένα πρόγραμμα δωρεάν διανομής τροφίμων μέχρι το Μάρτιο του 2011. Το Μπαχρέιν επίσης έδωσε μετρητά σε οικογένειες. Παράλληλα, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ακολουθώντας το πρότυπο του Κόλπου για τις δαπάνες για την αποτροπή των ταραχών, ανακοίνωσε

¹¹⁴ Shahadeh, Naël. "Economic Costs, the Arab Spring and the GCC." International Relations and Security Network (ISN/ETH Zurich), 13 June 2012. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=143694> (accessed September 1, 2013).

περαιτέρω πρόσθετες δαπάνες ύψους 1,6 δισ. δολαρίων, για να βελτιωθεί η παροχή νερού και ρεύματος στα εξαθλιωμένα βόρεια εμιράτα.

Η Σαουδική Αραβία δαπάνησε επιπλέον 130 δισ. δολάρια, με την αύξηση του προϋπολογισμού της να ανέρχεται στο 40%, προκειμένου να αυξήσει τους μισθούς, να επενδύσει στον τομέα της στέγασης και να χρηματοδοτήσει θρησκευτικές οργανώσεις, αλλά και γειτονικές χώρες, στην προσπάθειά της να συμβάλει στην απόσβεση των πολιτικών αναταραχών. Το βασίλειο έχει δεσμευτεί να χορηγήσει ανά 10 δισ. δολάρια προς το Μπαχρέιν και το Ομάν για να συμβάλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας, ενώ ταυτόχρονα προσέφερε 4 δισ. δολάρια σε δάνεια με ευνοϊκούς όρους στην Αίγυπτο.

Ανησυχία εκφράζεται σε ευρωπαϊκό, αλλά και σε ευρύτερο διεθνές επίπεδο για τη βιωσιμότητα και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις του μοντέλου των αυξημένων δαπανών για τις οικονομίες των χωρών αυτών. Η Σαουδική Αραβία, ενώ ήταν ανέκαθεν η άγκυρα του ΟΠΕΚ, καταφέρνοντας να αντισταθεί στις πιέσεις από το Ιράν και τη Βενεζουέλα για μείωση των ποσοτήτων παραγωγής και διατήρηση των τιμών όσο το δυνατόν ψηλότερα, χρησιμοποιώντας την πλεονάζουσα παραγωγική της ικανότητα για διατήρηση της σταθερότητας των τιμών του πετρελαίου, θα χρειαστεί να τις αυξήσει, προκειμένου να διατηρήσει τις αυξήσεις των δαπανών που έχει ανακοινώσει. Ως εκ τούτου, η Ευρώπη, βλέποντας την τιμή του πετρελαίου στη Σαουδική Αραβία να αυξάνεται από τα 68 δολάρια το 2010 στα 88 το 2011 για την κάλυψη των δαπανών ενώ μόλις πριν από δέκα χρόνια, η τιμή του πετρελαίου κυμαινόταν μεταξύ 20 έως 25 δολάρια το βαρέλι, εκφράζει την ανησυχία ότι η τιμή του πετρελαίου αναμένεται να φτάσει στα 110 δολάρια το 2015.¹¹⁵ Έτσι, ενώ η αύξηση των δαπανών μπορεί να αποσοβήσει τις αναταραχές, υπάρχει ο κίνδυνος ότι η μείωση αυτή στο μέλλον θα μπορούσε να έχει το αντίθετο αποτέλεσμα. Τα κράτη με μικρότερα αποθέματα είναι πιθανό να βρεθούν κάτω από ακόμη μεγαλύτερη πίεση στους προϋπολογισμούς τους, ειδικά το Ομάν και το Μπαχρέιν.

Η δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας στο δημόσιο και η αύξηση των μισθών του δημοσίου τομέα, στο πλαίσιο της πρακτικής εξαγοράς των πολιτικών αιτημάτων από τις χώρες του ΣΣΚ, θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα οι πολίτες του Κόλπου να αντιταχθούν στη διαφοροποίηση των οικονομιών του Κόλπου και στη δημιουργία ενός πιο δυναμικού ιδιωτικού τομέα. Εφόσον σε αυτά τα προβλήματα προστεθούν οι δημογραφικές αλλαγές που πλημμυρίζουν την αγορά εργασίας με νέους και η τιμή του πετρελαίου που προς το παρόν κινείται προς τα κάτω με τα ποσοστά εξαγωγών να παραμένουν σταθερά ακόμα και μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, όπως έδειξε το Διάγραμμα 1 στο Κεφάλαιο 6.1, φαίνεται πιθανό ότι τα προγράμματα δαπανών του Κόλπου μπορούν μεσοπρόθεσμα να προκαλέσουν σοβαρά προβλήματα στο εσωτερικό του ΣΣΚ που είναι αδύνατο να μην έχουν αντίκτυπο και στις οικονομικές σχέσεις με την ΕΕ.¹¹⁶

¹¹⁵ Taylor Claire, ό.π., σ. 12.

¹¹⁶ Taylor Claire, ό.π., σ. 14.

Είναι γεγονός ότι υπάρχει ανάγκη για περισσότερη επιχειρηματικότητα και κινητροδότηση του ιδιωτικού τομέα, αν τα κράτη του Κόλπου θέλουν η μελλοντική γενιά να αποτελέσει ενεργό μέρος της διαδικασίας ανάπτυξης. Αυτό αποτελεί κάτι περισσότερο από αναγκαιότητα, αν το κράτος θέλει να είναι σε θέση να απορροφηθεί το νέο εργατικό δυναμικό που προστίθεται κάθε χρόνο στην αγορά εργασίας. Ο δημόσιος τομέας δεν μπορεί να παραμείνει πλέον η προτιμώμενη επιλογή. Αυτό επισημαίνει επίσης την πρόσθετη ανάγκη για τη συνέχιση της οικονομικής διαφοροποίησης, ώστε να μειωθεί η εξάρτηση από τα έσοδα του πετρελαίου. Η αύξηση των υποχρεώσεων θα θέσει αναμφίβολα πιέσεις στα δημόσια οικονομικά που θα αποφορτίζονταν αν οι εισπράξεις από το πετρέλαιο χρηματοδοτούσαν ένα μεγαλύτερο ποσοστό δημοσίων δαπανών από ό,τι πριν από την Αραβική άνοιξη. Μόνο οι προσπάθειες οικονομικής διαφοροποίησης μπορούν να μειώσουν την ευπάθεια στις διακυμάνσεις των τιμών του πετρελαίου και να βοηθήσουν στη σταθεροποίηση των ποσοστών πληθωρισμού σε όλο το ΣΣΚ. Οι πρόσφατες εξελίξεις θα μπορούσαν, μακροπρόθεσμα, να συμβάλουν στην ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας που μέχρι στιγμής έχει αποκλειστεί από τα αυταρχικά καθεστώτα για λόγους εσωτερικής πολιτικής. Επιπλέον, οι εταιρείες των χωρών του ΣΣΚ, όπως και οι μεγάλοι επενδυτές στην περιοχή, έχουν συμφέρον σε ένα σταθερό περιβάλλον με διαφανές νομικό σύστημα. Αυτοί θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως φορείς της κοινωνικο-οικονομικής σταθεροποίησης και της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης. Εν κατακλείδι, οι θεσμικές αλλαγές σε ολόκληρο το ΣΣΚ, και όχι οι οικονομικές πολιτικές, θα αποτελέσουν την πραγματική πηγή κοινωνικού κατευνασμού.¹¹⁷

Στο μεταξύ, τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης κατέδειξαν την μικρή επιρροή που διαθέτει η ΕΕ στην περιοχή του Κόλπου και την έλλειψη των μέσων στον τομέα της συνεργασίας ως προς την εξωτερική πολιτική. Η Αραβική Άνοιξη έχει εν μέρει τροποποιήσει τη λίστα των προτεραιοτήτων της ΕΕ και του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, και, ως εκ τούτου, παρεμβαίνει στην κοινή συνεργασία τους. Ο αυξανόμενος δυναμικός ρόλος των χωρών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, και ειδικότερα της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ, σε σχέση με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στον αραβικό κόσμο από το 2011, καθώς και η αντίδρασή τους απέναντι στο μετασχηματισμό που λαμβάνει χώρα με τους τρόπους που αναφέρθηκε ανωτέρω, αύξησε την ανάγκη για μια πιο συγκροτημένη και στρατηγική ευρωπαϊκή εμπλοκή με την περιοχή αυτή. Το γεγονός ότι η ΕΕ δεν έχει συμπεριλάβει το ΣΣΚ στις πρωτοβουλίες της που στοχεύουν στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή λέει πολλά για τη μυωπία της ΕΕ σε σχέση με το ΣΣΚ. Ο κίνδυνος είναι ότι οι νέες πολιτικές και κοινωνικο-οικονομικές περιφερειακές εξελίξεις θα αραιώσουν περαιτέρω την ευρωπαϊκή παρουσία και επιρροή στην περιοχή του Κόλπου.¹¹⁸

Η Ευρώπη δεν είχε ποτέ μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη MENA και η Αραβική Άνοιξη δεν έχει αλλάξει σημαντικά τους υπολογισμούς πίσω από τον υφιστάμενο

¹¹⁷ Shahadeh Naël, *ό.π.*, σ. 9.

¹¹⁸ Colombo Silvia, Camilla Committeri, *ό.π.*, σ. 5.

πολιτικό κατακερματισμό.¹¹⁹ Από την ΕΕ εκλείπει μια συντονισμένη, μακροπρόθεσμη στρατηγική για τη στήριξη των δημοκρατικών φιλοδοξιών των μεσογειακών λαών που τέθηκαν κατά την Αραβική Άνοιξη. Αμέσως μετά την εξέγερση που ξέσπασε τον Ιανουάριο του 2011, η ΕΕ επανεξέτασε την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (European Neighbourhood Policy, ΕΠΓ), το κύριο όχημα της πολιτικής της ΕΕ για τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, σε διμερές επίπεδο, ανάλογα με το στάδιο των πολιτικών μεταβάσεων, με ορισμένες χώρες να κινούνται διστακτικά προς τη δημοκρατία και άλλες να παραμένουν κολλημένες σε διάφορες μορφές αυταρχικής ρύθμισης.

Για την ΕΕ, όπως αναφέρθηκε και στο Κεφάλαιο 2.1., η πιο άμεση πρόκληση είναι να αρχίσει να εφαρμόζει τη νέα της ΕΠΓ που υποστηρίζει την αλλαγή στον αραβικό κόσμο. Οι χώρες μετασχηματισμού χρειάζονται ευρωπαϊκή στήριξη για την εκ νέου διαμόρφωση των διοικητικών τους ικανοτήτων και την κυριαρχία τους στους τομείς δικαίου. Οι παραδοχές, στις οποίες βασίζεται η Πολιτική Γειτονίας, ήτοι η ήπια ισχύς της Ευρώπης και η θεωρία του εκσυγχρονισμού, η οποία θεωρεί την πολιτική φιλελευθεροποίηση ως αναγκαία προϋπόθεση για την οικονομική πρόοδο, θα πρέπει να αμφισβητηθούν και να επαναρρυθμιστούν, σύμφωνα με την περιφερειακή αναμόρφωση. Αν η Ευρώπη θέλει να διαδραματίσει σημαντικότερο ρόλο στις μεταβάσεις των χωρών αυτών και κατ' επέκταση να ενισχύσει και τη συνεργασία της με τις χώρες του ΣΣΚ, οι οποίες βιώνουν το ίδιο πλαίσιο αλλαγών με τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο, θα πρέπει να μελετήσει και να κατανοήσει τα τοπικά μοντέλα και τις αντιλήψεις περί δημοκρατίας, να προτείνει εναλλακτικούς τρόπους για να υποστηρίξει τη μετάβασή τους και να ανταποκριθεί γρηγορότερα στις απαιτήσεις της τοπικής κοινωνίας των πολιτών και τις πρωτοβουλίες αναφορικά με τις πολιτικές στήριξης της μετάβασης στη δημοκρατία.

Όσον αφορά τις ευρύτερες γεωπολιτικές επιπτώσεις της Αραβικής Άνοιξης, μια γενική επανεξέταση της κοινοτικής πολιτικής στο Μεσανατολικό κρίνεται απαραίτητη. Αυτή περιλαμβάνει την ενίσχυση των ευρωπαϊκών σχέσεων με τον Αραβικό Σύνδεσμο, καθώς και την ενθάρρυνση των χωρών μετασχηματισμού να διεξάγουν μια συνεργατική εξωτερική πολιτική, για παράδειγμα αναφορικά με την επίλυση των εσωτερικών-αραβικών διαφορών, τη σύγκρουση Ισραήλ-Παλαιστίνης, καθώς και την περιφερειακή οικονομική συνεργασία.¹²⁰

7.2 Η κρίση στην Ευρωζώνη

Παρά τη θεσμική παράλυση που αντιμετωπίζει η ΕΕ, τα προβλήματα υποκεφαλαιοποίησης και έλλειψης ρευστότητας των τραπεζών της Ευρωζώνης, καθώς και της αργής ανάπτυξης και προβλημάτων δημοσίου χρέους των κρατών μελών από τα τέλη του 2009, οι οικονομικές σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ έχουν ανθίσει κατά την

¹¹⁹ Santini, Ruth Hanau, ό.π., σ. 120.

¹²⁰ Bauer, Michael, Chistian Hanelt & Christian Koch. "The EU-GCC Partnership: Security and Policy Challenges." Gulf Research Center, (2010) σ 10.

τελευταία δεκαετία. Στα πλαίσια των εμπορικών σχέσεων, οι εμπορικές ροές μεταξύ των δύο περιοχών, αντιστεκόμενες στην οικονομική κρίση, συνεχίζουν να αυξάνονται σε ετήσια βάση από το 2009, όπως δείχνουν το Διάγραμμα 1 και ο Πίνακας 1 στο Κεφάλαιο 6.1. Αν οι εισροές των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) και τα αποθέματα έχουν μειωθεί ελαφρά λόγω της οικονομικής και χρηματοοικονομικής αναταραχής, εξακολουθούν να είναι σημαντικά κατά τη διάρκεια της επίμαχης περιόδου, αντιπροσωπεύοντας 128 δισ. και 432 δισ. δολάρια αντίστοιχα.¹²¹ Επίσης, τα κρατικά επενδυτικά ταμεία από την περιοχή του Κόλπου ήταν σημαντικά για την ενίσχυση ορισμένων βιομηχανιών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στην Ευρώπη στον απόηχο της κρίσης του 2008-09.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης, οι χώρες του ΣΣΚ δεν είναι πλέον πρόθυμες να υπογράψουν τη συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών με την ΕΕ. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι διαπραγματεύσεις για τη ΣΕΕ ανεστάλησαν μονομερώς από το ΣΣΚ το Δεκέμβριο του 2008, απόφαση η οποία είναι συνυφασμένη με τον τρόπο με τον οποίο η οικονομική κρίση έχει αλλάξει την ισορροπία δυνάμεων υπέρ του ΣΣΚ. Ενώ η Ευρώπη έχει αποδυναμωθεί σημαντικά από την κρίση, ο Κόλπος έχει αποκτήσει έναν πιο θετικό ρόλο και τώρα είναι σε ισχυρότερη θέση να διαπραγματευτεί καλύτερους όρους στις σχέσεις του με την Ευρώπη, ενώ, λόγω του αναδυόμενου ενδιαφέροντος για τις ασιατικές αγορές, με την Ασία να αποτελεί πλέον την πραγματική αγορά για το ΣΣΚ, η ΣΕΕ δεν είναι πλέον τόσο σημαντική όσο ήταν πριν από 10 χρόνια, ειδικά από τη σκοπιά του ΣΣΚ.¹²² Την ίδια στιγμή, οι Βρυξέλλες πρέπει να επανεκτιμήσουν τη λογική των σχέσεων της ΕΕ με το ΣΣΚ. Ο Κόλπος, αφού θεωρείτο ανέκαθεν ως βασικός πάροχος ενέργειας και αγοράς αγαθών της ΕΕ, έχει αναδειχθεί ως πολύτιμη πηγή επενδυτικών κεφαλαίων για τις ευρωπαϊκές τράπεζες και τα ιδρύματα σε μια εποχή που η Ευρώπη έχει πρόβλημα αυτοχρηματοδότησης. Οι αλλαγές στην παγκόσμια πολιτική οικονομία έχουν αυξήσει, επίσης, την επιθυμία της ΕΕ για μια συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών με το ΣΣΚ. Δεδομένου ότι η ισορροπία της οικονομικής ισχύος μετατοπίζεται ολοένα και περισσότερο προς την Ασία, η περιοχή του Κόλπου φαίνεται να βρίσκεται σε εξαιρετικά καλή θέση για να λειτουργήσει ως γέφυρα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές και τις ασιατικές αγορές.¹²³

Παράλληλα, η δημιουργία ενιαίου νομίσματος, το πιο φιλόδοξο οικονομικό σχέδιο του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου αναφορικά με την ολοκλήρωση, φαίνεται απίθανο να προχωρήσει στο άμεσο μέλλον. Αρχικά προγραμματισμένη για το 2010, διαμορφωμένη μετά την Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση, η νομισματική ένωση του ΣΣΚ τώρα αναβάλλεται επ' αόριστον, αν και, εφόσον εγκαθιδρυθεί, αναμένεται να

¹²¹ Centre for European Policy Studies (CEPS). "Enhancing Understanding and Cooperation in EU-GCC Relations." <http://www.ceps.eu/project/sharaka-enhancing-understanding-and-cooperation-eu-gcc-relations> (accessed October 8, 2013).

¹²² Haroon, Azmat, "Arab Spring enhanced EU-GCC ties." Peninsula, 30th April 2013, <http://thepeninsulaqatar.com/gatar/235021-arab-spring-enhanced-eu-gcc-ties.html> (accessed September 1, 2013).

¹²³ CEPS, "Enhancing Understanding and Cooperation in EU-GCC Relations." <http://www.ceps.eu/project/sharaka-enhancing-understanding-and-cooperation-eu-gcc-relations> (accessed October 8, 2013).

μειώσει το κόστος των συναλλαγών του ξένου συναλλάγματος και να αυξήσει τη διαφάνεια των τιμών, τον ανταγωνισμό και το εμπόριο. Η εμπειρία της Ευρωζώνης, όπου το ενιαίο νομισματικό σύστημα έχει αποδειχθεί βαθιά προβληματικό, λειτουργεί προειδοποιητικά για τη νομισματική ένωση που σχεδιάζεται από το ΣΣΚ. Οι ελλείψεις και τα προβλήματα του ευρώ δείχνουν ότι ένα ενιαίο νόμισμα δεν μπορεί να είναι βιώσιμο, εάν οι χώρες δεν παραχωρήσουν ένα μεγάλο μέρος της δημοσιονομικής ανεξαρτησίας τους, και τα κράτη του Κόλπου μπορεί να μην είναι διατεθειμένα να χάσουν τόσο μεγάλο μέρος της κυριαρχίας τους.

Έτσι, με τα θεμέλια του ευρωπαϊκού μοντέλου να έχουν καταστεί τώρα επισφαλή, φαίνεται συνετό για το ΣΣΚ να επιβραδύνει τα σχέδια για εγκαθίδρυση νομισματικής ένωσης, προκειμένου να μάθει από τα λάθη της Ευρώπης. Αυτά τα σχέδια αποτελούν αντικείμενο έμπνευσης από το πλαίσιο που χρησιμοποιείται για την καθιέρωση του ενιαίου νομίσματος στην ευρωζώνη. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει παράσχει ακόμα και τεχνική υποστήριξη στο πλαίσιο των προπαρασκευαστικών εργασιών για το έργο αυτής της περιοχής. Νέο χρονοδιάγραμμα για την εισαγωγή του νέου νομίσματος δεν έχει τεθεί μετά την παρέλευση της αρχικής προθεσμίας του 2010 για την εγκαθίδρυση νομισματικής ένωσης. Ωστόσο, σύμφωνα με πρόσφατες δηλώσεις του Abdel Aluwaisheg, γενικού διευθυντή των διεθνών οικονομικών σχέσεων του ΣΣΚ,¹²⁴ οι τέσσερις κυβερνήσεις του ΣΣΚ που συμμετέχουν στο έργο - η Σαουδική Αραβία, το Κατάρ, το Κουβέιτ και το Μπαχρέιν - μπορεί τώρα να καταστήσουν πιο αυστηρούς τους κανόνες υπό το πρίσμα της κρίσης της ευρωζώνης, αλλά δεν είναι διατεθειμένες να διακόψουν τη διαδικασία.

Από την οπτική του ΣΣΚ, οι οικονομίες του Κόλπου αρχίζουν από μια πιο στέρεα βάση, και κανένα κράτος της περιοχής δεν έχει παρουσιάσει προβλήματα δημοσίου χρέους. Ωστόσο, τα πρόσφατα γεγονότα έχουν δείξει ότι τα κράτη του ΣΣΚ είναι ευαίσθητα σε αλλοίωση των σχεδίων του προϋπολογισμού τους. Η αναταραχή που συνδέεται με την Αραβική Άνοιξη ανάγκασε τη Σαουδική Αραβία και το Μπαχρέιν να παραβιάσουν τους στόχους των δαπανών τους με τη Σαουδική Αραβία να παρουσιάζει αυξήσεις δαπανών αξίας 129 δισ. δολαρίων και το Μπαχρέιν να έχει πραγματοποιήσει δαπάνες ύψους 860 εκατ. δολαρίων για να καλύψει μια αύξηση των μισθών και των συντάξεων, διευρύνοντας το έλλειμά του στα 3,1 δισ. δολάρια. Το έλλειμμα υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ, όριο που καθορίζεται από το σχέδιο για τη νομισματική ένωση του Κόλπου, κατά τα πρότυπα της Ευρωζώνης.¹²⁵ Παράλληλα, η κρίση, η οποία προκάλεσε το πρόβλημα χρέους της Dubai World, την πτώχευση δύο πολύ μεγάλων εταιριών της Σαουδικής Αραβίας και οικονομικά προβλήματα στο Κουβέιτ οδήγησαν σε αύξηση της αποστροφής του κινδύνου και αναθεώρηση των πρακτικών δανεισμού από την πλευρά των τραπεζών. Παρ' όλα αυτά, έχουν γίνει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση των βέλτιστων πρακτικών στον τομέα των χρηματοοικονομικών και της εταιρικής διακυβέρνησης και οι κεντρικές τράπεζες έχουν συμφωνήσει να

¹²⁴ Arnold, Tom. "Europe shows GCC pitfalls on currency." The National, 16 August 2011. <http://www.thenational.ae/business/industry-insights/finance/europe-shows-gcc-pitfalls-on-currency> (accessed August 30, 2013).

¹²⁵ Arnold, Tom, ό.π.

συμμορφωθούν με τα πρότυπα της Βασιλείας II, ιδρύοντας ανεξάρτητες αρχές για τη ρύθμιση της κεφαλαιαγοράς.¹²⁶

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

¹²⁶ Hertog Steffen, ό.π., σ 20.

8 Αξιολόγηση και προοπτικές για ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ-ΣΣΚ

8.1 Προτάσεις για την ενίσχυση της συνεργασίας

Η ενίσχυση της σχέσης ΕΕ-ΣΣΚ πρέπει να αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα για τους δύο οργανισμούς. Η δυναμική αυτής της σχέσης έχει επιπτώσεις σε διάφορους τομείς, όπως την περιφερειακή ασφάλεια, την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των αγορών ενέργειας στον κόσμο.¹²⁷ Είναι προφανές ότι η ΕΕ επιθυμεί να διαδραματίσει έναν πιο ενεργό ρόλο στην περιοχή του Κόλπου. Επιπλέον, τα μέλη του ΣΣΚ έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για την περαιτέρω θεσμική εδραίωση του ΣΣΚ. Με σκοπό την εκ νέου δρομολόγηση των σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ σε νέα, ισχυρότερη βάση, είναι σημαντικό να προσδιοριστούν το πρόβλημα και οι επιπτώσεις του. Ένας τρόπος να ξεπεραστεί η όποια παράλυση στη σχέση ΕΕ-ΣΣΚ θα μπορούσε να είναι η λήψη μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης σε πολυτομεακό επίπεδο σε θέματα τόσο υψηλής όσο και χαμηλής πολιτικής.

Η ΕΕ πρέπει να ξεκινήσει έναν πιο περιεκτικό, ανοιχτό διάλογο με το ΣΣΚ σχετικά με το πώς μπορεί να συμβάλει στην ολοκλήρωση και τη δημοκρατική μετάβαση του συνασπισμού, καθώς αυτή είναι η απαραίτητη βάση για την οικονομική ανάπτυξη στην περιοχή. Προκειμένου για την υλοποίηση αυτού του στόχου, η ΕΕ πρέπει να γνωρίζει τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των χωρών του ΣΣΚ, λαμβάνοντας υπόψη τους εγγενείς περιορισμούς του συνασπισμού. Το ΣΣΚ δεν αποτελεί ενιαίο μπλοκ και η μη συνειδητοποίηση αυτού μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τις σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ. Επιπλέον, προκειμένου να ενισχύσει τον πολιτικό της ρόλο, η ΕΕ θα πρέπει να αυξήσει την επιρροή της στον Κόλπο. Για παράδειγμα, η εκπροσώπηση της ΕΕ στο Ριάντ θα πρέπει να ενισχυθεί με την ίδρυση αντιπροσωπειών και σε άλλες χώρες του Κόλπου. Επιπλέον, είναι σημαντικό να διατηρηθούν η πολιτική μεταρρύθμιση και τα ανθρώπινα δικαιώματα ψηλά στην ημερήσια διάταξη, συμβάλλοντας στις υφιστάμενες διαδικασίες μεταρρύθμισης.

Η συνεργασία σε πολιτικό και ανθρωπιστικό επίπεδο θα μπορούσε σαφώς να επωφεληθεί από οποιαδήποτε πρόοδο σημείωνε η απομάκρυνση των εμποδίων για τη σύναψη της ΣΕΕ. Όπως έχει ήδη τονιστεί, από πολλές απόψεις, οι χώρες του Κόλπου έχουν την τάση να θεωρούν τη ΣΕΕ ως λυδία λίθο της σοβαρότητας της ΕΕ για την ανάπτυξη ισχυρότερων δεσμών μεταξύ των δύο μπλοκ. Είναι προφανές ότι η ΣΕΕ θα αποτελέσει σημαντικό βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, καθώς θα επιφέρει την απελευθέρωση πόρων, τον εξορθολογισμό των οικονομικών σχέσεων, την παροχή νέων κινήτρων για τη διαφοροποίηση των οικονομιών του ΣΣΚ, ενώ θα επιτρέψει τους πολιτικούς δεσμούς να διευρυνθούν και να ενισχυθούν σε ένα νέο επίπεδο

¹²⁷ Bauer, Michael, Chistian Hanelt & Christian Koch, ό.π., σ. 10.

δέσμευσης. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, θα πρέπει να διαλυθεί η μεγάλη δυσπιστία προς τις προθέσεις της ΕΕ και πρέπει να καταβληθούν σημαντικές προσπάθειες και από τα δύο μέρη για να προετοιμάσουν το έδαφος για ένα τέτοιο επίτευγμα. Έχοντας κατά νου τα ανωτέρω, μπορεί να μην είναι η σωστή χρονική στιγμή για επανεκκίνηση των διαπραγματεύσεων για τη ΣΕΕ, λόγω των δυσκολιών που η ΕΕ αντιμετωπίζει σήμερα. Υπό αυτό το πρίσμα, η υπερβολική έμφαση (και προσδοκίες) στη σύναψη της ΣΕΕ δεν αποτελεί καλή ιδέα. Οι σχέσεις θα πρέπει να υπερβούν την ΣΕΕ και δεν πρέπει να είναι υπερβολικά εξαρτημένες από εκείνη, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η σύναψή της δεν θα μπορούσε να έχει θετικές επιπτώσεις στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και συνεργασίας. Παράλληλα, η ΣΕΕ ΕΕ-ΣΣΚ θα πρέπει να ενσωματωθεί στις ευρωμεσογειακές συμφωνίες. Αυτό θα συμβάλλει στην προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης στη Μέση Ανατολή και θα αποτρέψει τον κατακερματισμό των οικονομικών συναλλαγών εντός της περιοχής.

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις του Κόλπου στην Ευρώπη θα πρέπει να ενθαρρυνθούν, ενώ η ΕΕ και τα εμπορικά επιμελητήρια μπορούν να προσφέρουν τεχνική βοήθεια στις επιχειρηματικές ενώσεις του ΣΣΚ, προκειμένου για την αύξηση των ανταλλαγών. Η ΕΕ πρέπει να εντείνει την προσφορά τεχνικής βοήθειας προς την Γραμματεία του ΣΣΚ, το οποίο πρέπει επειγόντως να αναπτύξει τις τεχνικές του ικανότητες, και η Ευρώπη είναι η προφανής εταίρος σε αυτή τη διαδικασία. Η τεχνική βοήθεια μπορεί να συμβάλει σε μια πιο ουσιαστική ολοκλήρωση του ΣΣΚ. Η πρόοδος της τελωνειακής ένωσης του ΣΣΚ, η πρόσφατα ανακοινωθείσα κοινή αγορά, καθώς και η νομισματική ένωση θα είναι δύσκολο να επιτευχθούν χωρίς εξωτερική βοήθεια σε τεχνικά θέματα.

Ο ενεργειακός διάλογος ΕΕ-ΣΣΚ θα πρέπει να εμβαθυνθεί περαιτέρω. Υπάρχουν πολλά δυνητικά σημαντικά θέματα συνεργασίας, τα οποία ακόμη δεν έχουν ανοιχτεί, συμπεριλαμβανομένων των μηχανισμών καθορισμού των τιμών του πετρελαίου, της επιλογής των κοινά διαχειριζόμενων αποθεμάτων, καθώς και των αγωγών του Περσικού Κόλπου και της Ευρώπης. Η πρωτοβουλία για ένα τεχνικό κέντρο αρμόδιο για ενεργειακά ζητήματα στις χώρες του ΣΣΚ πρέπει να επιδιωχθεί δυναμικά, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να μελετηθεί η προοπτική δημιουργίας ενός κοινού συμβουλίου για την προώθηση των κοινών ενεργειακών έργων. Με την αυξανόμενη εξάρτηση της Ευρώπης από τη ρωσική ενέργεια, η οικοδόμηση μακροχρόνιων σχέσεων σε αυτούς τους τομείς θα πρέπει να αποτελέσει στρατηγική προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Προκειμένου για την αμοιβαία ενίσχυση των επενδύσεων, συνιστάται στους φορείς χάραξης πολιτικής της ΕΕ να επαναπροσδιορίσουν την πολιτική για τη διαδικασία έκδοσης βίζα, ιδίως για τους επιχειρηματίες, τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών, να δώσουν έμφαση στην πολιτική και οικονομική σταθερότητα της Ένωσης, καθώς και να επαναξιολογήσουν τους μηχανισμούς προώθησης των επενδύσεων με τη δημοσιοποίηση σαφών νομικών και διοικητικών κατευθυντήριων γραμμών, ιδίως σχετικά με τις διάφορες φορολογικές ρυθμίσεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Οι αρμόδιοι φορείς του ΣΣΚ, από την άλλη, πρέπει να επαναπροσδιορίσουν νομικά ζητήματα που άπτονται ιδιαίτερα της διάρκειας της

δικαστικής διαδικασίας και των υψηλών δικαστικών δαπανών και να επανεξετάσουν τις δυνατότητες πρόσβασης σε εξειδικευμένο προσωπικό.

Ένας άλλος τρόπος για την προώθηση των σχέσεων ΕΕ-ΣΣΚ θα μπορούσε να είναι η συμμετοχή των νεότερων γενεών και από τις δύο πλευρές μέσω της ενίσχυσης της εκπαιδευτικής συνεργασίας και των ανταλλαγών σε όλα τα επίπεδα. Σε αυτό το πλαίσιο, υπάρχει ανάγκη να διερευνηθούν τα αίτια του χαμηλού ποσοστού συμμετοχής των φοιτητών και διδασκόντων του ΣΣΚ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της ΕΕ. Η συνεργασία στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής και αυτό αποτελεί μία από τις κύριες αδυναμίες στην προσπάθεια για την προώθηση εκπαιδευτικών ανταλλαγών, την αύξηση της κινητικότητας και την αμοιβαία ανταλλαγή της επιστημονικής γνώσης, ακόμη και τη διευκόλυνση της μεγαλύτερης σύγκλισης στα επίπεδα διαμόρφωσης και λήψης πολιτικών αποφάσεων. Παράλληλα, θα μπορούσε να τονωθεί η ανάπτυξη προγραμμάτων ευρωπαϊκών σπουδών στις χώρες του Κόλπου, καθώς και των σπουδών του Κόλπου στην Ευρώπη σε ακαδημαϊκό επίπεδο, και να προωθηθεί η δημιουργία ευρωπαϊκών πανεπιστημίων σε όλα τα κράτη του Κόλπου.

8.2 Αξιολόγηση-Συμπεράσματα

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, δεν μπορεί να αρνηθεί κανείς ότι η συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ έχει εξελιχθεί από μια αδύναμη οικονομική σχέση σε μία εκτεταμένη διαπεριφερειακή συνεργασία σε διάφορους τομείς για την εξυπηρέτηση των μακροχρόνιων καθιερωμένων συμφερόντων των δύο συνασπισμών. Και οι δύο πλευρές έχουν ισχυρά συμφέροντα να ενδυναμωθούν οι σχέσεις τους για οικονομικούς, πολιτικούς και στρατηγικούς λόγους. Τα συμφέροντα της ΕΕ κείνται στην προώθηση της περιφερειακής σταθερότητας στην περιοχή του Κόλπου και της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής, καθώς και στην εξασφάλιση του ενεργειακού της εφοδιασμού από τις χώρες του Κόλπου, δημιουργώντας ένα πλαίσιο εισαγωγών κυρίως πετρελαίου και των παραγώγων του. Παράλληλα, αποτελώντας τον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο για το ΣΣΚ, η ΕΕ επωφελείται από τη διατήρηση των μεγάλων σε όγκο εμπορικών συναλλαγών της με τις χώρες του Συμβουλίου σε μια περίοδο που ο ανταγωνισμός που προέρχεται από άλλες περιοχές, κυρίως από τις ασιατικές αγορές, πιέζει την ΕΕ να εκτιμήσει την ανάγκη να ενισχυθεί περαιτέρω το εμπόριο με το ΣΣΚ. Αν και η σχέση ΕΕ-ΣΣΚ μπορεί να φαίνεται ασύμμετρη σε ορισμένα σημεία, με την Ευρώπη και τα κράτη μέλη της να συναγωνίζονται με άλλους διεθνείς δρώντες, όπως την Κίνα και την Ινδία, για μια «ξεχωριστή» σχέση με τις χώρες του ΣΣΚ, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές και ενεργειακές τους ανάγκες, στην πραγματικότητα η Ευρώπη παραμένει ένας από τους σημαντικότερους στρατηγικούς εταίρους για την περιοχή του Κόλπου, καθώς και πρότυπο για την εσωτερική εξέλιξη του τελευταίου προς την κατεύθυνση της αυξημένης περιφερειακής ολοκλήρωσης.

Ωστόσο, ο βαθμός ανάπτυξης μιας συνεκτικής σχέσης μεταξύ των δύο συνασπισμών σε διαπεριφερειακό επίπεδο εξακολουθεί να περιορίζεται, καθώς μια σειρά από εμπόδια πρέπει να ξεπεραστούν, προκειμένου να καταστούν οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ πιο ζωντανές και ικανές να ανταποκριθούν στις προκλήσεις σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι σχέσεις ΕΕ-ΣΣΚ κυμαίνονται από τις διαρθρωτικές ανεπάρκειες της μεταξύ τους σχέσης, αλλά και μεμονωμένα της ΕΕ και του ΣΣΚ, ως τις ανισοροπίες που δημιουργούνται από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση και τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης. Πιο συγκεκριμένα, κώλυμα στην περαιτέρω εμβάθυνση της σχέσης των μερών σε διαπεριφερειακό επίπεδο αποτελούν τα αποκλίνοντα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα και η εκάστοτε εξωτερική πολιτική των κρατών μελών και στις δύο πλευρές, οι δομικοί περιορισμοί των δύο οργανισμών, όταν πρόκειται για τις διεθνείς τους σχέσεις, η απουσία ενός «πρωταθλητή» στο εσωτερικό της ΕΕ για τις σχέσεις του ΣΣΚ, καθώς και η φύση και το ύφος της διπλωματίας των ηγετών του Κόλπου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μέχρι στιγμής επικράτηση του διμερισμού στις σχέσεις, έναντι του πολυμερισμού.

Παράλληλα, είναι σαφές ότι, αν και σημαντικό σε όγκο, το εμπόριο μεταξύ του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και της ΕΕ δεν είναι επαρκώς διαφοροποιημένο. Στην πραγματικότητα, τα προϊόντα πετρελαίου και ο μηχανικός εξοπλισμός αποτελούν την πλειοψηφία των εμπορεύσιμων αγαθών. Επιπλέον, αποδεικνύεται ότι η πλήρης οικονομική ολοκλήρωση δεν έχει ακόμη επιτευχθεί μεταξύ των χωρών του ΣΣΚ, κάτι που οφείλεται στις καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς και τη δυσκολία στη διαφοροποίηση των οικονομιών του Κόλπου. Την ίδια στιγμή, υπάρχουν ακόμα πολλά ζητήματα που εμποδίζουν την επίτευξη της συμφωνίας ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ. Μεταξύ αυτών, τα προαναφερόμενα πολιτικά αιτήματα περί δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προβάλλονται από την ΕΕ αντιπροσωπεύουν την πιο σημαντική επιπλοκή. Πράγματι, είναι σαφές ότι το ΣΣΚ δεν θα συμφωνήσει να συνεχίσει τις διαπραγματεύσεις για τη ΣΕΕ αν η ΕΕ δεν εγκαταλείψει τις πολιτικές προϋποθέσεις (conditionality), κυρίως την περίοδο αυτή που εξαιτίας της χρηματοοικονομικής κρίσης το ΣΣΚ έχει αποκτήσει μεγαλύτερη διαπραγματευτική ισχύ έναντι των Βρυξελλών, ενώ παράλληλα το ενδιαφέρον του είναι στραμμένο γεωπολιτικά και οικονομικά προς την Ασία. Η ισχυρή διαπραγματευτική θέση της ΕΕ εξακολουθεί να αναγνωρίζεται, η οποία όμως ισοδυναμεί με αυξημένη υποχρέωση για την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι δύσκολο όμως να προσδιοριστεί σε ποιο βαθμό το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών επηρεάζουν αρνητικά την ανάπτυξη και εμβάθυνση της συνεργασίας ΕΕ-ΣΣΚ, ακόμα κι αν αναμφισβήτητα έχει υπάρξει βελτίωση της διαπεριφερειακής συνεργασίας σε τομείς όπως το περιβάλλον, η ασφάλεια και η έρευνα.

Πάντως, παρά το γεγονός ότι η ΕΕ έχει επικριθεί για έλλειψη αποτελεσματικότητας στην άσκηση πίεσης προς την πολιτική μεταρρύθμιση, οι χώρες του Κόλπου έχουν κάνει πιθανώς πιο ουσιαστικά βήματα πολιτικής αποσυμπίεσης από ό,τι τα περισσότερα άλλα κράτη της περιοχής της Μέσης Ανατολής, όποια και αν είναι τα

διαφορετικά επίπεδα φιλελευθεροποίησης σε κάθε χώρα του Κόλπου. Με εξαίρεση το Μπαχρέιν και ίσως το Κουβέιτ, τα καθεστώτα του ΣΣΚ αισθάνονται μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και σιγουριά για την αύξηση των πολιτικών ελευθεριών χωρίς να φοβούνται την αστάθεια στην περιοχή και αναμφισβήτητα βρίσκονται σε καλύτερη στρατηγική θέση προκειμένου να κατασκευάσουν μια πιο ουσιαστική πολιτική μετάβαση σε μακροπρόθεσμη βάση με αφορμή και τα πρόσφατα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης. Ακόμη και αν η αυταρχική διακυβέρνηση εξακολουθεί να είναι ισχυρή στην περιοχή του Κόλπου, χώρες όπως το Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα έχουν πλέον την υψηλότερη αναλογία γυναικών/αντρών σε όλο τον κόσμο ως προς την εγγραφή στα πανεπιστήμιά τους, με τις γυναίκες να υπερτερούν αριθμητικά των ανδρών σε αναλογία τρεις προς έναν. Επίσης, οι χώρες του Κόλπου έχουν δείξει την ταχύτερη βελτίωση της γυναικείας εκπαίδευσης σε σχέση με οποιαδήποτε περιοχή.¹²⁸ Υπήρξαν ακόμα κάποια μικρά πολιτικά φιλελεύθερα ανοίγματα στον Κόλπο. Η Σαουδική Αραβία αποφάσισε ότι από το 2015 οι γυναίκες θα μπορούν να ψηφίζουν στις εκλογές για τα σχετικά ανίσχυρα δημοτικά συμβούλια. Οι γυναίκες θα μπορούν επίσης να υποβάλουν υποψηφιότητα για εκλογή στο Γνωμοδοτικό Συμβούλιο, ή Shura. Το Νοέμβριο του 2011, το Κατάρ ανακοίνωσε τη διεξαγωγή των πρώτων εθνικών εκλογών εντός του 2013 και την εκλογή των δύο τρίτων των εδρών στο Συμβουλευτικό Σώμα με καθολική ψηφοφορία.

Παράλληλα, το ΣΣΚ φαίνεται να είναι πρόθυμο για την επέκταση της επιρροής του πάνω σε γεωπολιτικά ζητήματα, ενώ υποστηρίζει την ανεξαρτησία του, κυρίως στο ταχέως μεταβαλλόμενο περιφερειακό πλαίσιο. Αυτό γίνεται εμφανές όσο τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, στην οποία το ΣΣΚ και ιδιαίτερα ορισμένα κράτη μέλη είναι πρόθυμα να πάρουν το προβάδισμα, είναι υπό εξέλιξη. Την ίδια στιγμή, η ΕΕ συνεχίζει να βλέπει το ΣΣΚ ως πιθανό στρατηγικό εταίρο σε μια σειρά οικονομικών θεμάτων, ιδίως υπό το φως της οικονομικής κρίσης. Το νέο περιφερειακό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από τις μεταπτώσεις της Βόρειας Αφρικής, τη συνεχή αστάθεια στη Συρία και την αντιπαράθεση με το Ιράν για το πυρηνικό του πρόγραμμα, επιζητά μια πιο συντονισμένη προσπάθεια από την ΕΕ και το ΣΣΚ ώστε να μετατρέψουν τη συνεργασία τους σε μια προοδευτική δύναμη σε σχέση με τα ζητήματα αυτά. Το ΣΣΚ και η ΕΕ ανέκαθεν μοιράζονται παρόμοιες απόψεις σε όλα τα κύρια περιφερειακά θέματα, από το Ιράκ και το Αφγανιστάν ως το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Παρ'όλα αυτά, ο πολιτικός διάλογος μεταξύ των δύο περιοχών έχει ως επί το πλείστον παραμείνει στο επίπεδο των διακυρήξεων σε κρίσιμα θέματα ασφαλείας. Με την αξιοποίηση των κοινών τους απόψεων για μια σειρά από περιφερειακά θέματα, η ΕΕ και το ΣΣΚ πρέπει να ξεκινήσουν μια πιο συχνή και ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων με σκοπό την ανάπτυξη μιας ενεργητικής απάντησης/αντίδρασης στις διάφορες καταστάσεις που δημιουργούνται από την Αραβική Άνοιξη. Για παράδειγμα, η οικονομική συνεργασία ως απάντηση στις τεράστιες κοινωνικο-οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι χώρες της Νότιας Μεσογείου θα μπορούσε να είναι μια λεωφόρος συνεργασίας μεταξύ του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου

¹²⁸ Trulsson Asa, ό.π., σ. 19.

και της ΕΕ υπό το φως των σημαντικών πλεονασμάτων που απολαμβάνουν οι οικονομίες της πρώτης ομάδας.

Εν ολίγοις, παρά τους περιορισμούς στη συνεργασία, όπως τη συνεχιζόμενη τάση να προτιμώνται οι διμερείς συμφωνίες έναντι των διαπεριφερειακών και την αδιέξοδη διαδικασία διαπραγματεύσεων εδώ και πολλά χρόνια, η τρέχουσα συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια ολοκληρωμένη συνεργασία σε οικονομικό, εμπορικό, πολιτιστικό και επιστημονικό επίπεδο, καθώς και σε θέματα πολιτικής και ασφάλειας. Η αποτελεσματικότητα της πολιτικής της ΕΕ, η ελκυστικότητα της διαπραγματεύσεώς της και των ρυθμιστικών της δομών, καθώς και οι πολλαπλοί ρόλοι που διαδραματίζει η ΕΕ στην παγκόσμια πολιτική οικονομία, είναι μερικοί λόγοι για την ανάδειξη της σημαντικής συμβολής της ΕΕ στην παγκόσμια διακυβέρνηση. Έτσι, η ΕΕ έχει σημαντικό ρόλο να διαδραματίσει, συμβάλλοντας στη διαδικασία μεταρρύθμισης στην περιοχή του Κόλπου.

Ο χρόνος μπορεί να έχει ωριμάσει για μια ποιοτικά διαφορετική αμοιβαία δέσμευση μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ. Η ΕΕ φαίνεται να έχει κατανοήσει ότι δεν μπορεί παρά να αναπτύξει τις σχέσεις της με αυτό το στρατηγικό εταίρο περαιτέρω και έτσι προσπαθεί να ασχοληθεί περισσότερο με το ΣΣΚ. Είναι ακόμη πολύ νωρίς για να εκτιμηθεί κατά πόσον αυτό θα είναι μια βραχυπρόθεσμη στρατηγική επαναξιολόγηση των σχέσεων υπό το πρίσμα της ανάγκης να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της αραβικής άνοιξης και της κρίσης της Ευρωζώνης, ή αν θα είναι μια βαθύτερη προσπάθεια να ενισχύσει τα θεμέλια για διάλογο μεταξύ των δύο αυτών σημαντικών περιοχών. Κατά το τελευταίο Κοινό Συμβούλιο και την Υπουργική Συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο Λουξεμβούργο, στο τέλος του Ιουνίου 2012, η Ύπατη Εκπρόσωπος Catherine Ashton έκανε λόγο για μια «εποικοδομητική και σημαντική» συνάντηση, η οποία «θα συμβάλει ώστε να διασφαλιστεί ότι η σχέση γίνεται ακόμα πιο στρατηγική, ακόμα πιο δυναμική»¹²⁹. Η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και του ΣΣΚ σε αυτή τη χρονική στιγμή θα ήταν μια κίνηση άκρως συμβολική για το ΣΣΚ, ένα σημάδι της αναγνώρισης του ανανεωμένου και ουσιαστικότερου ρόλου της στην παγκόσμια σκηνή. Αυτό το σημάδι, αν και σημαντικό, θα πρέπει να συνοδεύεται από μια σοβαρή επαναξιολόγηση της βάσης πάνω στην οποία ολόκληρη η συνεργασία ΕΕ-ΣΣΚ είναι χτισμένη, συμπεριλαμβανομένου του ζητήματος των εσωτερικών μεταρρυθμίσεων.

¹²⁹ Remarks by High Representative Catherine Ashton following the 22nd EU-GCC Joint Council and Ministerial Meeting, Luxembourg, 25 June 2012. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131194.pdf (accessed September 2, 2013).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Πρωτογενείς Πηγές

- Catherine Ashton, Remarks by High Representative following the 22nd EU-GCC Joint Council and Ministerial Meeting, Luxembourg, 25 June 2012. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131194.pdf (accessed September 2, 2013).
- Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, The Charter of the Gulf Cooperation Council, 25 May 1981. <http://www.gcc-sg.org/eng/indexfc7a.html?action=Sec-Show&ID=1> (accessed November 23, 2013).
- Council, Council Regulation (EC) No 1934/2006 of 21 December 2006 establishing a financing instrument for cooperation with industrialised and other high-income countries and territories, 30th December 2006. Official Journal of the European Union, L 405/41, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:405:0041:0059:EN:PDF> (accessed October 8, 2013).
- Council, Council Regulation (EC) No 732/2008 of 22 July 2008 applying a scheme of generalised tariff preferences for the period from 1 January 2009 to 31 December 2011 and amending Regulations (EC) No 552/97, (EC) No 1933/2006 and Commission Regulations (EC) No 1100/2006 and (EC) No 964/2007. Official Journal of the European Union, L211/6.8.2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008R0732:EL:NOT> (accessed November 25, 2013).
- Council Secretariat, Interim Report on an *EU Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East*, Note to the Council (7498/1/04 REVI), 19 March 2004. http://ue.eu.int/ue Docs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/79886.pdf (accessed August 5, 2013).
- EU-GCC Clean Energy Network, “Network Activities and Offering.” 2010. <http://www.eugcc-cleanenergy.net/TheNetwork/NetworkActivitiesOffering.aspx> (accessed August 30, 2013).
- EUROCHAMBRES, “EU-GCC Business Statement on EU-GCC Free Trade Relations, 29 October 2008.” <http://www.eurochambres.eu/Content/Default.asp?PageID=1&DocID=1357> (accessed August 29, 2013).

EUROCHAMBRES, "EU needs to increase its investment efforts into the Gulf Region." Brussels, 27 March 2012.

http://www.eurochambres.be/DocShare/docs/2/ELEBPDOBDCMKCPPPAIOIMLAEWY9LU3LT5CP3M9YYP3PD/EUROCHAMBRES/docs/DLS/12-EU-GCC_27Mar12-2012-00354-01.pdf

EUROCHAMBRES, "Memorandum of Understanding between FCCCG and EUROCHAMBRES, October 2007."

<http://www.eurochambres.eu/Content/Default.asp?PageID=1&DocID=519> (accessed August 29, 2013).

EUROMED, Barcelona's Five Year Work Programme.

http://eeas.europa.eu/euromed/summit1105/five_years_en.pdf (accessed November 23, 2013).

Euro-Mediterranean Conference, Barcelona Declaration, 27-28 November 1995.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/july/tradoc_124236.pdf (accessed November 22, 2013).

European Commission. Energy, EU Crude Oil Imports, Monthly and cumulated Crude Oil Imports (volumes and prices) by EU and non EU country, 2011.

http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/import_export_en.htm (accessed October 8, 2013).

European Commission, Trade, "Euro-Mediterranean Partnership."

<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/> (accessed August 25, 2013).

European Commission, Trade, "Gulf Region." <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/gulf-region/> (accessed August 28, 2013).

European Commission, Trade, "EU-GCC Trade Relations." 19 November 2010.

<http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/regions/gulf-region/> (accessed August 25, 2013).

European Commission, Trade, "Trading with the Gulf Region."

<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/gulf-region/> (accessed August 25, 2013).

European Council, Final Report on an EU Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East, June 2004.

<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Partnership%20Mediterranean%20and%20Middle%20East.pdf> (accessed November 24, 2013).

European Economic Community and the countries parties to the Charter of the Cooperation Council for the Arab States of the Gulf (the State of the United Arab Emirates, the State of Bahrain, the Kingdom of Saudi Arabia, the Sultanate of Oman, the State of

Qatar and the State of Kuwait), Cooperation Agreement, Official Journal L 054, 25/02/1989. [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21989A0225\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21989A0225(01):EN:HTML) (accessed November 25, 2013).

European Parliament, Lisbon European Council, Presidency Conclusions, 23-24 March 2000. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (accessed November 23, 2013).

European Parliament, Resolution on the Union for the Mediterranean, 20 May 2010 (2009/2215(INI)). <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2010-0192+0+DOC+PDF+V0//EN> (accessed November 23, 2013).

European Union External Action, European External Action Service (EEAS), "Euromediterranean Partnership (EUROMED)." http://eeas.europa.eu/euromed/index_en.htm (accessed August 20, 2013).

European Union External Action, European External Action Service (EEAS), "EU Delegation to GCC countries, The Gulf & the EU." http://eeas.europa.eu/delegations/gulf_countries/eu_gulf_countries/index_en.htm (accessed August 22, 2013).

European Union External Action, European External Action Service (EEAS), "EU relations with the Gulf Cooperation Council (GCC)." http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/index_en.htm (accessed August 25, 2013).

European Union External Action, European External Action Service (EEAS), "European Neighbourhood Policy (ENP) Overview." <http://eeas.europa.eu/enp/> (accessed November 25, 2013).

European Union External Action, European External Action Service (EEAS), Joint Action Programme for Implementation of the GCC-EU Cooperation Agreement of 1988, 2010-2013. http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/docs/joint_action_programme_en.pdf (accessed November 25, 2011).

European Union External Action, European External Action Service (EEAS), "The Gulf & the EU, Political & Economic Relations." http://eeas.europa.eu/delegations/gulf_countries/eu_gulf_countries/political_relations/index_en.htm (accessed August 25, 2013).

International Energy Agency (IEA), Monthly Oil Survey, March 2012. <http://www.iea.org/stats/surveys/oil surv.pdf> (accessed October 8, 2013).

OPEC, Annual Statistical Bulletin 2010/2011. http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2010_2011.pdf (accessed 8 October, 2013).

Organisation of Economic Cooperation and Development (OECD) & International Energy Agency (IEA), World Key Energy Statistics 2011.
http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/key_world_energy_statistics-1.pdf (accessed October 8, 2013).

World Bank, Gross Domestic Product Ranking Table 2012.
<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (accessed November 25, 2013).

World Bank, “2008 MENA Economic Developments and Prospects: Regional Integration for Global Competitiveness” (2008): pp. 104–114.

Δευτερογενείς Πηγές

Aliboni, Roberto. “EU and GCC Strategic Interests in the Mediterranean: Convergence and Divergence.” *Istituto Affari Internazionali*, Documenti IAI, Vol. 09, no. 33 (December 2009): pp. 1-8.

Antkiewicz, Agata and Bessma Momani. “Pursuing Geopolitical Stability through Interregional Trade: the EU’s Motives for Negotiating with the Gulf Cooperation Council.” *Journal of European Integration*, Vol. 31, no. 2 (February 2009): pp. 217-235.

Arnold, Tom. “Europe shows GCC pitfalls on currency.” *The National*, 16 August 2011.
<http://www.thenational.ae/business/industry-insights/finance/europe-shows-gcc-pitfalls-on-currency> (accessed August 30, 2013).

Bachelier, I.J. “Renewable Energy in the GCC Countries.” Gulf Research Centre, March 2012.
<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/amman/09008.pdf> (accessed October 8, 2013).

Bauer, Michael, Christian Hanelt and Christian Koch. “The EU-GCC Partnership: Security and Policy Challenges.” Gulf Research Center, 2010.

Bossdorf Maximilian, Christian Engels and Stefan Weiler. “EU GCC Invest Report 2013.” Project Name: “Promotion of Mutual investment opportunities and creation of a virtual European structure in the GCC”, German Emirati Joint Council for Industry and Commerce (AHK UAE), German-Saudi Arabian Liaison Office for Economic Affairs (AHK Saudi Arabia), Eurochambres, Federation of GCC Chambers (FGCCC), European Union, April 2013. <http://www.eu-gccinvest.eu/file/EU%20GCC%20Invest%20Report%202013.pdf> (accessed August 23, 2013).

Burke, Edward, Ana Echagüe and Richard Youngs. “Why the European Union needs a broader Middle East policy.” Working Paper for FRIDE, February 2010.

Centre for European Policy Studies (CEPS). “Enhancing Understanding and Cooperation in EU-GCC Relations.” <http://www.ceps.eu/project/sharaka-enhancing-understanding-and-cooperation-eu-gcc-relations> (accessed October 8, 2013).

- ChinaDaily.com, "China, GCC agree to accelerate FTA negotiations." 16 January 2012.
http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-01/16/content_14449569.html (accessed August 30, 2013).
- Colombo Silvia and Camilla Committeri. "Need to Rethink the EU-GCC Strategic Relation."
 Sharaka Conceptual Paper, No. 1, January 2013.
- DeRosa, A. Dean and David Kernohan. "Measuring the Economic Impact of an EU-GCC Free Trade Agreement." Centre for European Policy Studies (CEPS). Working Document No. 206, July 2004.
- Gulfnews.com, Business Analysis, "Building up the EU-GCC economic relations." 6 March 2013.
<http://gulfnews.com/business/opinion/building-up-the-eu-gcc-economic-relations-1.1154650> (accessed October 8, 2013).
- Haroon, Azmat, "Arab Spring enhanced EU-GCC ties." Peninsula, 30 April 2013.
<http://thepeninsulaqatar.com/qatar/235021-arab-spring-enhanced-eu-gcc-ties.html>
 (accessed September 1, 2013).
- Hertog, Steffen. "EU-GCC Relations in the Era of the Second Oil Boom." Working paper originated within the framework of the "Europe and the Middle East" project, conducted jointly by the Center for Applied Policy Research (CAP), December 2007.
- Kottari, Maria. "European Investment Bank's activities in East – Mediterranean: Contributing on the economic transitions." Working Paper for European Studies Group for Young Researchers (E.N.E.E.S.), Political Science Montesquieu University / Political Studies Institute. Bordeaux, France, July 2010.
- Kuwait News Agency (KUNA). "EU-GCC officials discuss ways to boost bilateral economic cooperation", 19 March 2013.
<http://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2299374&language=en> (accessed October 8, 2013).
- Monar, J. "Institutional constraints on the EU's Middle East and North Africa policy." *Bound to Cooperate: Europe and the Middle East*. Behrendt, S. and C. Hanelt (eds), Bertelsmann Foundation, Gütersloh (2000): pp. 209-43.
- Nonneman, Gerd. "EU-GCC Relations: Dynamics, patterns and perspectives." *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, (2006): pp. 59-74.
- Psarras, John., Flamos, Alexandros and Patlitzianas, Kostas. "Enhancing the EU-GCC Relations within a New Climate Regime: Prospects and Opportunities for Cooperation." Al-Jisr Project, Brussels, 2009.
- Saleh, Nivien. "The European Union and the Gulf States: A growing partnership." *Middle East Policy*. Vol. VII, No. 1 (October 1999): pp. 50-71.
- Santini, Ruth Hanau. "The Arab Spring and Europaralysis in the Levant and the Gulf." *Swiss Political Science Review*, The Brookings Institution, Vol. 18, no. 1, (2012): pp. 120–123.

Shahadeh, Naël. "Economic Costs, the Arab Spring and the GCC." International Relations and Security Network (ISN/ETH Zurich), 13 June 2012. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=143694> (accessed September 1, 2013).

Skinner Robert and Arnott Robert. "The Oil Supply and Demand Context for Security of Oil Supply to the EU from the GCC Countries", Report for EUROGULF: An EU-GCC Dialogue for Energy Stability and Sustainability, Oxford Institute for Energy Studies, Kuwait City, 2005.

Taylor, Claire. "The Arab Uprisings." *UK House of Commons Library Research Papers*, House of Commons Library, London, United Kingdom, Vol. 11, no.73, 15 November 2011.

Trulsson, Asa. "The EU's interregional relationship with the GCC - an assessment of the current cooperation." Working Paper, Lund University, Department of Political Science, 2010.

Wikipedia, Arab Spring. http://en.wikipedia.org/wiki/Arab_Spring (accessed September 1, 2013).

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου